

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่องการพัฒนาหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง "ตำนานเมืองสระบุรี" กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้จัดสร้างโดยใช้ภาพเขียนและภาพสีประกอบคำบรรยาย ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางไปสู่การวิจัยตามลำดับดังนี้

1. หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม พุทธศักราช 2544
 - 1.1 วิสัยทัศน์ของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
 - 1.2 สาระที่เป็นองค์ความรู้
 - 1.3 คุณภาพของผู้เรียน ช่วงชั้นที่ 2 (ป.4-6)
 - 1.4 มาตรฐานการเรียนรู้
2. การอ่าน
 - 2.1 ความหมายของการอ่าน
 - 2.2 องค์ประกอบที่มีผลต่อการอ่าน
 - 2.3 ระดับความเข้าใจในการอ่าน
 - 2.4 ประเภทและวิธีอ่าน
 - 2.5 หลักและขั้นตอนในการอ่าน
 - 2.6 ประโยชน์ของการอ่าน
 - 2.7 ความสนใจในการอ่านของเด็ก
3. หนังสืออ่านเพิ่มเติม
 - 3.1 ความหมายของหนังสืออ่านเพิ่มเติม
 - 3.2 ความสำคัญและคุณค่าของหนังสืออ่านเพิ่มเติม
 - 3.3 ประโยชน์ของหนังสืออ่านเพิ่มเติม
 - 3.4 จุดมุ่งหมายในการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม
 - 3.5 ลักษณะของหนังสือที่ดีสำหรับเด็ก
 - 3.6 หลักเกณฑ์ในการสร้างหนังสือให้มีคุณภาพ
 - 3.7 ขั้นตอนในการสร้างหนังสือ
 - 3.8 การจัดรูปเล่มหนังสือ
 - 3.9 ทฤษฎีที่นำมาสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม

4. ตำนานเมืองสระบุรี

4.1. ตำนาน

4.1.1 ความหมายของตำนาน

4.1.2 ความสำคัญของตำนาน

4.1.3 ประเภทของตำนาน

4.1.4 เนื้อหาของตำนาน

4.2 ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดสระบุรี

4.2.1 การตั้งถิ่นฐาน

4.2.2 ลำดับวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์

4.3 มรดกทางวัฒนธรรมและสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่เมืองสระบุรี

4.3.1 โบราณสถาน โบราณวัตถุ

4.3.2 ชนบธรรมเนียมประเพณี

4.4 ภูมิปัญญาไทยในท้องถิ่น

4.4.1 หัตถกรรมสิ่งทอ “ผ้าทอบ้านต้นตาล” อำเภอเสาไห้

4.4.2 การทำหัวโขนและเครื่องละคร อำเภอดอนพุด

4.4.3 การทำเรือใบโบราณจำลอง อำเภอเมืองสระบุรี

4.5 บุคคลสำคัญ

4.5.1 สมเด็จพระเจ้าทรงธรรม

4.5.2 หลวงพ่อเฮ็น สิริวิโส (วัดดอนทอง อำเภอดอนพุด จังหวัดสระบุรี)

4.6 วรรณกรรม

ตำนาน “รอยพระพุทธรบาท”

5. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

5.1 ความหมายของการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

5.2 จุดมุ่งหมายของการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

5.3 ประเภทของการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

5.4 คุณลักษณะของข้อสอบที่ดี

5.5 กระบวนการสร้างแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

6. เจตคติ

6.1 ความหมายของเจตคติ

6.2 องค์ประกอบของเจตคติ

6.3 ลักษณะของเจตคติ

6.4 การเกิดเจตคติ

6.5 ประโยชน์ของเจตคติ

- 6.6 หลักการวัดเจตคติ
- 6.7 การวัดเจตคติ
- 7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 7.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม พุทธศักราช 2544

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ในส่วนหลักสูตรแกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ได้กำหนดคุณภาพและมาตรฐาน การเรียนรู้ของกลุ่มสาระไว้ โดยกล่าวถึงเฉพาะในส่วนของช่วงชั้นที่ 2 (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6) และลงรายละเอียดสำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เกี่ยวข้องกับหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง “ตำนานเมืองสระบุรี”

1. วิสัยทัศน์กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กำหนดได้ดังนี้
 - 1.1 เป็นศาสตร์บูรณาการที่มุ่งให้เยาวชนเป็นผู้มีการศึกษา พร้อมทั้งจะเป็นผู้นำ เป็นผู้มีส่วนร่วม และเป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ
 - 1.2 ได้บูรณาการความรู้ กระบวนการและปัจจัยต่างๆ เพื่อการเรียนรู้ตาม เป้าหมายของท้องถิ่นและประเทศชาติ การเรียนการสอนต้องใช้ข้อมูลความรู้ในระดับท้องถิ่น ประเทศชาติและระดับโลก เชื่อมโยงเข้าด้วยกัน
 - 1.3 ผู้เรียนอภิปรายประเด็นปัญหาพร้อมสมัย กับเพื่อน ผู้ใหญ่ และรับฟังเหตุผล ของผู้อื่น ที่แตกต่างจากของตนเองได้
 - 1.4 การเรียนการสอนเป็นบรรยากาศในการส่งเสริม การคิดขั้นสูง
- ในประเด็นหัวข้อที่ลึกซึ้ง ทำทนายผู้เรียน ให้มีส่วนร่วมต่อกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างมี ความหมาย ได้รับการประเมินที่เป็นการนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในทุกระดับมาตรฐานการเรียนรู้ของ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
2. สาระที่เป็นองค์ความรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรม ประกอบด้วย

สาระที่ 1 ศาสนา ศิลปกรรม จริยธรรม

สาระหลักนี้เป็นความคิดรวบยอดที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ศิลปกรรม จริยธรรม ปรัชญา ประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา ที่มุ่งศึกษามาตรฐานความประพฤติของ พลเมือง และการยกระดับภาวะจิต ซึ่งผู้เรียนจะต้องมีความรู้ ประสบการณ์ และทักษะ เกี่ยวกับ จริยธรรม คุณธรรม ที่ว่าด้วยหลักความประพฤติของคนดีและอุดมคติตามแนวความ เชื่อของศาสนาที่บุคคลนับถือ

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

การดำเนินชีวิตในสังคมเป็นขอบข่ายสาระหลักที่มีแนวความคิดรวบยอดเกี่ยวข้องกับสังคมวิทยา มานุษยวิทยา รัฐศาสตร์ และนิติศาสตร์ โดยศึกษาระบบความสัมพันธ์กับมนุษย์ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม มีวัฒนธรรม มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เป็นกลุ่มศึกษาสถาบันทางสังคม การจัดระเบียบทางสังคม มุ่งให้เกิดความเข้าใจต่อระบบการเมืองการปกครอง โดยเฉพาะบทบาทหน้าที่ในฐานะพลเมืองของประเทศ ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ศึกษาการจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดินของไทย และหลักกฎหมายที่สำคัญ องค์ประกอบของกระบวนการยุติธรรมด้วยความคิดรวบยอดเหล่านี้ ทำให้ผู้เรียนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ

สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์

สาระหลักนี้เป็นความคิดรวบยอดที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา และสิ่งแวดล้อมศึกษา ที่มุ่งให้มีความเข้าใจว่ามนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เพื่อตอบสนองความต้องการและความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตอยู่อย่างไร ทั้งนี้ เพราะมนุษย์มีความต้องการและจำเป็นต่อการดำรงชีวิตในสังคมท่ามกลางทรัพยากรที่มีจำกัด

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์

สาระหลักนี้เป็นความคิดรวบยอดที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ปรัชญา มานุษยวิทยา สังคมวิทยา และโบราณคดี ที่มุ่งให้มีความเข้าใจว่าวิวัฒนาการการดำเนินชีวิตของมนุษยชาติ นั้นมีการสั่งสมตามกาลเวลาอย่างต่อเนื่อง และเปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัย การศึกษาเรื่องราวในอดีต ทำให้เกิดการเรียนรู้ว่า มนุษย์ในอดีตเผชิญปัญหาต่างๆ ในขณะดำรงชีวิตอยู่อย่างไร มีวิธีการจัดการกับปัญหาต่างๆ ทั้งที่ประสบความสำเร็จและความผิดพลาดอย่างไร เหตุการณ์และการกระทำในอดีตมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในเวลาต่อมาอย่างไร อันจะเป็นการสร้างประสบการณ์และทางเลือกในการดำรงชีวิตแก่คนรุ่นหลังต่อไป

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

สาระหลักนี้เป็นความคิดรวบยอดที่เกี่ยวข้องกับภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อมศึกษา ประวัติศาสตร์ มานุษยวิทยา ที่มุ่งให้มีความเข้าใจในเรื่องมิติสัมพันธ์ทางภูมิศาสตร์กับสภาพแวดล้อมต่างๆ ที่ปรากฏอยู่บนโลก ความสัมพันธ์ต่อกันและกัน และต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์

3. คุณภาพผู้เรียน ช่วงชั้นที่ 2 (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6)

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังเมื่อผู้เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

3.1 ได้เรียนรู้เรื่องของจังหวัด ภาคและประเทศของตน ทั้งในเชิงประวัติศาสตร์

ลักษณะทางกายภาพ สังคม ประเพณีและวัฒนธรรม รวมทั้งการเมืองการปกครองและสภาพเศรษฐกิจ โดยเน้นความเป็นประเทศไทย

3.2 ได้รับการพัฒนาความรู้และความเข้าใจในเรื่องศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตนตามหลักธรรมคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ ศาสนพิธี พิธีกรรม บทบาท สิทธิหน้าที่ ในฐานะที่เป็นพลเมืองดีของท้องถิ่น จังหวัดและประเทศ

3.3 ได้รับการพัฒนาแนวคิดทางสังคมศาสตร์เกี่ยวกับศาสนา ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม การดำเนินชีวิต การจัดระเบียบทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากอดีตสู่ปัจจุบัน

สรุปได้ว่า มาตรฐานการเรียนรู้ ที่นำมาจัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเรื่อง “ตำนานเมืองสระบุรี” เพื่อใช้ประกอบการจัดการเรียนการสอนในสาระที่ 2 สาระที่ 4 และ สาระที่ 5 เป็นสำคัญ ดังนี้ (กรมวิชาการ, 2546, หน้า 153-174) มาตรฐานการเรียนรู้สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม มาตรฐาน ส 2.1 : ปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดีตามกฎหมาย ประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างสันติสุข มาตรฐานการเรียนรู้สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ มาตรฐาน ส 4.1 : เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีทางประวัติศาสตร์บนพื้นฐานของความเป็นเหตุเป็นผลมาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ มาตรฐาน ส 4.2 : เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนปัจจุบันในแง่ความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญและสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น มาตรฐาน ส 4.3 : เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทยมีความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย และมาตรฐานการเรียนรู้สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์ มาตรฐาน ส 5.1 : เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ ตระหนักถึงความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งที่ปรากฏในระหว่างที่ซึ่งมีผลต่อกันในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการค้นหาข้อมูลสารสนเทศ ซึ่งจะนำไปสู่การใช้และการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ มาตรฐาน ส 5.2 : เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อม ทางกายภาพที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรมและมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

การอ่าน

กระบวนการและทักษะที่จำเป็นและสำคัญที่สุด คือการสอนอ่านซึ่งจะเห็นว่าการอ่านมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต และเป็นเครื่องมือสำคัญในการศึกษาหาความรู้อันจะส่งผลให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จ บรรลุตามจุดประสงค์ มีความสามารถในการอ่านและมีความสนใจในการอ่านมากขึ้น

1. ความหมายของการอ่าน

การอ่านเป็นกระบวนการและทักษะที่สำคัญสำหรับผู้เรียน เพราะสามารถทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ เกิดประสบการณ์ และการนำไปใช้ ซึ่งให้ความหมายของการอ่าน ดังนี้

ประเทิน มหาพันธ์ (2523, หน้า 17) ได้กล่าวว่าการอ่าน หมายถึง กระบวนการในการแปลความหมายของตัวอักษรที่มีการจดบันทึกไว้ กระบวนการอ่านเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน จึงขึ้นอยู่กับกระบวนการกระตุ้นให้เกิดความคิดรวบยอดหรือจินตนาการของผู้อ่าน การเข้าใจความหมายตัวอักษร การอ่านจึงเป็นกระบวนการที่ประกอบด้วย การแปลความตอบสนอง การกำหนด ความมุ่งหมาย การจัดลำดับภาพของอักษรที่ผู้อ่านได้เห็น จะกระตุ้นการทำงานของสมอง ซึ่งขึ้นอยู่กับภาพและปริมาณของประสบการณ์ซึ่งผู้อ่านมีมาก่อน

แม้มาส ชาวลิต (2534, หน้า 232) ได้ให้ความหมายของการอ่าน หมายถึง การใช้ศักยภาพของสมองรับรู้ แปลความหมาย และเข้าใจสิ่งที่ปรากฏในข้อมูล ข่าวสาร เรื่องราว ประสบการณ์ ความคิด ความรู้สึก จินตนาการ ตลอดจนสาระอื่นๆซึ่งใช้สัญลักษณ์ที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อการสื่อสาร

แฮร์ริส, และสมิธ (Harris, & Smith, 1980, p.14) ได้ให้ความหมายของการอ่านไว้ว่า การอ่าน เป็นรูปแบบหนึ่งของการสื่อความหมาย เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดและความรู้ระหว่างผู้เขียนและผู้อ่านในลักษณะของการสื่อความหมาย เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดโดยผู้เขียนจะแสดงความคิดเห็นของตนเองในกระดาษด้วยภาษาตามลักษณะการเขียนของแต่ละบุคคล ส่วนผู้อ่านจะพยายามหาความหมายของสิ่งที่ผู้เขียนได้เขียนไว้ ทั้งนี้ความสามารถที่จะทำนายหรือถอดความหมายจากข้อความที่อ่านขึ้นอยู่กับประสบการณ์เดิม ซึ่งได้แก่ ความคุ้นเคยในหัวเรื่อง และ ความคิดเห็นสำคัญของเรื่อง ตลอดจนความรู้ทางภาษาของผู้อ่าน

สมิธ (Smith, 1988, p.3) ได้สรุปว่า การอ่านเป็นกระบวนการที่มีจุดมุ่งหมาย (purposeful) กระบวนการสื่อสาร (selective) กระบวนการคาดหมาย (anticipatory) และ กระบวนการทำความเข้าใจในสิ่งที่อ่าน

สรุปได้ว่า การอ่าน คือ กระบวนการสื่อความหมายโดยอาศัยตัวอักษรเป็นการแลกเปลี่ยน ความคิดและความรู้ระหว่างผู้อ่านและผู้เขียน ผู้อ่านต้องแปลความหมายและสร้างความเข้าใจต่อสิ่งที่อ่าน การอ่านจึงมีความจำเป็นต่อทุกคนและทุกวัย การอ่านช่วยให้รอบรู้ทันต่อเหตุการณ์ และเป็นทางก้าวหน้าสู่ความสำเร็จ

2. องค์ประกอบที่มีผลต่อการอ่าน

การที่ผู้อ่านจะได้มีความรู้ความสามารถในการอ่าน จำเป็นต้องมีความสามารถต่างๆ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะช่วยให้ผู้อ่านสามารถอ่านได้อย่างมีประสิทธิภาพได้มี นักวิชาการกล่าวได้ดังนี้

กูดแมน (Goodman, 1971, p.25) กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้การอ่านประสบความสำเร็จ มี 4 ประการ คือ

1. ความรู้ทางภาษา (linguistic knowledge) ในขั้นแรก ผู้อ่านจะเริ่มเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างเสียงกับตัวอักษร และการรู้ความหมายของคำแต่ละคำ เมื่อผู้อ่านมี

ประสบการณ์ในการอ่านมากขึ้น และเมื่ออ่านเก่งแล้วก็จะสามารถอ่านเพื่อทราบความหมายได้ ยิ่งผู้อ่านมีความชำนาญในภาษาต่างประเทศมากเท่าใด ก็ยิ่งจะมีทักษะใน อ่านมากขึ้นเท่านั้น

2. ประสบการณ์เดิม (schema) เป็นความรู้ซึ่งรวมไปถึงความรู้และความพร้อม ในเนื้อหาที่ผู้อ่าน มีต่อสิ่งที่อ่านด้วย

3. ความสมบูรณ์ของเนื้อเรื่องหรือหัวข้อนั้น (conceptual or semantic completeness) ความเข้าใจจะเกิดขึ้นยากถ้าเรื่องที่อ่านนั้นไม่มีเนื้อความที่สมบูรณ์ในตัวเอง ยกเว้น ในกรณีที่ผู้อ่านมีความพร้อมในเนื้อหาที่กำลังอ่าน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของประสบการณ์จากการเรียนรู้

4. ความสามารถในการวิเคราะห์โครงสร้างของข้อความ (text schema) จากการวิเคราะห์ข้อความอย่างต่อเนื่อง ทำให้ทราบว่าข้อเขียนแต่ละชั้น แต่ละประเภทมีลักษณะ โครงสร้างแตกต่างกัน นอกจากนี้ข้อเขียนของแต่ละบุคคลยังสะท้อนความเชื่อ ตลอดจน วัฒนธรรม หรือประสบการณ์เดิมของผู้อ่าน การอ่านจะประสบความสำเร็จได้ยาก เนื่องจาก ประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เขียนและผู้อ่านต่างกัน

แฮร์ริส และสมิท (Harris, & Smith, 1980, p.210) กล่าวถึง องค์ประกอบที่สำคัญ ที่มีผลต่อความเข้าใจในการอ่านอย่างมีประสิทธิภาพต้องอาศัยองค์ประกอบต่างๆ หลายอย่าง เช่น ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์เดิม สรุปได้ดังนี้

1. ประสบการณ์เดิมของผู้อ่าน ถ้าผู้อ่านมีประสบการณ์เดิมในเรื่องที่ได้อ่านก็จะ ทำให้นักเรียนทำความเข้าใจเรื่องที่ย่านได้ง่ายขึ้นและรวดเร็ว ประสบการณ์เดิมยังช่วยให้นักเรียนมีความสนใจได้ด้วย

2. ความสามารถทางภาษาในการทำ ความเข้าใจความหมายของคำใหม่ๆ ในบริบทเข้าใจโครงสร้างของประโยค และเข้าใจเครื่องหมายต่างๆ ที่อยู่ในบทอ่าน

3. ความสามารถในการคิด

4. เจตคติที่ดีต่อสิ่งที่อ่าน หมายความว่า ถ้านักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อการอ่านก็จะ ทำให้มีความเข้าใจในการอ่านได้ง่ายขึ้น

5. จุดประสงค์ในการอ่านนั้น เมื่อผู้อ่านรู้ถึงจุดประสงค์ในการอ่านก็จะทำความเข้าใจในบทอ่านได้ง่ายขึ้น

จึงสรุปได้ว่าองค์ประกอบที่มีผลต่อการอ่านมีดังนี้ ความรู้ทางภาษา ในขั้นแรก ผู้อ่านจะเริ่มเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างเสียงกับตัวอักษร และการรู้ความหมายของคำแต่ละคำ เมื่อผู้อ่านมีประสบการณ์ในการอ่านมากขึ้น และเมื่ออ่านเก่งแล้วก็จะสามารถอ่านเพื่อทราบความหมายได้ ยิ่งผู้อ่านมีความชำนาญในภาษาต่างประเทศมากเท่าใด และประสบการณ์เดิม เป็นความรู้ซึ่งรวมไปถึงความรู้และความพร้อมในเนื้อหาที่ผู้อ่าน มีต่อสิ่งที่อ่านด้วยความสมบูรณ์ของเนื้อเรื่องหรือหัวข้อนั้น พร้อมความเข้าใจจะเกิดขึ้นยากถ้าเรื่องที่อ่านนั้นไม่มีเนื้อความที่สมบูรณ์ในตัวเอง ยกเว้น ในกรณีที่ผู้อ่านมีความพร้อมในเนื้อหาที่กำลังอ่าน ซึ่งเป็น

ส่วนหนึ่งของประสบการณ์จากการเรียนรู้ และที่สำคัญคือความสามารถในการวิเคราะห์โครงสร้างของข้อความ จากการวิเคราะห์ข้อความอย่างต่อเนื่อง ทำให้ทราบว่าข้อเขียนแต่ละชิ้นแต่ละประเภทมีลักษณะโครงสร้างแตกต่างกัน นอกจากนี้ข้อเขียนของแต่ละบุคคลยังสะท้อนความเชื่อ ตลอดจนวัฒนธรรม หรือประสบการณ์เดิมของผู้อ่าน การอ่านจะประสบความสำเร็จได้ยาก เนื่องจากประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เขียนและผู้อ่านต่างกัน

3. ระดับความเข้าใจในการอ่าน

การอ่านนั้น ผู้อ่านอาจไม่เข้าใจในความหมายได้ตรงกันภายในระยะเวลาที่เท่ากัน ซึ่งความสามารถในการอ่านของแต่ละบุคคลนั้นขึ้นอยู่กับระดับสติปัญญา ความรู้ทางภาษาศาสตร์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องทั่วไป หรือประสบการณ์เดิม รวมถึงการฝึกฝนของผู้เรียนซึ่งได้มีการแบ่งระดับความเข้าใจในการอ่านไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้

เพ็ญศรี รังสิยากุล (2528, หน้า 23-24) แบ่งความเข้าใจในการอ่านเป็น 3 ระดับ

1. ความเข้าใจตามตัวอักษร หมายถึง การที่ผู้อ่านมีความเข้าใจตามอักษรที่ปรากฏอยู่ในแต่ละบรรทัดเป็นการเข้าใจถึงคำพูดที่ผู้เขียนใช้นั้นเอง

2. ความเข้าใจที่เกิดจากการตีความ หมายถึง การที่ผู้อ่านแล้วเข้าใจว่าผู้เขียนหมายถึงสิ่งใด

3. ความเข้าใจที่จะนำไปสู่การอ่านนั้นเพื่อสรุปเป็นความเข้าใจที่เกิดภายหลังจากที่อ่านเรื่องราวทั้งหมด แล้วนำสิ่งต่าง ๆ ที่ได้จากการอ่านมารวบรวมทำเป็นบทสรุป วิธีที่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจในการอ่าน ซึ่งมีอยู่ 2 ประการคือ

3.1 ก่อนอ่านต้องตั้งจุดหมายในการอ่านโดยการถามตนเองว่าต้องการทราบอะไรในการอ่านแต่ละครั้ง

3.2 ทราบจุดมุ่งหมายแล้วควรเลือกวิธีอ่านด้วยการปรับอัตราความเร็วในการอ่านให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมาย และลักษณะของเรื่องที่อ่าน การที่ผู้อ่านจะกำหนดว่าผู้เรียนควรอ่านได้อย่างเข้าใจในระดับใดนั้น ผู้สอนจะต้องพิจารณาองค์ประกอบเกี่ยวกับความยากง่ายของเนื้อหาและความเหมาะสมของตัวผู้เรียน เช่น อายุ ระดับชั้น ความรู้พื้นฐาน ตลอดจนความสามารถในการอ่าน

มิลเลอร์ (Miller, 1990, pp.4-7) ได้แบ่งระดับการอ่านออกเป็น 4 ระดับ คือ

1. ระดับแปลความหมายถึง ความสามารถในการเข้าใจของข้อมูลและเรื่องที่อ่าน

2. ระดับตีความ หมายถึง ความสามารถในการเข้าใจข้อมูลและความคิดเห็นของผู้เขียน ซึ่งผู้เขียนไม่ได้กล่าวไว้โดยตรง ผู้อ่านต้องอาศัยประสบการณ์เดิมเข้ามาช่วยในการทำความเข้าใจกับความหมายที่แฝงอยู่

3. ระดับสร้างสรรค์ เป็นความเข้าใจในระดับสูง ซึ่งผู้อ่านสามารถทำความเข้าใจเนื้อหาที่อ่านนอกเหนือจากสิ่งที่อ่าน ได้นำเสนอไว้ โดยผู้อ่านจะต้องใช้ความรู้เดิม และ

ประสบการณ์ที่มีอยู่เข้ามาเชื่อมโยงกับสิ่งที่พบในบทอ่าน เพื่อทำการสังเคราะห์เนื้อหาในเรื่องที่อ่านนั้นๆ

4. ระดับการวิเคราะห์ สรุป เป็นระดับความสามารถในการวิเคราะห์ และประเมินเนื้อหาที่อ่าน โดยสามารถแยกความแตกต่างของข้อมูลที่ปรากฏในเนื้อหาที่อ่านไว้ด้วย อะไรคือข้อเท็จจริง ความเชื่อหรือความคิดของผู้เขียน และสามารถเปรียบเทียบเนื้อหาที่อ่าน กับข้อมูลที่พบจากแหล่งอื่นๆ ได้ตลอดจนเข้าใจภาษาเชิงอุปมาอุปมัย ที่ผู้เขียนนำมาใช้ และยังสามารถบอกได้ว่าผู้เขียนมีทัศนคติต่อเรื่องที่น่าเสนออย่างไร

จึงสรุปได้ดังนี้ การที่ผู้เรียนจะอ่านได้เข้าใจในระดับใดนั้น ผู้สอนต้องคำนึงถึงองค์ประกอบของความยากง่ายของเนื้อหาในบทเรียน ความเหมาะสมของผู้เรียน เช่น อายุ ชั้นความรู้พื้นฐานหรือความรู้เดิมของผู้เรียนเป็นสำคัญ ความสามารถในการอ่านสามารถฝึกฝนได้ เพราะการอ่านเป็นทักษะอย่างหนึ่ง การฝึกฝนเป็นการเปลี่ยนพฤติกรรมโดยอาศัยเทคนิคต่างๆ ที่ถูกต้องเหมาะสม และตรงตามวัตถุประสงค์ของการอ่าน

4. ประเภทและวิธีการอ่าน

จุดมุ่งหมายในการอ่านในแต่ละครั้งของแต่ละบุคคลนั้นมีความแตกต่างกัน เช่น บางคนอาจอ่านเพื่อความเข้าใจ บางคนอ่านเพื่อหาความรู้หรือข้อมูลบางอย่าง ซึ่งการอ่านจะได้ผลดีถ้าจุดมุ่งหมาย และเลือกวิธีอ่านที่เหมาะสม โดยมีนักการศึกษากล่าวถึงประเภทของการอ่านไว้แตกต่างกัน ดังนี้

สุมิตรา อังวัฒนกุล (2541, หน้า 106-119) กล่าวถึงวิธีการอ่านซึ่งเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป มีดังนี้

1. การอ่านแบบเปิดผ่านไปอย่างรวดเร็ว (skimming) ผู้เรียนต้องการได้รับการฝึกฝนให้ตั้งคำถามไว้ในใจก่อนการเริ่มการอ่าน คือ รู้จุดประสงค์ของเรื่องที่อ่าน ซึ่งผู้เรียนจะต้องฝึกการทำนายล่วงหน้าและเลือกจับใจความ เป็นต้น

2. การอ่านที่ต้องการข้อมูลที่เฉพาะเจาะจง (scanning) เช่น วันที่ สถานที่ ครูผู้สอนต้องฝึกให้ผู้เรียนรู้จักอ่านทั้ง 2 วิธี โดยเลือกบทเรียนที่ช่วยให้การฝึก เช่น ข่าวในหนังสือพิมพ์ ข่าวกีฬา และโฆษณาสินค้าต่างๆ ผู้เรียนจะต้องรู้จักการเข้าใจความสำคัญ โดยละเว้นการอ่านแบบการแปลคำต่อคำ

3. การอ่านโดยหารายละเอียด (receptive reading) ผู้เรียนต้องเข้าใจข้อเขียนรวมทั้งใจความสำคัญ และรายละเอียดปลีกย่อย แต่ไม่ใช่ว่าต้องเข้าใจทุกคำ

4. การอ่านเดาความหมายของคำศัพท์จากบริบท (guess the meaning from the context) ผู้อ่านอาจเดาความหมายของคำศัพท์ได้โดยอาศัยความหมายจากรากศัพท์ คำที่มีความหมายตรงกับข้าม ข้อความที่ขัดแย้งและจากประสบการณ์ของผู้อื่น

5. การอ่านเชิงวิจารณ์ (critical reading) ทักษะนี้จะยากที่สุดและควรใช้ในระดับที่สูงขึ้น เพราะผู้อ่านต้องใช้ความรู้และประสบการณ์เดิมมาสนับสนุน หรือโต้แย้งต่อข้อเขียนนั้นๆ

ซึ่งจะใช้เมื่อมีการอภิปรายความคิดเห็นหลังการอ่าน ซึ่งลักษณะที่มีผู้อ่านมีปฏิริยาต่อข้อเขียน (action reader) มิใช่ผู้อ่านแบบไม่มีปฏิริยาต่อข้อเขียน (passive reader)

สมุทฺร เซ็นเซาวิช (2542, หน้า 3) ได้แบ่งประเภทของการอ่านไว้ 2 ประเภทดังนี้

1. การอ่านเพื่อการศึกษา (work-study type reading) เป็นการอ่านที่มีจุดมุ่งหมายต้องการความเข้าใจและครอบคลุมเนื้อหาให้มากที่สุด
2. การอ่านเพื่อพักผ่อนและความบันเทิง (recreatory reading) เป็นการอ่านตามความพอใจเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ เป็นการอ่านที่ไม่ต้องการความเข้าใจลึกซึ้งมากนัก

จึงสรุปได้ว่า ประเภทและวิธีการอ่านนั้นสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน โดยการอ่านเป็นแนวทางหรือตัวกำหนดกลยุทธ์หรือกลวิธีที่จะนำมาใช้ในการอ่าน เพื่อช่วยให้ผู้อ่านบรรลุวัตถุประสงค์ตามความต้องการ ไม่ว่าจะเป็นการอ่านเพื่อการศึกษาในระดับสูง ประกอบอาชีพหรือให้ความบันเทิง รวมถึงการแสวงหาความรู้เพื่ออำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตประจำวัน

5. หลักและขั้นตอนในการอ่าน

หลักและขั้นตอนการอ่าน เป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการสื่อสารของมนุษย์ โดยประกอบด้วย การส่งสาร และการรับสาร เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความคิด และความรู้ระหว่างผู้เขียนกับผู้อ่าน การอ่านเป็นความพยายามทำความเข้าใจกันระหว่างผู้ที่ต้องการสื่อสารกับผู้อ่าน

ทรงพร อิศโรฤทธิกุล (2541, หน้า 36-49) ได้กล่าวว่าในการสอนอ่านและการจัดกิจกรรมการอ่านมีข้อพิจารณา ดังนี้

1. เข้าใจระดับของประโยคยังไม่พอ กล่าวคือ ถ้าจะสอนให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพผู้เรียนจะต้องไม่เข้าใจเฉพาะความหมายของประโยคนั้นๆ แต่จะต้องเข้าใจความหมายทั้งหมดในย่อหน้านั้น รวมทั้งความหมายของบทอ่านด้วย
2. ความเข้าใจทั้งหมดมาก่อนรายละเอียด เป็นการเน้นให้ผู้อ่าน สามารถอ่านเพื่อให้ได้ความเข้าใจทั้งหมดของเรื่องที่อ่านเสียก่อน หลังจากนั้นจึงค่อยลงรายละเอียดของเนื้อหา
3. ใช้บทอ่านที่พบเห็นในชีวิตจริง (authentic text)
4. ควรใช้ทักษะสัมพันธ์ในการสอนทักษะการอ่านนั้นๆ ไม่ควรสอนคำโดดๆ แยกออกจากสอนทักษะอื่นโดยสิ้นเชิง เพราะในชีวิตจริงเมื่อเราได้ฟังหรือได้อ่านอะไรแล้วเรามักจะนำไปเล่าต่อหรือเขียนให้อีกคนหนึ่งทราบต่อ
5. อ่านอย่างมีจุดหมาย คนที่สามารถอ่านได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะต้องรู้ตัวเองว่าอ่านข้อเขียนนั้นๆ เพื่อจุดหมายอะไรเพราะจุดหมายจะเป็นเครื่องกำหนดประเภทของการอ่าน และกำหนดว่าการอ่านแบบนั้นอาศัยทักษะอะไรมาช่วยบ้าง
6. กระบวนค้นหาคำตอบสำคัญกว่าคำตอบ การอ่านเป็นกิจกรรมที่เต็มไปด้วยการเคลื่อนไหวก็กัมมชีวิตชีวา เพราะตลอดเวลาผู้อ่านจะต้องเดา (guessing) ทำนาย (predicting)

ตรวจสอบ (checking) และตั้งคำถามตัวเอง ดังนั้นในการจัดกิจกรรมการอ่านควรมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้พัฒนาและฝึกฝนความสามารถที่จะทำให้ผู้เรียนได้มีการฝึกฝนทักษะเหล่านี้อย่างเป็นระบบ

7. สอนหรือสอบ ผู้สอนต้องถามตัวเองว่าได้กำลังสอนหรือสอบนั้น คือ ด้วยบทอ่านรวมทั้งกิจกรรมการอ่านที่จะต้องอ่านนั้นมีขึ้นเพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาพัฒนาความสามารถในการอ่าน หรือมีขึ้นเพื่อครูจะได้ทราบว่าผู้เรียนสามารถนำทักษะการอ่านที่ได้สอนไปแล้วไปใช้ในการอ่านบทอ่านที่ยังไม่เคยเห็นได้หรือไม่

8. อ่านด้วยตนเอง หลังจากที่ผู้สอนได้ให้หลักในการอ่าน ได้ช่วยสอนศัพท์บางคำที่คาดว่าจะมีปัญหา ช่วยแนะนำเรื่องที่จะอ่านพร้อมทั้งมอบหมายงาน (task) ให้ทำแล้วผู้สอนควรจะปล่อยให้ผู้เรียนได้อ่านด้วยตนเอง

กู๊ดแมน (Goodman, 1982, p.2) ได้กล่าวว่า กระบวนการสอนอ่าน (reading process) มี 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การจดจำตัวอักษร (recognition initiation) หมายถึง ขั้นตอนที่สมองระลึกหรือจำตัวอักษรได้ตามที่ผู้เขียนได้เขียนไว้ เป็นการมองเห็นคำแล้วจำได้ว่าคำๆ นั้นเขียนแทนคำพูดว่าอะไร และการอ่านก็เริ่มขึ้น เป็นการเริ่มการอ่านอีกแบบหนึ่ง ตามความคิดของเขาหรือการอ่านอาจจะเริ่มต้นด้วยการมองเห็นรูปภาพ รูปภพนั้นก็จะเป็นตัวเริ่มต้นในการอ่านได้อีกลักษณะหนึ่ง

2. การคาดคะเน (prediction) เป็นการคาดการณ์ล่วงหน้าว่าเรื่องที่อ่านนั้น เป็นอย่างไรจะดำเนินต่อไปในลักษณะใด

3. การยืนยัน (confirmation) เป็นการหาข้อมูลยืนยันว่าสิ่งที่ตนคาดการณ์ไว้นั้น ถูกต้องหรือไม่ จะดำเนินไปลักษณะใด

4. การแก้ไข (correction) เป็นการจัดหรือปรับกระบวนการความคิดอีกครั้งหนึ่งเมื่อผู้อ่านพบว่าสิ่งที่ตนคาดการณ์ไว้นั้นไม่ถูกต้อง เป็นการแก้ความคิดของผู้อ่านให้ถูกต้อง

5. เมื่อสิ้นสุดการอ่าน (termination) คนเราจะยุติการอ่านเมื่อได้ทำกิจกรรมทั้งหมดให้เรียบร้อยแล้ว หรืออาจจะไม่ใช้การอ่านจบแล้วแต่เป็นเพราะผู้อ่านจับความหมายในการอ่านได้น้อยหรือผู้อ่านทราบเรื่องที่จะอ่าน

สรุปหลักการอ่านและขั้นตอนของการอ่าน การอ่านเป็นทักษะที่จะต้องได้รับการฝึกฝนอย่างจริงจังจึงจะก้าวหน้า การอ่านไม่ใช่การมองผ่านตัวอักษรเท่านั้น แต่ต้องคิดตามจึงจะเข้าใจความหมายของสิ่งที่อ่าน ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้อ่านจะต้องมองเห็นความแตกต่างและความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะของการอ่านได้ อ่านเป็น อ่านเก่ง และต้องสามารถนำความรู้ ความคิด หรือประสบการณ์ที่ได้รับจากการอ่านไปใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นอีกด้วย

6. ประโยชน์ของการอ่าน

เทือก กุสุมา ณ อยุธยา (2511, หน้า 47) ได้กล่าวว่า การอ่านหนังสือมีประโยชน์ ดังนี้

1. ประโยชน์ในฐานะที่เป็นวรรณคดี คือ ผู้อ่านได้รับความสนุกเพลิดเพลิน เกิดอารมณ์สะเทือนใจและความนึกฝันไปตามท้องเรื่อง
 2. ประโยชน์อันเกิดแก่ผู้เขียนเอง ได้แก่ ระบายอารมณ์ การแสดงความคิด การให้ทัศนะ หลักเกณฑ์ชีวิตแก่ผู้อ่าน
 3. ประโยชน์ในฐานะที่เป็นเครื่องบันเทิง ทั้งยังมีการประยุกต์เป็นละครวิทยุ ละครโทรทัศน์ ภาพยนตร์ เป็นต้น
 4. ประโยชน์ในด้านความรู้ เช่น สภาพความเป็นอยู่ วัฒนธรรม หรือเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นสภาพชีวิตในเรื่องที่แต่งก็ได้ เช่น เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ จะทำให้ผู้อ่านทราบรายละเอียดของชีวิตได้ดีกว่าหนังสือประวัติศาสตร์
 5. ประโยชน์ในด้านภาษา ผู้อ่านจะได้รับสำไพเราะทางภาษาที่ร้อยกรองไว้อย่างประณีตบรรจงแล้ว
 6. ประโยชน์ทางด้านคติธรรม เป็นเครื่องชำระจิตใจผู้อ่าน ยกกระดับจิตใจให้สูงขึ้น ถ้าเป็นวรรณคดีที่ดี
 7. ประโยชน์ในทางการเมือง อาจทำให้การเมืองแปรผันได้ โดยผู้แต่งใช้นวนิยาย เป็นสื่อคัดค้านด้านความยุติธรรมและทำให้ผู้อ่านเห็นด้วยได้
- สรุปได้ว่า การอ่านมีประโยชน์ต่อผู้อ่านและผู้เขียน สามารถนำความรู้ ความคิด หรือประสบการณ์ที่ได้รับจากการอ่านไปใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นอีกด้วย

7. ความสนใจในการอ่านของเด็ก

การเขียนหนังสือให้เด็กอ่าน ผู้เขียนมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาใกล้ชิดกับชีวิตเด็ก การศึกษาของเด็ก เหมือนกับที่ผู้ใหญ่ได้มีโอกาสเข้าไปสู่อบรรยากาศของอีกโลกหนึ่ง

วัย 9 ขวบ เริ่มคลายความสนใจหนังสือประเภทเทพนิยาย แต่กลับไปสนใจเรื่องที่มีสภาพเป็นจริง (realistic) สนใจปรากฏการณ์แปลกๆใหม่ๆ

วัย 10 ขวบ เริ่มชอบหนังสือประเภทการต่อสู้ผจญภัยการท่องเที่ยวไปในโลกกว้าง ประวัติศาสตร์ อภินิหาร เด็กหญิงและเด็กชายเริ่มแตกต่างกันในด้านการอ่านชัดเจนยิ่งขึ้น เด็กหญิงชอบอ่านนิยาย นิทาน ที่ราบรื่นกระจุ่มกระจิม ในขณะที่เด็กชายชอบอ่านหนังสือผจญภัย สารคดี

วัย 11 ขวบ ในระยะต้นเด็กชายจะมีการพัฒนาการด้านการอ่านไกลต่อไป เริ่มสนใจเรื่องอำนาจลึกลับ วิทยาศาสตร์ ขณะที่เด็กหญิงชอบอ่านเรื่องงานบ้าน การค้าขาย การแต่งตัว สำหรับเรื่องรักๆใคร่ๆทั้งสองเพศเริ่มสนใจบ้าง แต่เด็กหญิงจะสนใจมากกว่าเด็กชาย สิ่งที่น่าสังเกตคือ วัย 11 ขวบ จะทำท่าแสดงตนแล้วว่า “ฉันโตแล้ว” จะต้องอ่านหนังสือ

หลายๆเล่ม เกิดความรู้สึกติดหนังสือ รักหนังสือเหมือนเพื่อนคนหนึ่ง เลิกสนใจหนังสือประเภท ร้อยกรอง เท่กล่อม แม้ว่าเด็กหญิงจะยังชอบบ้าง แต่เด็กชายนั้นเลิกสนใจโดยเด็ดขาด (ทหัย ดันหยง,2525,หน้า 86)

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2527 ก, หน้า 54-57) ได้สรุปว่า ความสนใจในการอ่านของเด็กวัย 11-14 ปี ดังนี้ วัยนี้จะเรียกว่าวัยรุ่นก็ได้ ความสนใจในการอ่านกว้างขวางมากขึ้น รู้จักวินิจฉัยการอ่าน หาข้อเท็จจริงมาพิสูจน์ สนับสนุน รู้จักค้นคว้าเพิ่มเติม ชอบเรื่องบุคคลสำคัญ เรื่องโรงเรียน เด็กวัยเดียวกัน ก็พา งานอดิเรก เรื่องสัตว์ แมลงต่างๆ วิทยาศาสตร์ เรื่องท้องถิ่น เด็กชายในใจ วิทยาการใกล้ตัว คณิตศาสตร์ การประดิษฐ์ การทดลอง เด็กหญิงสนใจนวนิยายรัก แต่ทั้งเด็กหญิงและเด็กชายสนใจเรื่องแมลง เช่น ผีเสื้อ มาก

จินตนา ไบกาชูยี (2542, หน้า 20-28) ได้กล่าวว่า จิตวิทยาในการอ่านของเด็กหรือความสนใจในการอ่านของเด็กวัยต่างๆเป็นสิ่งที่จำเป็นในการเขียนเรื่องสำหรับเด็กอ่าน ไม่ว่าจะ เป็นหนังสือภาพ หนังสือเรื่อง หรือหนังสือการ์ตูน ล้วนมีผู้อ่านเป็นเด็กทั้งนั้น นอกจากนี้ ความสนใจในการอ่านของเด็กที่อยู่ต่างวัยกันยังแตกต่างกันไปด้วย ดังนั้นผู้จัดทำหนังสือเล่มนี้ ต้องรู้ ความต้องการอ่านของเด็กแต่ละวัย ความสามารถในการอ่านหนังสือของเด็กตามวัย และการใช้ภาษาของเด็ก ตลอดจนความสั้นยาวของเรื่อง การดำเนินเรื่องที่ง่ายหรือซับซ้อน อุปนิสัยของตัวละครเมื่อเปรียบเทียบกับผู้อ่าน เพื่อจะผลิตหนังสือได้ตอบสนองความต้องการของผู้อ่าน และความสนใจในการอ่านของเด็กวัยต่างๆ

เด็กวัยเริ่มเรียน (2-5 ขวบ) เด็กวัยนี้ยังไม่สามารถอ่านหนังสือได้ แต่สามารถดูภาพและฟังเรื่องราวได้ มีความสนใจในตัวเองและเด็กในวัยเดียวกัน ชอบฟังคำคล้องจอง ความสามารถในการอ่าน เริ่มอ่านเป็นคำใหม่ๆ ชอบดูสีโดยเฉพาะสีแดงชอบสัตว์ รู้จักภาษา สัตว์โดยเฉพาะสัตว์ที่ตนเลี้ยง ชอบดูรูปหรือฟังเรื่องที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมของตนเอง เช่นเด็กอยู่ใกล้น้ำชอบดูภาพเรือ เด็กชนบทชอบดูภาพวัว เป็นต้น ดังนั้น เด็กวัยนี้ชอบบทกล่อมเด็ก ดอกสร้อย สุภาสิต นิทาน นิทานคำกลอน ปริศนาคำกลอน เรื่องที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับสัตว์ที่พูดได้ คิดและทำเหมือนมนุษย์ สังคมของสัตว์ที่ตนคุ้นเคย การผจญภัยของสัตว์ต่างๆการดำเนินชีวิตของครอบครัว เป็นต้น

เด็กประถมศึกษา แบ่งออกเป็นวัยต่างๆ ได้ดังนี้

1) วัย 6-7 ขวบ เด็กวัยนี้เริ่มอ่านหนังสือได้แล้ว เริ่มมีความคิดคำนึงมากขึ้น จินตนาการมากขึ้น ชอบเรื่องเทพดา นางฟ้า นิทาน นิยายต่างๆที่มีตัวละคร และตัวละครร้าย อายากรู้อยากเห็นเกี่ยวกับธรรมชาติของคน นก สัตว์และต้นไม้ สนใจเรื่องประเภทนิทาน นิยาย ผจญภัย นิทานพื้นบ้านต่างๆ เรื่องแต่งใหม่ที่มีตัวละครไม่มาก แต่ในบทเคลื่อนไหว ดำเนินเรื่องรวดเร็ว ไม่มีบทบรรยายมาก นิทานคำกลอนง่ายๆ นิทานสั้นๆ เรื่องเกี่ยวกับธรรมชาติสิ่งรอบตัวเด็ก เรื่องชีวิตประจำวันที่ยื่นสนุกๆ เรื่องเกี่ยวกับของเล่น เครื่องยนต์กลไก เรื่องอวกาศ เรื่องดนตรีหรือดนตรีง่ายๆ นอกจากนี้ยังมีเรื่องที่สร้างจินตนาการเช่น นิยายวิทยาศาสตร์

เรื่องมหัศจรรย์ เรื่องฝันเฟื่อง เรื่องการใช้ของวิเศษ เรื่องตื่นเต้นเร้าใจ โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับ ความลึกลับของวิญญาณหรือเรื่องผีและเรื่องตลกขบขัน

วัย 8-9 ขวบ เด็กวัยนี้เริ่มอ่านหนังสือได้มากขึ้น ชอบอ่านนิทาน นิยาย เช่น นิทานพื้นเมือง ตำนานนิทาน และนิทานที่แต่งใหม่ ซึ่งมีเนื้อเรื่องดำเนินไปอย่างสนุกสนาน เนื้อเรื่องมีความซับซ้อนขึ้นบ้าง มีตัวพระเอก นางเอก ตัวผู้ร้ายและตัวเทวดามาโปรด (ผู้ที่ทำให้เรื่องจบลงได้ดี) นอกจากนี้ยังสนใจเกี่ยวกับชีวิตจริงมากขึ้นชอบฟังหรืออยากรู้เรื่องราวของเด็กอื่นในวัยเดียวกัน อยากรู้อยากเห็นมากขึ้น ณะนี้เด็กหญิงและเด็กชายเริ่มอ่านในสิ่งที่ตนเองสนใจซึ่งไม่เหมือนกัน เด็กหญิงอ่านเรื่องสนุกเกี่ยวกับนิยาย เทพนิยาย นางฟ้าเทวดา ชอบเรื่องสวยๆงามๆ ชอบการแต่งตัว การจัดบ้านและตกแต่งสิ่งต่างๆ เรื่องเกี่ยวกับตุ๊กตา เรื่องฝันเฟื่องทั้งหลาย ส่วนเด็กผู้ชายเริ่มชอบเรื่องผจญภัย เรื่องโลดโผน ตื่นเต้น ลึกลับ นิยายวิทยาศาสตร์ การเดินทางไปในอวกาศ เครื่องยนต์กลไก เช่น รถยนต์ เครื่องบิน ช้อฟังระว่างการเขียนให้เด็กในวัยนี้ คือ ผู้อ่านมักจะเปรียบเทียบกับตัวละครที่แต่งขึ้น ผู้เขียนต้องระมัดระวังในการเขียนบุคลิกและอุปนิสัยของตัวละครให้ดี ต้องเข้าใจจิตใจของเด็ก มีเหตุผลในการเขียนมีรายละเอียดเท่าที่จำเป็น แม้ไม่มากแต่ให้ถูกต้อง ถ้ามีข้อผิดพลาดให้ผู้อ่านจับได้ จะหยุดอ่านและหมดความเชื่อถือทันที ในระยะนี้จึงควรสร้างตัวละครให้มีลักษณะน่าสนใจเด็ก ให้เกิดเจตคติที่ดี มีความเมตตากรุณา กล้าหาญ ฝ่าฟันอุปสรรคและแก้ปัญหาต่างๆได้ด้วยความอดทนมานะบากบั่น ไม่ย่อท้อ กล้าผจญภัยเพื่อปราบศัตรู เอาชนะอุปสรรคต่างๆได้ การกระทำแบบพระเอกซึ่งมีคุณธรรม มีความเป็นวีรบุรุษอยากเป็นดังเช่นพระเอก นางเอกบ้าง จึงต้องระมัดระวังในการสร้างวีรบุรุษ วีรสตรีในเรื่องให้ดี

วัย 10-11 ขวบ เด็กวัยนี้อ่านหนังสือคล่อง มีความสนใจในการอ่านอย่างแท้จริงของตนคล้ายเด็กวัย 8-9 ขวบ แต่เนื้อเรื่องมีความละเอียดและซับซ้อนมากกว่า เด็กหญิงชอบเรื่องกระจุ้มกระจิมเรื่องตลกขบขัน นิทาน นิยาย เรื่องชีวิตในครอบครัว ส่วนเด็กชายชอบเรื่องกีฬาเรื่องผจญภัย เรื่องเครื่องยนต์กลไกต่างๆ เรื่องส่งเสริมความเป็นวีรบุรุษหรือพระเอก ชอบเรื่องจริงที่เกี่ยวกับชีวิตจริงมากขึ้น เรื่องทำนองนิยายวิทยาศาสตร์ อวกาศ เรื่องด้านธรรมชาติศึกษาเรื่องเกี่ยวกับงานอดิเรก เช่น ทำของเล่น ปลูกต้นไม้ เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น เด็กวัยนี้ความคิดเริ่มรุนแรง เริ่มบูชาวีรบุรุษและวีรสตรีมากขึ้น เรื่องชีวประวัติบุคคล ที่เน้นชีวิตในวัยเด็ก เรื่องการท่องเที่ยวไปตามประเทศต่างๆในเชิงผจญภัย วรรณคดีไทยประเภทร้อยกรองที่ถอดเป็นร้อยแก้วสำหรับอ่านง่ายๆเพื่อให้เด็กอ่านเป็นตอนๆ หนังสือประเภทร้อยกรองที่ถอดเป็นร้อยแก้ว แล้วนำมาย่อเรื่องเขียนทำเป็นการ์ตูนเรื่องได้ บางตอนอาจยกบทร้อยกรองที่ไพเราะมาประกอบจะทำให้เด็กซาบซึ้งในคำประพันธ์นอกเหนือจากได้รับความสนุกสนานด้วยนิทานชาดกหรือนิทานคติธรรม ตำนานที่มาแห่งคำคม คำสอนใจ หรือนิทานคติธรรมตามความเชื่อถือในท้องถิ่น สามารถนำมาสร้างเป็นเรื่องได้ เรื่องทำนองนี้ในท้องถิ่นไทยมีมากมายสามารถนำมาดัดแปลงสร้างเป็นเรื่องและวาดภาพประกอบได้ทั้งสิ้น

เด็กวัยมัธยมศึกษาตอนต้นหรือวัยรุ่น (12-14 ปี) วัยนี้เป็นวัยที่เริ่มย่างเข้าสู่ความเป็นวัยรุ่นอย่างจริงจังเห็นได้ชัดเจนเมื่อเด็กอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และ 2 ซึ่งเป็นช่วงระยะเชื่อมต่อระหว่างวัยเด็กและวัยรุ่น มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ และอุปนิสัยใจคอ ตลอดจนความชอบและความถนัดต่างๆ ความเปลี่ยนแปลงเหล่านั้น เห็นได้อย่างชัดเจน ในระยะเด็กวัยนี้เริ่มแสดงความเป็นตัวเองมากขึ้น เชื้อพียงเพื่อนและครูมากกว่าพ่อแม่เริ่มเลือกและสนใจเฉพาะสิ่งที่ตนเองพอใจชอบเข้ากลุ่มเพื่อนที่มีความพอใจในสิ่งเดียวกัน มีความสังเกตเพิ่มขึ้น ชอบทดลองด้วยตนเองเพื่อหาคำตอบให้กับความอยากรู้อยากเห็น บางครั้งกล้าทำแต่บางครั้งก็ไม่กล้าทำในทำนอง “กล้า ๆ กลัว ๆ” ในด้านความสนใจนั้น ในระยะนี้ทั้งสองเพศเริ่มแสดงความแตกต่างในสิ่งที่ไม่ชอบเหมือนกัน ในขณะที่เด็กชายจะเลือกเพื่อนผู้ชายที่ชอบกิจกรรมเหมือนกัน

กล่าวโดยสรุปแล้ว ในการสร้างหนังสือสำหรับเด็กจึงควรคำนึงถึงความสนใจของเด็กเป็นหลัก เป็นการกระตุ้นให้เด็กอยากอ่านหนังสือและทำให้เด็กมีเจตคติที่ดีต่อการอ่านเพื่อช่วยพัฒนาทักษะการอ่านจับใจความของเด็กให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

หนังสืออ่านเพิ่มเติม

1. ความหมายของหนังสืออ่านเพิ่มเติม

ความหมายของหนังสืออ่านเพิ่มเติม ได้มีผู้เชี่ยวชาญหลายท่านและหน่วยงานทางการศึกษา ได้ให้ความหมายของหนังสืออ่านเพิ่มเติมไว้ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการที่ วก 419/2522 อ้างถึงในจินตนา ไบกาซูยี, 2542, หน้า 6) ได้ให้คำจำกัดความหนังสืออ่านเพิ่มเติมว่า หนังสือที่มีสาระอ้างอิงหลักสูตร สำหรับให้นักเรียนอ่านเพื่อศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง ตามความเหมาะสมของวัยและความสามารถในการอ่านของแต่ละบุคคล หนังสือประเภทนี้เคยเรียกว่าหนังสืออ่านประกอบ

สุพัตรา ชุ่มเกตุ (2522, หน้า 115) ได้กล่าวว่า หนังสืออ่านเพิ่มเติม เป็นหนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการแนะนำให้โรงเรียนซื้อไว้ เพื่อให้นักเรียนใช้อ่านประกอบกับแบบเรียน เพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ของเด็กในวิชาต่างๆให้กว้างขวางและให้เด็กเข้าใจวิชาที่เรียนมากยิ่งขึ้นเพราะความรู้ในแบบเรียนนั้นต้องเรียนอย่างจำกัดและหลักสูตรจำกัดชั่วโมงเรียน

จินตนา ไบกาซูยี (2534, หน้า 19) กล่าวว่า หนังสืออ่านเพิ่มเติม คือ หนังสือที่มีสาระอ้างอิงหลักสูตร สำหรับให้นักเรียนอ่านเพื่อศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง ตามความเหมาะสมของวัยและความสามารถในการอ่านของแต่ละบุคคล

ถวัลย์ มาศจรัส (2535, หน้า 20) ได้ให้ความหมายไว้ว่า เป็นหนังสือที่จัดอยู่ในประเภทหนังสือเสริมสร้างประสบการณ์ ที่มีเนื้อหาสาระอ้างอิงหลักสูตรช่วยให้ผู้เรียนศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมได้ด้วยตนเองตามความเหมาะสมของวัยและความสามารถในการอ่านของแต่ละ

บุคคล อีกทั้ง ก่อให้เกิดความเพลิดเพลิน ความซาบซึ้งในคุณค่าของภาษาเสริมสร้างทักษะและนิสัยรักการอ่าน ช่วยเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่เรียนรู้ตามหลักสูตร กลวิธีการเขียนโครงขั้ม โดยใช้กลวิธีการเขียนในรูปของสารคดีเป็นหลัก

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2544, หน้า 7) กล่าวถึงหนังสืออ่านเพิ่มเติม (external reading books) ไว้ว่า หมายถึง หนังสือที่มีเนื้อหาสาระสอดคล้องกับหลักสูตรและช่วยให้การเรียนการสอน เป็นไปตามจุดประสงค์การเรียนรู้หรือช่วยให้ผู้เรียนสามารถศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองตามความเหมาะสมของวัยและความสามารถในการอ่านเสริมความเข้าใจในหนังสือตำราหรือแบบเรียนให้มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นหนังสือที่มีเนื้อหาหลากหลาย ตอบสนองความสนใจของผู้อ่านทั้งในสาขาวิชา เศรษฐกิจ สังคม ศิลปะ ฯลฯ

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า หนังสืออ่านเพิ่มเติม คือหนังสือที่มีเนื้อหาสาระอิงหลักสูตรแต่มีรายละเอียดมากกว่า เขียนชวนอ่านมากกว่าแบบเรียน และเป็นหนังสือที่เด็กนักเรียนสามารถใช้ศึกษา หาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง ตามความเหมาะสมของวัยและความสามารถในการอ่านของแต่ละบุคคลและช่วยให้การเรียนการสอนเป็นไปตามจุดประสงค์การเรียนรู้ มีเนื้อหาหลากหลายตอบสนองความสนใจของผู้อ่านทั้งในสาขาวิชาชีพ เศรษฐกิจ สังคม ศิลปะ ฯลฯ พร้อมกันนั้นต้องเป็นหนังสือที่ดี มีคุณค่าในการพัฒนาจินตนาการ สติปัญญา อารมณ์ สังคมของเด็ก รวมทั้งมีเนื้อหาสาระที่ไม่ขัดต่อประเพณี วัฒนธรรม และศีลธรรมอันดีงามของสังคม

2. ความสำคัญและคุณค่าของหนังสืออ่านเพิ่มเติม

หนังสืออ่านเพิ่มเติมเป็นหนังสือที่ให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองตามความสามารถเหมาะสมกับวัย หนังสืออ่านเพิ่มเติมยังสามารถเป็นสื่อการเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการส่งเสริมให้ภาครัฐ เอกชน ท้องถิ่น โรงเรียน และองค์กรต่างๆมีส่วนร่วมในการจัดทำขึ้น เพื่อให้โรงเรียนได้ใช้เป็นสื่อประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ในกลุ่มทักษะการเรียนรู้ต่างๆให้สอดคล้องกับหลักสูตร เนื้อหาสาระรายวิชา และความต้องการของท้องถิ่น โดยมุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ข้อเท็จจริง สร้างเจตคติ แฝงสำรณารู้ ความสนุกสนานเพลิดเพลินและข้อคิดจากการอ่าน นอกจากหนังสือแบบเรียน

บันลือ พงุคษะวัน (2524, หน้า 58) ได้อธิบายถึงความจำเป็นในการใช้หนังสืออ่านเพิ่มเติม พอสรุปได้ดังนี้

1. ช่วยขยายเนื้อหาแบบเรียนให้กว้างขวางขึ้น หนังสืออ่านเพิ่มเติมจัดทำขึ้นเพื่อจุดมุ่งหมายเฉพาะส่วนย่อย ที่ช่วยเน้นขยายเนื้อหาและยังมีภาพประกอบ ทำให้เกิดความรู้อย่างเข้าใจได้กว้างขวางขึ้น ดีขึ้นและง่ายขึ้น

2. สร้างเสริมนิสัยรักการค้นคว้าและพัฒนาการอ่านหนังสืออ่านเพิ่มเติม เด็กสามารถอ่านได้อย่างอิสระไม่จำกัดสถานที่ เป็นการเสริมสร้างลักษณะนิสัยให้รักการศึกษา

ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ฝึกทักษะในการอ่านอยู่เสมอ รวมทั้งยังเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์อีกด้วย

3. ส่งเสริมให้เด็กมีนิสัยรักการอ่านหนังสือ หนังสืออ่านเพิ่มเติมมีเรื่องราวเนื้อหาที่สนุกสนาน มีภาพประกอบและเหมาะสมกับวัย จึงสามารถสร้างความสนใจที่จะอ่านมากกว่าแบบเรียน ซึ่งจะปลูกฝังให้เด็กเกิดนิสัยรักการอ่านในที่สุด

4. ช่วยลดเซยความบกพร่องทางด้านจิตใจของเด็ก หนังสืออ่านเพิ่มเติมที่เป็นเรื่องราว สามารถลดเซยความรู้สึกที่บกพร่องทางจิตใจ เสริมสร้างคุณธรรมได้ดีกว่าแบบเรียน

5. ช่วยให้เด็กได้รับความเพลิดเพลิน บันเทิงใจ ลับสมองและส่งเสริมเชาว์ปัญญา หนังสืออ่านเพิ่มเติมมีเนื้อเรื่องที่สนุกสนาน แฝงไว้ด้วยความรู้ มีความเหมาะสมกับวัย จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะสร้างความเพลิดเพลิน ส่งเสริมเชาว์ปัญญาให้แก่เด็ก

3. ประโยชน์ของหนังสืออ่านเพิ่มเติม

วิชัย ราษฎร์ศิริ (2522, หน้า 154) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของหนังสืออ่านเพิ่มเติม โดยสรุปได้ดังนี้

1. ช่วยตอบสนองความต้องการของนักเรียนแต่ละคน
 2. ช่วยให้นักเรียนค้นคว้าหรือศึกษารายละเอียดในเนื้อหา เรื่องที่นักเรียนสนใจ ทำให้รายละเอียดกว้างขวางขึ้น
 3. ทำให้เด็กรักการอ่านหนังสือที่มีประโยชน์
 4. ช่วย让孩子ได้ปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนานิสัย ให้รู้จักแสวงหาความรู้เพิ่มเติมจากแหล่งความรู้ต่างๆ
 5. เป็นการช่วยเหลือเด็กที่เรียนอ่อน ให้ได้อ่านหนังสือต่ำกว่าชั้นเรียนด้วยตนเอง เพื่อให้รู้กว้างขวางและแตกฉานยิ่งขึ้น
 6. เด็กเก่งสามารถหาหนังสืออ่านประกอบที่ให้ความรู้สูงกว่าชั้น เพื่อให้ความรู้กว้างขวางและแตกฉานยิ่งขึ้น
 7. ช่วยให้นักเรียนที่มีปัญหาการอ่าน ได้เลือกอ่านหนังสือที่เหมาะสมกับความสามารถของตน
 8. ช่วยให้นักเรียนได้มีอิสระ ในการค้นคว้าหาความรู้ตามความสนใจของตนเอง
 9. ช่วยปลูกฝังให้นักเรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
 10. ช่วยให้นักเรียนได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ โดยการหาความเพลิดเพลินจากการอ่านหนังสือที่ดี หากเด็กได้อ่านหนังสือที่เหมาะสม ย่อมเกิดประโยชน์นานับประการ
- หนังสืออ่านเพิ่มเติม เป็นหนังสือสำหรับเด็กประเภทหนึ่ง สอดคล้องกับสิ่งที่ ชาญชัย ศรีไสยเพชร (2525, หน้า 138) ได้สรุปไว้ ดังต่อไปนี้ คือ
1. ช่วย让孩子ได้รับความบันเทิง
 2. ช่วยสร้างความคิดคำนึงและความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก

3. ช่วยพัฒนาการเรียนรู้ด้านภาษาของเด็กให้เจริญวัย
4. ช่วยปลูกฝังคุณธรรม เจตคติ และตัวอย่างอันน่าพึงปรารถนาให้เด็ก
5. ช่วยให้เด็กรู้จักการอ่านหนังสือและให้เกิดนิสัยรักการอ่านคงอยู่ตลอดไป

ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่เด็กต่อไปในอนาคต

6. ช่วยทดแทนความรู้สึกที่เด็กขาดไป เช่น ความรัก ความว่าเหว่ มีปมด้อย หนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้จะช่วยจิตใจของเด็กได้ดี

7. ช่วยให้เด็กได้มีหนังสือที่มีสาระ ที่เหมาะสมกับวัย ไม่ให้หันไปสนใจเรื่องขบถใหญ่เร็วกว่ากำหนด อันจะเป็นสิ่งชักนำให้เด็กประพฤตินิสัยที่ไม่ควร

จินตนา ไบกาซูยี (2534, หน้า 143-144) สรุปประโยชน์ของหนังสืออ่านเพิ่มเติม ดังนี้

1. ส่งเสริมความรู้ หนังสืออ่านเพิ่มเติม ให้ความรู้ ความคิด ทักษะในการดำเนินชีวิตก่อให้เกิดความเจริญงอกงามและพัฒนาการด้านต่างๆ

2. ส่งเสริมสติปัญญา ให้ผู้อ่านได้พัฒนาทักษะการสังเกต ดีความ เปรียบเทียบ ใช้เหตุผลในการจำแนกแจกแจง วิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินค่า ตลอดจนนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการแก้ปัญหา

3. ส่งเสริมเจตคติที่เหมาะสม ช่วยให้ผู้อ่านเกิดเจตคติที่เหมาะสมในการนำความรู้ ไม่ใช่ตามแนวที่พึงประสงค์ เป็นประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวม

4. ส่งเสริมความเข้าใจ ส่งเสริมให้ผู้อ่านสามารถทำความเข้าใจภาษา เนื้อหาเรื่องราวได้

5. ส่งเสริมการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง กระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดความสนใจและกระตือรือร้นที่จะศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง

4. จุดมุ่งหมายในการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม

กระทรวงศึกษาธิการได้ส่งเสริมให้โรงเรียน ชุมชน ท้องถิ่น ทั้งภาครัฐและเอกชน ได้มีส่วนร่วมในการจัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติม เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสอ่านหนังสือที่มีสาระเกี่ยวกับท้องถิ่นของตนเอง โดยสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นและสอดคล้องกับหลักสูตร เนื้อหาสาระรายวิชา มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้กว้างไกล ทันต่อเหตุการณ์ในสังคมของท้องถิ่น และได้สาระความรู้นอกเหนือจากหนังสือแบบเรียนตามที่หลักสูตรกำหนด

ณรงค์ ทองปาน (2526, หน้า 79-81) ได้กำหนดจุดมุ่งหมายการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม สรุปได้ดังนี้

1. เพื่อปลูกฝังทัศนคติ ค่านิยม คุณธรรมและวัฒนธรรม อันดีงามตามขนบธรรมเนียมประเพณีไทย
2. เพื่อเสริมสร้างจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์
3. เพื่อให้ความรู้ข่าวสารใหม่ๆ ที่ถูกต้องนอกเหนือจากบทเรียนเหมาะสมกับเด็ก

4. เพื่อสร้างนิสัยรักการอ่าน ศึกษาค้นคว้า และเกิดทักษะในการอ่าน
5. เพื่อช่วยให้เด็กมีหนังสือที่มีเนื้อหาสาระเหมาะสมกับวัย และรู้จักการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์
6. เพื่อให้เด็กได้รับความบันเทิง สนุกสนาน เพลิดเพลิน ได้รับความจรรโลงใจ และสนองความต้องการของเด็ก
7. เพื่อช่วยในการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรม และสร้างศรัทธาในเอกลักษณ์ไทย

อาจกล่าวสรุปได้ว่า หนังสืออ่านเพิ่มเติม มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ความรู้ที่ถูกต้องเหมาะสมและสอดคล้องกับความสนใจของเด็ก ช่วยให้เด็กได้รับความรู้ ประสบการณ์ สนุกสนานเพลิดเพลิน สร้างนิสัยรักการอ่านและใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

5. ลักษณะของหนังสือที่ดีสำหรับเด็ก

นักวิชาการได้กล่าวถึงลักษณะของหนังสือที่ดีสำหรับเด็กไว้ต่าง ๆ กัน คือ สุชาติ สวัสดิ์ศรี (2523, หน้า 20-21) ให้ข้อคิดลักษณะของหนังสือที่ดีสำหรับเด็กไว้ดังนี้

1. ให้ข่าวสารแก่เด็ก
2. อธิบายข่าวสารนั้นว่าเป็นอย่างไร
3. พัฒนาค่านิยมหรือพัฒนาทัศนคติบางอย่าง เช่น ปลูกฝังความดี ความไม่เห็นแก่ตัว ความยุติธรรม
4. ส่งเสริมความเข้าใจ ให้เด็กเข้าใจตัวเองและผู้อื่น รวมทั้งสิ่งแวดล้อมหรือสภาพแวดล้อม
5. ต้องให้เด็กรับรู้เรื่องต่างๆ ที่มีอยู่ในหนังสือที่ดี
6. สร้างความสำนึกให้เด็กเกิดความรู้สึกตื่นตัวในบางสิ่งบางอย่างที่ดี
7. กระตุ้นจินตนาการ
8. ให้ความบันเทิง เป็นสิ่งที่หนังสือสำหรับเด็กต้องมี เพื่อเร้าให้เด็กเกิดความสนใจในสิ่งอื่นโดยใช้ความบันเทิงเป็นเครื่องมือ
9. ให้แรงบันดาลใจ ซึ่งจะทำให้เด็กไปสานต่อ

ณรงค์ ทองปาน (2526, หน้า 61) ได้สรุปลักษณะของหนังสือที่ดีสำหรับเด็ก

- ดังนี้
1. คุณภาพด้านการพิมพ์ คือ สามารถพิมพ์ตัวอักษร ภาพประกอบ ได้ชัดเจน สีสันงดงามดึงดูดความสนใจของเด็ก
 2. คุณภาพด้านการจัดหน้าและรูปเล่ม จัดให้เป็นไปตามหลักจิตวิทยาเด็ก หน้าหนังสือดูโปร่งตา ตัวอักษรที่ใช้มีขนาดเหมาะสมกับวัยเด็ก

3. คุณภาพทางศิลปะ ภาพเขียนหรือภาพประกอบควรเขียนโดยให้อารมณ์แก่ผู้อ่าน เขียนอย่างประณีต ใช้สีต้องเหมาะสม บางครั้งสีอาจจะผิดธรรมชาติไปบ้างก็ถือว่าเหมาะสมสำหรับเด็ก

4. คุณภาพในการเขียนเรื่อง ผู้เขียนต้องมีความสามารถในการเขียน ใช้ถ้อยคำสละสลวยเด็กอ่านแล้วเข้าใจง่าย

ภิญญาพร นิตยะประภา (2534, หน้า 17) กล่าวถึงลักษณะของหนังสือที่ดีสำหรับเด็กนั้นมีนักวิชาการทั้งของไทยและต่างประเทศหลายท่าน ได้ทำการค้นคว้าวิจัยโดยมีจุดมุ่งหมายต่าง ๆ กันไป บางท่านเน้นหนักด้านเนื้อหา บางท่านเน้นหนักด้านรูปเล่ม บางท่านเน้นหนักด้านภาพประกอบ ตลอดจนการใช้สีและขนาดตัวอักษร

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ลักษณะของหนังสือที่ดีสำหรับเด็กต้องมีภาพประกอบมีสีสันสวยงามวาดอย่างประณีต ดึงดูดความสนใจของเด็ก เนื้อหาน่าสนใจ มีความสนุกสนานชวนให้ติดตามเหมาะสมกับวัยของเด็ก

ถวัลย์ มาศจรัส (2538, หน้า 47) ได้กล่าวถึงรูปแบบของหนังสืออ่านเพิ่มเติมโดยทั่วไปจะมีรูปร่างเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า แต่หนังสือสำหรับเด็กที่เรียกว่า หนังสือส่งเสริมการอ่านหนังสืออ่านเพิ่มเติมจะมีรูปแบบอยู่ 4 รูปแบบด้วยกัน คือ

1. หนังสือ die-cut เป็นหนังสือที่ตัดเป็นรูปแบบต่างๆ เช่น วงกลม รูปดาว รูปทรงรูปตะกร้า เป็นต้น

2. หนังสือ pop-up คือ หนังสือสามมิติ เมื่อเปิดหนังสือออกมาจะมีรูปต่างๆ ยื่นขยายออกมาจากหน้าหนังสือ เป็นภาพบ้านยื่นออกมามีประตูหน้าต่างที่เปิดได้ เป็นภาพสัตว์ที่ลุกขึ้น นั่ง นอน ยืน ในต่างประเทศที่มีการพิมพ์ที่ก้าวหน้าจะมีเสียงประกอบด้วย

3. หนังสือ up-right คือ หนังสือแนวตั้งปกติ

4. หนังสือ oblong เป็นหนังสือแนวนอนทั่วไป

สมพร จารุณี (2540, หน้า 8-9) ได้กล่าวถึงรูปแบบการเขียนหนังสืออ่านเพิ่มเติมอ่านว่าอาจจัดทำได้หลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับความสันทัดจัดเจนของผู้เขียน จุดมุ่งหมายของธรรมชาติของการเขียนหนังสืออ่านเพิ่มเติม ออกได้หลายรูปแบบ ได้แก่

1. รูปแบบความเรียง (exposition) รูปแบบความเรียงสามารถจำแนกแยกประเภทย่อยออกไปได้อีกหลายรูปแบบ เช่นการเขียนอธิบาย บรรยาย อภิปราย สืบค้นแก้ปัญหา วิเคราะห์ พรรณนา เป็นต้น

2. รูปแบบนิทาน (narrative)

3. รูปแบบนิยาย (fiction)

4. รูปแบบคำประพันธ์ (poetry)

จากรายละเอียดดังกล่าว รูปแบบของหนังสืออ่านเพิ่มเติม จะเป็นรูปแบบใด ขึ้นอยู่กับความถนัด ความเชี่ยวชาญของผู้เขียน จุดหมายและธรรมชาติของเนื้อหาสาระของ

หนังสือ วัยและประสบการณ์ของผู้อ่าน อันได้แก่ รูปแบบความเรียง นิทาน นิยาย และคำประพันธ์ ส่วนรูปร่างของหนังสือนั้นขึ้นอยู่กับเทคโนโลยีและความคิดสร้างสรรค์ของแต่ละบุคคล

6. หลักเกณฑ์ในการสร้างหนังสือให้มีคุณภาพ

เกณฑ์เบื้องต้นในการพิจารณาหนังสือที่ดีสำหรับเด็ก คือ ต้องตรงกับความสนใจของเด็กมีโครงเรื่องที่ดี มีแก่นเรื่องชัดเจน มีฉากตรงกับสภาพความเป็นจริง บุคลิกตัวละครมีลักษณะเฉพาะตัว การดำเนินเรื่องและการเขียนเรื่องเหมาะสม รูปเล่มน่าสนใจ เกณฑ์การสร้างหนังสือให้มีคุณภาพ มีองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้

6.1 โครงเรื่อง สิ่งสำคัญในการสร้างหนังสือ คือ การเขียนโครงเรื่องที่ดี ต้องเหมาะสม สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหนังสือ ไม่ซับซ้อน การดำเนินเรื่องควรเร้าใจชวนให้ติดตามมีความสัมพันธ์กับพื้นฐานประสบการณ์ของเด็ก เพื่อให้ผู้อ่านเกิดแนวคิด ทรรศนะ จากลักษณะตัวละคร ชี้ให้เห็นผลในด้านคุณธรรมของบุคคล บางตอนควรมีความสนุกสนาน และเรื่องควรจบลงด้วยดีเพื่อให้ผู้อ่านมีความสุขมากขึ้น

6.2 แก่นของเรื่อง ควรเป็นแนวคิดเรื่องง่าย ๆ ในชีวิตประจำวัน ตามประสบการณ์ของเด็ก มีคติสอนใจ แฝงคุณธรรม นอกจากนี้ยังช่วยสนองความต้องการการเรียนรู้และมีความเข้าใจสภาพความเป็นไปของชีวิตอีกด้วย

6.3 ฉาก ในเรื่องต้องชัดเจน ตรงกับความเป็นจริง ฉากจะบอกให้รู้ว่า เรื่องเกิดขึ้นที่ไหน เมื่อใด บรรยากาศควรเป็นบรรยากาศที่เด็กคุ้นเคย ช่วยทำให้ผู้อ่านมีความรู้สึกเหมือนอยู่ในสถานการณ์นั้น

6.4 ตัวละคร ควรมีวัยใกล้เคียงกับเด็ก มีบุคลิกเด่นในตัวเป็นไปตามธรรมชาติ มีความสำคัญต่อเนื้อเรื่องและเป็นตัวอย่างที่ดีให้เด็กลอกเลียนแบบได้

6.5 แนวการเขียนเรื่อง ควรใช้ภาษาที่เหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะของเด็ก เข้าใจง่ายถูกต้อง ชัดเจน การบรรยายเหตุการณ์ อ่านแล้วเกิดภาพพจน์ เกิดอารมณ์คล้ายตามและทรรศนะที่ดี

6.6. รูปเล่ม

มาลินี ผลประการ (2540, หน้า 9-13) ได้กล่าวถึงรูปเล่มและการพิมพ์ของหนังสืออ่านเพิ่มเติมสรุปได้ดังนี้

1. ขนาดรูปเล่มหนังสือ

การพิมพ์หนังสือให้ได้ราคาประหยัด ต้องกำหนดขนาดเล่มให้พอดีกับกระดาษที่พิมพ์โดยไม่ต้องตัดเศษทิ้ง เช่น 21 × 29.5 เซนติเมตร หรือขนาด A4 การกำหนดว่าจะใช้ขนาดใดต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมของผู้ใช้ตลอดจนความเหมาะสมของลักษณะวิชาด้วย

2. ความหนาของหนังสือ

ประมาณจากขอบเขตเนื้อหาวิชานั้นๆ โดยวิเคราะห์จากเนื้อหารายวิชาและจุดประสงค์ของหลักสูตร

3. กระดาษที่ใช้พิมพ์

ควรพิจารณาใช้กระดาษที่มีคุณภาพพอสมควร เช่น กระดาษปอนด์ซึ่งเป็นกระดาษเนื้อดีสีขาว เก็บไว้ได้นานและไม่เปลี่ยนสี

4. การทำเล่ม หนังสือปกอ่อนทำได้หลายวิธี แต่ที่นิยมมี 3 วิธี คือ

4.1 วิธีเย็บหรือเย็บกลาง ใช้สำหรับหนังสือไม่เกิน 100 หน้า

4.2 วิธีเย็บสันหรือสันไสกาว คือ การนำหนังสือที่พิมพ์เป็นยกๆ มาวางซ้อนเรียงลำดับให้ถูกต้อง แล้วเย็บติดกันด้วยเชือกหรือลวด และจึงทากาวปิดปก ส่วนการใส่สันทากาว คือ การนำหนังสือที่พิมพ์เป็นยกๆ มาวางซ้อนเรียงลำดับให้ถูกต้อง แล้วนำมาใส่สันด้วยเครื่องซึ่งจะทากาวและปิดสันหนังสือไปในตัว วิธีนี้จะสามารถเปิดหนังสือแบะออกได้มากกว่าวิธีเย็บสัน

4.3 วิธีเย็บกึ่ง เป็นวิธีที่ยุ่ยากกว่าวิธีอื่นๆ เพราะต้องเย็บหนังสือแต่ละยกด้วยเชือก แล้วนำมาวางเรียงกันตามลำดับอัดให้ติดกันด้วยก๊อบปี้อัด แล้วจึงปิดปก

สมพร จารุณัญ (2540, หน้า 22) กล่าวถึงหลักเกณฑ์ทั้งในด้านรูปเล่มและการพิมพ์หนังสืออ่านเพิ่มเติมดังนี้

1. มีการนำเสนอชื่อหนังสืออ้างอิง หรือหนังสือสำหรับอ่านเพิ่มเติม โดยระบุชื่อ หนังสือที่ค้นคว้าประกอบการเขียนหนังสือของตน และควรเสนอแนะรายชื่อหนังสือที่ผู้อ่านจะไปศึกษาเพิ่มเติม
2. มีการใช้เทคนิคเกี่ยวกับตัวอักษรและการพิมพ์ ประเภทหน้า และขนาดของตัวอักษร รวมทั้งขนาดเล่มหนังสือ และภาพประกอบ

จินตนา ไบกาชุยี่ (2542, หน้า 17) กล่าวถึงการจัดทำหนังสือสำหรับเด็กเกี่ยวกับรูปเล่มดังนี้

1. รูปเล่มหนังสือ หนังสือสำหรับเด็กควรมีขนาดกะทัดรัดไม่ใหญ่ กว้าง ยาว หรือเล็กเกินไป เพราะเด็กจะถือหนังสืออ่านไม่สะดวก อีกทั้งกลัมน้ำหนักและนิ้วมือยังไม่แข็งแรงพอที่จะรับของเล็กหรือของใหญ่มากเกินไป
2. หนังสือสำหรับเด็กวัยเริ่มเรียนและประถมศึกษาตอนต้น จำนวนหน้าควรอยู่ในระหว่าง 8-16, 8-24 (ขนาดปกแปดหน้ายก)
3. หนังสือสำหรับเด็กชั้นประถมศึกษาตอนปลาย จำนวนหน้าควรอยู่ในระหว่าง 16-32 (ขนาดแปดหน้ายก) หรือ 16-48 หน้า (ขนาดสิบหกหน้ายก)

6.7 ขนาดตัวอักษร

ถวัลย์ มาศจรัส (2538, หน้า 46) ได้กล่าวถึงขนาดของตัวอักษรที่ใช้ในการพิมพ์ว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้นชอบตัวอักษรขนาด 32 พอยท์ ประถมศึกษาตอนปลายชอบอักษรแบบฝรั่งเศสขนาด 20 พอยท์ ตัวเรียงห่าง

จินตนา ไบกาซูยี (2542, หน้า 16-17) ได้กล่าวถึงลักษณะความยาวของประโยค ขนาดของตัวอักษร และชนิดของตัวอักษรที่ใช้ในหนังสือสำหรับเด็ก ล้วนมีความสำคัญมากต่อการอ่านของเด็ก ถ้าใช้ประโยคยาวมาก หรือประโยคที่มีความซับซ้อนมาก (อเนกรรค ประโยค สังกรประโยค) เด็ก ผู้อ่านจะลืมข้อความที่อ่านผ่านประโยคสั้นๆ ไม่ยาวนาน โดยเฉพาะหนังสือภาพและการ์ตูน ซึ่งใช้ขนาดตัวอักษรใหญ่ด้วย จึงต้องระมัดระวัง ความสั้นหรือความยาวของประโยคให้เหมาะสม ส่วนการเลือกชนิดของตัวอักษร ไม่ควรใช้ตัวอักษรประดิษฐ์บรรจงให้ใช้ตัวอักษรที่อ่านง่ายและชัดเจน การเลือกขนาดตัวอักษรขึ้นอยู่กับปริมาณเนื้อหาของเรื่องหรือความยาวของเรื่อง รูปเล่มหนังสือและวัยของผู้อ่าน

6.8 ภาษาและสำนวนที่ใช้ในหนังสือสำหรับเด็ก

สมพร จารุณัฐ (2540, หน้า 23-28) กล่าวถึงหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการใช้ภาษาในหนังสืออ่านเพิ่มเติม ซึ่งมี 3 ลักษณะดังนี้

1. คำศัพท์ มีรายการอธิบายความหมายของศัพท์เฉพาะนั้นไว้ในหนังสือเพื่อช่วยผู้อ่านทำความเข้าใจเรื่องด้วย
2. ใช้ภาษาที่ถูกต้องชัดเจน สละสลวยเข้าใจง่ายและการอธิบายความกะทัดรัดไม่วกวน
3. การใช้คำหรือวลี เชื่อมประโยคใช้อย่างถูกต้อง ถูกที่ ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายของข้อความเป็นอย่างดี ถ้าผู้เขียนใช้ไม่ถูกต้องอาจทำให้ผู้อ่านเกิดความสับสนหรือเข้าใจผิดได้

จินตนา ไบกาซูยี (2542, หน้า 14) กล่าวว่าภาษาและสำนวนที่ใช้ในหนังสือสำหรับเด็กนั้นต้องใช้ “คำง่าย” ที่ไม่ต้องแปลซ้ำอีกครั้งหนึ่ง หลีกเลี่ยงคำศัพท์ยาก ๆ หรือคำศัพท์ทางวิชาการต่างๆ ใช้ประโยคสั้นๆ หนังสือสำหรับเด็ก ใช้คำและประโยคซ้ำๆ กันให้มาก เพื่อช่วยในการเรียนรู้ด้านภาษาด้วย เพราะการอ่านหลายๆ ครั้ง ผู้อ่านสามารถจะจดจำได้เอง ซึ่งตรงกับจิตวิทยาการอ่านของเด็ก เด็กเข้าใจเรื่องราวจากคำที่อ่าน เข้าใจคำและประโยคที่เด็กวัยนั้นได้เรียนรู้และทราบความหมายแล้ว

6.9 ภาพประกอบ

ถวัลย์ มาศจรัส (2538, หน้า 45) ได้กล่าวถึงภาพประกอบของหนังสือเด็กว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 ชอบภาพล้อและภาพถ่าย นักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายชอบภาพถ่ายและภาพวาดแบบไทยแท้ ขนาดของภาพ นักเรียนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงชั้น

ประถมศึกษาตอนต้นชอบภาพขนาดใหญ่เต็มหน้า นักเรียนระดับประถมศึกษา และมีมัธยมศึกษาชอบภาพสี่ และชอบภาพสี่ธรรมชาตินักมากกว่าสีขาว-ดำ

จินตนา ไบกาซูยี (2542, หน้า 18) ได้กล่าวถึงหนังสือสำหรับเด็กว่าต้องมีภาพประกอบเสมอ บางเล่มมีภาพน้อย บางเล่มมีภาพมาก จนจัดเป็นหนังสือภาพ (Picture Book) ได้ สัดส่วนของภาพกับเนื้อเรื่อง ขึ้นอยู่กับวัยของเด็กผู้อ่าน เด็กอายุน้อยภาพจะต้องมาก เด็กอายุมากมีภาพน้อยลงได้ ประเภทของภาพควรมีความเหมาะสมกับเนื้อหาของหนังสือประเภทนั้นๆ เช่น การ์ตูนตลก ควรเป็นลายเส้นง่ายๆ เรื่องให้ความรู้ควรใช้ลายเส้นสมจริง เป็นต้น หนังสือภาพสำหรับเด็กเล็กรวมทั้งการ์ตูน จะเป็นภาพมากกว่าเนื้อเรื่องที่เขียนเป็นตัวอักษรเรื่องสี่ของภาพเป็นเรื่องสำคัญ ความแตกต่างระหว่างภาพสี่กับภาพขาวดำ ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายอย่าง โดยเฉพาะกับวัยของเด็ก เด็กเล็กชอบสีสดใสมากกว่าภาพขาวดำ แต่เด็กโตชอบทั้งสองอย่างขึ้นอยู่กับประเภทของเนื้อหา เรื่อง ลักษณะการใช้หนังสือ เล่มนั้น แต่มีข้อระมัดระวังอย่างหนึ่งคือภาพนั้นจะต้องชัดเจน ไม่มีดมัว เลือน หรือมีรายละเอียดมาก ภาพมีลักษณะยุ่งเหยิงมีเนื้อหาในภาพมากเกินไป หรือมีลักษณะภาพของผู้ใหญ่ เด็กจะดูไม่รู้เรื่อง เพราะรับรู้ความหมายของภาพไม่ได้ ดังนั้นรูปเล่มและการพิมพ์ จะต้องกะทัดรัด เสนอชื่อหนังสืออ้างอิง ใช้เทคนิคเกี่ยวกับตัวอักษรและการพิมพ์ ราคาประหยัด กระดาษต้องมีคุณภาพ เย็บเล่มแข็งแรงทนทาน

สรุปได้ว่า การจัดทำหนังสือสำหรับเด็กจำเป็นอย่างยิ่ง ผู้จัดทำต้องยึดหลักเกณฑ์การสร้างหนังสือให้มีคุณภาพ ต้องอาศัยประสบการณ์และการฝึกฝน ไม่ว่าจะเป็นด้าน รูปเล่ม เนื้อหา และลีลาการเขียน ตลอดจนถึงเข้าใจจิตใจของเด็กและวิเคราะห์ความต้องการในการอ่าน ไว้เป็นแนวทาง เพื่อให้สามารถจัดทำหนังสือได้ดีมีคุณค่าและเกิดประโยชน์แก่เด็กมากที่สุด

7. ขั้นตอนการสร้างหนังสือ

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2527 ก, หน้า 12-21) และจินตนา ไบกาซูยี (2534, หน้า 109-133) ได้เสนอขั้นตอนในการสร้างหนังสือ โดยสรุปได้ดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ ข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างหนังสือ โดยศึกษาจากหนังสือความรู้ต่างๆที่มีอยู่หลากหลาย การเข้าฟังอบรมสัมมนา และจากหนังสือที่ได้รับรางวัลจากการประกวด

2. การเลือกเนื้อหาสาระ ซึ่งอาจได้มาหลายทาง เช่นนำเนื้อเรื่องจากหลักสูตรประถมศึกษา มัธยมศึกษา หรือจากสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น อีกทั้งยังได้จากความสนใจและความต้องการอ่านของเด็กตามวัยต่างๆ

3. การเขียนโครงเรื่อง (plot) โครงเรื่องจะต้องครอบคลุมจำนวนหน้า หัวข้อเรื่องในแต่ละย่อหน้า เพื่อการจัดรูปเล่มและจัดวางหน้าให้เหมาะสมกับภาพประกอบเนื้อเรื่อง โครงเรื่องต้องจัดทำย่อๆให้เห็นชัดเจน โดยเริ่มที่การวางจุดมุ่งหมายหรือจากแก่นของเรื่อง

หลังจากนั้นก็ผูกติดเป็นโครงเรื่อง เป็นการช่วยให้การเขียนดำเนินไปในขอบเขตที่วางไว้จากง่ายไปหายากเนื้อเรื่องต้องสัมพันธ์กันตลอด ควรมีบทนำ มีคติเตือนใจ

4. การเขียนบทสคริปต์ (script) เป็นการนำเรื่องราวที่ได้จากการเก็บข้อมูลตามโครงเรื่องและเนื้อเรื่องย่อมาเขียนขั้นตอนของเนื้อเรื่องและรูปภาพ โดยการบอกว่าหนังสือเรื่องนี้ ในแต่ละหน้ามีภาพอะไรบ้าง บรรยายอะไรบ้าง และมีจำนวนกี่หน้าของหนังสือ

5. การทำดัมมี่ (dummy) คือการทำหนังสือจำลองที่จัดทำขึ้นมา มีลักษณะเป็นเล่มเล็กๆ จากนั้นนำรายละเอียดจากบทสคริปต์มาเขียนและวาดรูปลงไปให้ดัมมี่ตั้งแต่ปกไปจนถึงหน้าสุดท้าย เป็นการทดลองก่อนพิมพ์เป็นรูปเล่ม เพื่อดูความเหมาะสมของหนังสือ

6. การทำรูปเล่ม (format) คือ ลักษณะรูปร่าง ขนาดกระดาษ ขนาดตัวหนังสือ และขนาดรูปเล่ม ควรมีขนาดเหมาะสมหยิบจับหรือถือได้สะดวก ความหนาของหนังสือควรเหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน ควรยึดความกะทัดรัด น่าสนใจ เปิดอ่านง่าย รูปเล่มที่นิยมในการสร้างหนังสือ คือ ขนาดเล็ก 13×18.5 เซนติเมตรหรือขนาด 16 หน้ายก ขนาดกลาง 14×21 เซนติเมตร หรือ 16 หน้ายก ขนาดใหญ่ 18.5×26 เซนติเมตรหรือ 8 หน้ายก ในแนวนอนหรือแนวตั้ง

7. การตั้งชื่อหนังสือ ควรเป็นชื่อน่าสนใจ ง่ายๆ มีความแปลกใหม่ รู้จักใช้ถ้อยคำที่เด็กชอบใจและเกิดจินตนาการ อาจตั้งชื่อก่อนหรือหลังก็ได้ ซึ่งอาจพิจารณาจากเนื้อเรื่อง ชื่อสัตว์ตัวละคร สถานที่ ตัวเอกของเรื่องหรือลักษณะรูปร่างหนังสือ

8. การจัดรูปเล่มหนังสือ

สุพัศรา ชุ่มเกตุ (2522, หน้า 5-6) ณรงค์ ทองปาน (2526, หน้า 63-69) อรสา กุมาริปลูกหุด (2526, หน้า 338-339) ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2527 ข, หน้า 10-11) และจินดนา ไบกาชฎี (2542, หน้า 17-19) ให้ความเห็นการจัดรูปเล่มหนังสือแบ่งเป็นส่วนต่างๆ สรุปได้ดังนี้

1. ลักษณะภายนอกทั่วไปของหนังสือ

1.1 ขนาด ขนาดของหนังสือสำหรับเด็กถือเอาตามความสะดวก ควรยึดหลักว่าเด็กสามารถหยิบ ถือ กาง เปิด หนังสือได้สะดวกตามวัยของเด็กและควรเป็นหนังสือประเภทแนวตั้ง ปกแข็ง กะทัดรัด แบบแนวตั้ง

1.2 รูปเล่ม ส่วนมากมี 2 แบบ คือแบบแนวตั้ง (up-right) และรูปเล่มแบบแนวนอน (oblong) มีรูปร่างแปลกเข้ากับเนื้อหาภายใน เช่น เนื้อหาภายในเป็นเรื่องเกี่ยวกับกระดาษรูปเล่มจะมีลักษณะเป็นตัวกระดาษ

2. ส่วนต่างๆของหนังสือ

2.1 หน้าปก (cover) ภาพควรสอดคล้องกับเนื้อเรื่อง สีสันสะดุดตา บนปกมีชื่อหนังสือ ชื่อผู้แต่ง ชื่อผู้วาดภาพประกอบตัวโตชัดเจน ภาพดึงดูดความสนใจ ชักจูงให้อยากเปิดอ่าน บางเล่มอาจมีปกหุ้ม (jacket) ลักษณะคล้ายปก เป็นปกอ่อนหรือปกแข็งก็ได้

2.2 ปกด้านใน (back of cover) ส่วนหลังของปกส่วนใหญ่จะทิ้งว่าง ถ้ามีรายละเอียดเกี่ยวกับการพิมพ์

2.3 ไบรองปก (half title page) คือหน้าต่อจากปกมีเพียงชื่อเรื่อง ซึ่งพิมพ์ด้านบน

2.4 ด้านหลังของไบรองปก (the back of half) ส่วนใหญ่เว้นว่างไว้หรืออาจจะใส่ชื่อชุดหนังสือเล่มอื่นๆที่ผู้แต่งเรื่องนี้เขียนไว้

2.5 ปกใน (title page) มักอยู่ด้านขวามือ การจัดปกในแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

2.5.1 มีชื่อเรื่องและชื่อรอง

2.5.2 มีชื่อผู้แต่ง ผู้จัดทำ ผู้รวบรวม

2.5.3 เรื่องของการจัดพิมพ์

2.6 ปกรองใน (copyright page หรือ dedication page) เป็นส่วนหลังของปกใน อาจใช้เป็นหน้าคำอุทิศหรือบุคคลที่อุปการะในการแต่ง

2.7 หน้าคำนำ หรือ คำชี้แจง เป็นหน้าแสดงวัตถุประสงค์ของการเขียนหนังสือ ประวัติความเป็นมาหรือคำชี้แจงการใช้หนังสือ

3. ส่วนเนื้อเรื่องและเนื้อในของเล่ม ส่วนที่ต้องพิจารณา ได้แก่

3.1 สีของตัวอักษร หนังสือส่วนมากมักพิมพ์ตัวอักษรลงบนพื้นสีขาว เพราะต้นทุนในการพิมพ์ต่ำกว่าพิมพ์บนกระดาษสี สีของอักษรมักเป็นสีดำ ขนาดของตัวอักษรผู้จัดทำควรพิจารณาเลือกใช้ตัวอักษรที่เหมาะสมแก่วัยของเด็ก เด็กประถมศึกษาควรใช้ตัวอักษรขนาด 24 พอยท์ ควรพิมพ์ให้ชัดเจนไม่เลอะเลือน การวางหน้าหรือการจัดหน้า จัดภาพและคำบรรยายให้เหมาะสม สามารถจัดได้หลายวิธีดังนี้

3.1.1 ภาพอยู่คนละหน้ากับคำบรรยาย จะอยู่ในลักษณะหน้าคู่ อาจอยู่ด้านขวามือตามความสนใจของคนที่ยังมองด้านขวาก่อนเสมอ เพื่อความสมดุลควรนำภาพไว้ด้านซ้ายมือ

3.1.2 ภาพวางไว้หน้าเดียวกับคำบรรยาย ทั้งด้านบน ด้านล่าง ปะปนกัน

3.1.3 ภาพและคำบรรยายอยู่หน้าเดียวกัน วางไว้ด้านบน ด้านล่าง และกระจายตามหน้ากระดาษ ตามที่ว่าง

3.2 สี แบบ และขนาดของภาพ ภาพมีความสำคัญพอๆกับเนื้อเรื่อง เพราะภาพช่วยให้เกิดความเพลิดเพลินความกระจำแจ้ง ความสวยงาม สีสวรรสมจริง เพราะจะทำให้เด็กเรียนรู้ไปด้วย ภาพมีทั้งภาพวาด เด็กระดับกลาง (6-10 ขวบ) หมายถึง เด็กระดับช่วงชั้นที่ 1 และช่วงชั้นที่ 2 ตอนต้นชอบภาพสีธรรมชาติ ควรพิจารณาภาพให้เหมาะสมกับเรื่อง

ภาพประกอบ เนื้อเรื่องควรจัดภาพและเรื่องไว้อย่างละครึ่งหน้า นักเรียนชั้นประถมศึกษาชอบภาพขนาดโต

3.3 คุณภาพกระดาษ ควรเป็นกระดาษดี หนา มัน แข็งแรง ทนทานต่อการหยิบถือของเด็ก

3.4 จำนวนหน้าประมาณ 30-100 หน้า ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ของเรื่อง

4. ส่วนหลัง ประกอบด้วยสิ่งเหล่านี้ ซึ่งจัดเรียงตามลำดับดังนี้

4.1 หน้ากิจกรรมคือคำอธิบายศัพท์ที่เป็นรูปภาพ ทำให้เด็กเข้าใจเนื้อเรื่องดีขึ้น อาจประกอบด้วยบรรณานุกรม ดัชนีและภาคผนวก

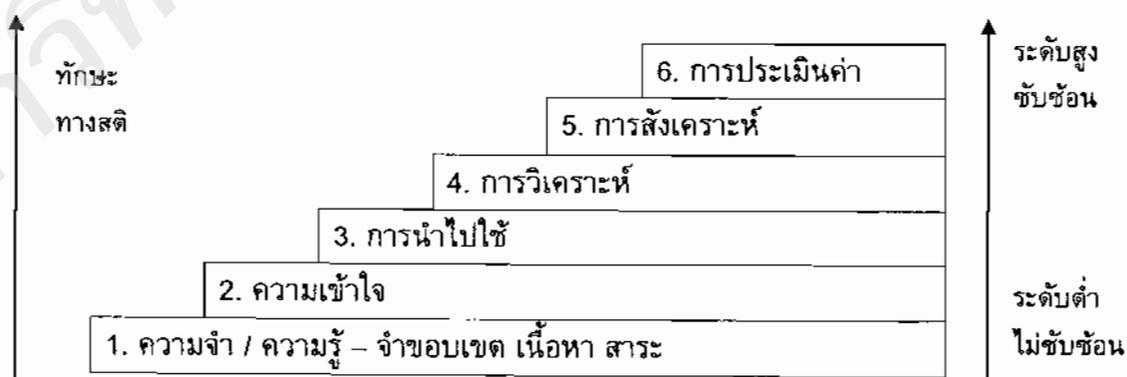
4.2 รองปกใน (ปกหลัง) ส่วนใหญ่จะเว้นไว้ บางครั้งจะมีรายละเอียดเกี่ยวกับการจัดพิมพ์หรืออาจใส่ชื่อชุดหนังสือของผู้แต่งคนเดียวกันกับที่แต่งหรือเขียนเรื่องนั้น

4.3 ปกหลัง อาจเว้นว่างเปล่า แต่ปัจจุบันนิยมมีภาพประกอบ ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของปกหน้า เพื่อสร้างความสนใจ การออกแบบปกหน้าและปกหลังนิยมให้เป็นแผ่นเดียวกัน

9. ทฤษฎีที่นำมาสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม

ผู้ที่สร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม ต้องศึกษาทฤษฎีต่างๆ เพื่อนำมาใช้ให้เหมาะสมกับพัฒนาการและสอดคล้องกับวัยของเด็ก ได้ดังต่อไปนี้

อุทุมพร ทองอุไทย (2523, หน้า 68) ให้ความหมายของความเข้าใจ หมายถึง ขั้นตอนสำคัญของการสื่อสารความหมาย โดยอาศัยความสามารถทางสมองและทักษะ ซึ่งอาจกระทำโดยใช้ปากเปล่า ข้อเขียน ภาษาหรือสัญลักษณ์ต่างๆ 6 ระดับ เขียนเป็นรูปจากกระตือรือร้นระดับต่ำขึ้นมาระดับสูงดังนี้

ที่มา : ไสว เลี่ยมแก้ว (2538, หน้า 119)

ภาพ 2 ขั้นตอนสำคัญของการสื่อสารความหมาย

การจำแนกพุทธิพิสัยออกเป็นความสามารถ 6 ระดับนั้น ไสว เลียมแก้วได้แจกแจงรายละเอียดในแต่ละระดับภาษาเป็นขั้นย่อย ๆ สรุปได้ ดังนี้

1) ความรู้ (knowledge) หมายถึง การเรียนรู้เน้นถึงความจำ และระลึกได้ที่มีต่อความคิด วัตถุ และประการต่างๆ เป็นความจำเป็นที่เริ่มจากสิ่งง่ายๆที่เป็นอิสระแก่กันไปจนถึงความจำเป็นในสิ่งที่ยุ่งยาก ซับซ้อนและความสัมพันธ์ต่อกัน

2) ความเข้าใจ (comprehension) หมายถึง ความสามารถทางสติปัญญาในการขยายความรู้ ความจำ ให้ไกลออกไปจากเดิมอย่างสมเหตุสมผล การแสดงพฤติกรรมเมื่อเผชิญกับสื่อความหมาย และสามารถแปลสรุป หรือขยายความสื่อความหมายนั้น

3) การนำไปใช้ (application) หมายถึง ความสามารถในการจำความเข้าใจในเรื่องราวต่างๆที่ตนมีอยู่เดิมไปแก้ปัญหาที่แปลกใหม่ของเรื่องนั้นได้ โดยจะต้องอาศัยความรู้ต่างๆโดยเฉพาะวิธีการรับความคิดรวบยอดมาผสมกับความสามารถในการแปลความหมายหรือขยายความเรื่องนั้นได้

4) การวิเคราะห์ (analysis) การวิเคราะห์เป็นความสามารถและทักษะที่สูงกว่าความเข้าใจและการนำไปใช้การพิจารณาแยกแยะวัตถุหรือเนื้อหาออกเป็นส่วนปลีกย่อยที่มีความสัมพันธ์กันและสืบเสาะความสัมพันธ์ส่วนต่างๆ เพื่อดูว่ามันประกอบเข้าด้วยกันได้อย่างไร เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เกิดความเข้าใจอย่างแท้จริง หรืออาจเป็นบทบาทของการประเมินผลสิ่งต่างๆ

5) การสังเคราะห์ (synthesis) หมายถึง ความสามารถในการรวบรวมส่วนประกอบย่อยๆหรือส่วนใหญ่ๆ เข้าด้วยกันให้เป็นเรื่องเดียวกัน เป็นเรื่องของกระบวนการรวบรวมส่วนต่างๆของเนื้อหาสาระเข้าด้วยกัน เพื่อสร้างแบบรูป หรือโครงสร้างที่ชัดเจนก่อนเป็นกระบวนการที่ต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์ แต่คิดภายในขอบข่ายของงานหรือปัญหาที่กำหนดให้

6) การประเมินผล (evaluation) หมายถึง ความสามารถในการตัดสินใจเกี่ยวกับค่านิยม ความคิดผลงาน คำตอบ วิธีการหรือเนื้อหาสาระเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่างโดยมีการกำหนดเกณฑ์เป็นฐานในการพิจารณาตัดสิน การประเมินผล เป็นขั้นพัฒนาการทางความคิดที่สูงสุดของพุทธิลักษณะ และเป็นความสามารถที่ต้องใช้ความรู้ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์เข้าร่วมกันพิจารณาประเมิน

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเปียเจต์ (Piaget) (รัถพร ชังชาติ, 2531, หน้า 60-77) แบ่งพัฒนาการทางสติปัญญา และความคิดของเด็กเป็น 4 ขั้น คือ

1. ขั้นวัยทารก (อายุตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 2 ขวบ) ขั้นรับรู้-ตอบสนอง (sensory motor stage) พัฒนาการทางสติปัญญาและความคิดของเด็กในวัยนี้เป็นระยะที่เด็กเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้กับการตอบสนอง เป็นการพัฒนาการที่เกิดต่อเนื่องจากพัฒนาการของกาย

2. ขั้นก่อนปฏิบัติการหรือขั้นเตรียมสำหรับความคิดที่มีเหตุผล (the preoperation stage) อายุ 2-7 ปี เด็กในวัยนี้เริ่มมีความสามารถที่จะเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องความคงตัวของสสาร (conservation) และเริ่มมองของมากกว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ในเวลาเดียวกัน (decentration) และยังไม่สามารถใช้สติปัญญาแก้ปัญหาต่างๆได้อย่างเต็มที่

3. ขั้นของการคิดอย่างมีเหตุผลเชิงรูปธรรม (concrete operation stage) อายุ 7-11 ปี เด็กในวัยนี้สามารถคิดอย่างมีเหตุผล แต่กระบวนการคิดและการใช้เหตุผลในการแก้ปัญหา ยังคงอาศัยสิ่งที่เป็นรูปธรรม ลักษณะเด่นของวัยนี้คือ สามารถคิดในการจัดลำดับและยังสามารถคิดในเชิงอุปมาน (deductive) ได้

4. ขั้นการคิดอย่างมีเหตุผลเชิงธรรม (formal operation stage) อายุ 11-15 ปี เด็กในขั้นนี้มีพัฒนาการด้านความคิด ความเข้าใจถึงระดับสูงสุด เด็กสามารถคิดหาเหตุผล นอกเหนือไปจากสิ่งแวดล้อมที่ประสบอยู่ มีความพอใจที่จะคิดถึงสิ่งที่เป็นนามธรรมได้ มีลักษณะการคิดแบบตั้งสมมติฐาน สามารถแก้ปัญหาอย่างมีระบบ สนใจในการสร้างทฤษฎีและหลักการข้อบ่งชี้จินตนาการและสามารถสะท้อนภาพตัวเองออกมาได้

จากทฤษฎีที่กล่าวมาข้างต้น นักการศึกษา 2 ท่านนี้เป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลาย ในวงการการศึกษา ซึ่งผู้วิจัยสนใจที่จะสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งเป็นเด็กอายุประมาณ 7-11 ปี มีการเรียนรู้ ยังคงต้องอาศัยสิ่งที่เป็นรูปธรรม จึงนำทฤษฎีเหล่านี้มาใช้เป็นพื้นฐานให้มีความสอดคล้องกับวัย พัฒนาการ และความต้องการของเด็กแต่ละวัยต่อไป

ตำนานเมืองสระบุรี

1. ตำนาน

1.1 ความหมายของตำนาน

ได้มีผู้เชี่ยวชาญและหน่วยงานทางราชการ ได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542, หน้า 347) ให้ความหมายของ ตำนานว่า หมายถึง เรื่องแสดงกิจการอันมีมาแล้วแต่ปางหลัง เรื่องราวมนานที่เล่าสืบๆมา

นาฏวิภา ชลิดานนท์ (2524, หน้า 107-112) สรุปความหมายของตำนานว่า หมายถึงเรื่องเล่าต่อกันมา โดยสมมติว่าจริง เป็นเรื่องซึ่งมักเกี่ยวกับกษัตริย์ วีรบุรุษหรือบุคคลสำคัญๆเป็นชนิดหนึ่งของนิทานพื้นเมือง ซึ่งเน้นเกี่ยวกับมนุษย์ มีจุดมุ่งหมายที่จะอธิบาย หรือสรรเสริญบรรพบุรุษและวงศ์วานโดยเฉพาะ อย่างไรก็ตามมิใช่การจดบันทึกทางประวัติศาสตร์ แต่อาจกล่าวถึงบุคคลในประวัติศาสตร์และข้อเท็จจริงบางประการในประวัติศาสตร์

ลมูล จันทรหอม (2538, หน้า 102) สรุปความหมายของตำนานว่า หมายถึง เรื่องราวที่เป็นงานเขียนที่บันทึกเรื่องราวต่างๆ เช่น นิทาน นิยายและคำบอกเล่าต่างๆ ย้อนหลังไปในอดีตที่ไกลมากของล้านนา ปรกติด้านนมักจะมีพุทธศาสนาเป็นแกนกลางในการเขียน รวมไปถึงเรื่องราวที่เกี่ยวกับกษัตริย์และวีรบุรุษที่สำคัญๆของล้านนา

นวลจันทร์ ดุลารักษ์ (2547, หน้า 3) สรุปความหมายของตำนานว่า หมายถึง การบันทึกเรื่องราวที่เล่าเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในอดีตสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ ส่วนมากเป็นเรื่องราวของกษัตริย์หรือบุคคลสำคัญหรือการสร้างบ้านเมือง ซึ่งมักจะมีเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อและปาฏิหาริย์ปะปนอยู่เสมอ

จึงสรุปได้ว่า ตำนานนั้นหมายถึง เรื่องเล่าต่อกันมา โดยสมมติว่าจริง เป็นเรื่องซึ่งมักเกี่ยวกับบุคคลเช่น กษัตริย์ วีรบุรุษหรือ บุคคลสำคัญๆเป็นชนิดหนึ่งของนิทานพื้นเมืองซึ่งเน้นเกี่ยวกับมนุษย์ มีจุดมุ่งหมายที่จะอธิบาย หรือสรรเสริญบรรพบุรุษและวงศ์วาน โดยเฉพาะ อย่างไรก็ตามมิใช่การจดบันทึกทางประวัติศาสตร์ แต่อาจกล่าวถึงบุคคลในประวัติศาสตร์และข้อเท็จจริงบางประการในประวัติศาสตร์ และเป็นเรื่องแสดงกิจการอันมีมาแล้วแต่ปางหลัง เรื่องราวมนานที่เล่าสืบๆมา พร้อมการบันทึกเรื่องราวที่เล่าเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในอดีตสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ ส่วนมากเป็นเรื่องราวของกษัตริย์หรือบุคคลสำคัญหรือการสร้างบ้านเมือง ซึ่งมักจะมีเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อและปาฏิหาริย์ปะปนอยู่เสมอ

1.2 ความสำคัญของตำนาน

สมพร จารุณี (2538, หน้า 26) ได้กล่าวไว้ว่า ตำนานให้ประโยชน์ทางการศึกษาแก่ประชาชน คือ บอกให้ทราบความจริงที่สำคัญต่างๆ เป็นแหล่งศึกษาสภาพชีวิตและวัฒนธรรมของชาวบ้าน ซึ่งมีความสำคัญดังนี้

1. ให้คุณค่าด้านสังคม โดยแสดงให้เห็นสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของบรรพบุรุษและสภาพบ้านเมือง ตลอดจนความรู้สึกนึกคิดของบรรพบุรุษในสมัยนั้น
2. ให้คุณค่าด้านปรัชญาและความเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ นิทานและตำนานท้องถิ่นเป็นที่รวมแห่งปรัชญาการดำเนินชีวิตของคนในสังคม เนื้อเรื่องสอดแทรกปรัชญาแง่คิดของชีวิต ศีลธรรม ตลอดจนคติธรรม เพื่อยกระดับจิตใจของผู้อ่านและผู้ฟังให้สูงขึ้น ทำให้เข้าใจพื้นฐานของชีวิตได้กว้างขวางยิ่งขึ้น
3. สะท้อนประวัติศาสตร์การต่อสู้ของเผ่าพันธุ์มนุษย์ว่ากว่าจะรวมกันเป็นประเทศชาติในปัจจุบัน ต้องรบพุ่งเสียเลือดเนื้อมากมาย
4. สะท้อนเรื่องกรรมและการตั้งสัตย์อธิษฐาน ตำนานส่วนใหญ่จะแสดงให้เห็นแจ้งว่าทำดียอมได้ดี ทำชั่วยอมได้ผลชั่ว รวมทั้งให้ข้อคิดเรื่องการทำความดีและหากตั้งสัตย์อธิษฐานก็จะได้สมปรารถนา
5. อธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามความเชื่อ

6. สร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน เพราะเมื่อทราบเรื่องราวความเป็นมาของท้องถิ่นที่กว่าจะมาเป็นชนชาติเช่นทุกวันนี้ บรรพบุรุษต้องต่อสู้กับความยากลำบากต่างๆ อย่างมากมาย ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และมีกำลังใจต่อสู้ เพื่อพัฒนาสังคมต่อไป

จึงสรุปได้ว่า ความสำคัญของตำนานนั้น เป็นคุณค่าสำคัญทางด้านสังคม โดยแสดงให้เห็นสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของบรรพบุรุษและสภาพบ้านเมือง ตลอดจนความรู้สึกนึกคิดของบรรพบุรุษในสมัยนั้น และคุณค่าด้านปรัชญาและความเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ นิทานและตำนานท้องถิ่นเป็นที่รวมแห่งปรัชญาการดำเนินชีวิตของคนในสังคม เนื้อเรื่องสอดแทรกปรัชญาแง่คิดของชีวิต ศิลธรรม ตลอดจนคติธรรม พร้อมสะท้อนประวัติศาสตร์การต่อสู้ของเผ่าพันธุ์มนุษย์ว่ากว่าจะรวมกันเป็นประเทศชาติในปัจจุบัน ต้องรบพุ่งเสียเลือดเนื้อมากมายและเรื่องกรรมและการตั้งสัตย์อธิษฐาน ตำนานส่วนใหญ่จะแสดงให้เห็นแจ้งว่าทำดีย่อมได้ดี ทำชั่วย่อมได้ผลชั่ว รวมทั้งให้ข้อคิดเรื่องการทำความดีและหากตั้งสัตย์อธิษฐานก็จะได้สมปรารถนาซึ่งอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามความเชื่อ และสร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน เพราะเมื่อทราบเรื่องราวความเป็นมาของท้องถิ่นที่กว่าจะมาเป็นชนชาติเช่นทุกวันนี้ บรรพบุรุษต้องต่อสู้กับความยากลำบากต่างๆ อย่างมากมาย ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และมีกำลังใจต่อสู้ เพื่อพัฒนาสังคมต่อไป

1.3 ประเภทของตำนาน

ไพโรส เลิศพิชัยกมล (2516, หน้า 25) แบ่งประเภทตำนานแบบของนิทาน ดังนี้

1. ตำนานเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ ปรากฏการณ์ธรรมชาติเป็นสิ่งที่มนุษย์พบเห็นคุ้นเคย แต่ไม่สามารถหาคำตอบได้ว่าเกิดจากอะไร จึงมีผู้รู้แต่งเป็นเรื่องเล่าอธิบายที่มาของปรากฏการณ์ธรรมชาติเหล่านี้ออกมาเป็นรูปนามธรรม เช่น ตำนานเกี่ยวกับจันทรุปราคาในภาคเหนือ เรียก กบกินเดือน

2. ตำนานเกี่ยวกับสถานที่ ด้วยมนุษย์มีสมองจึงพยายามแสวงหาเหตุผลและมโนภาพเพื่ออธิบายที่มาของสิ่งต่างๆ จึงเกิดเป็นเรื่องเล่าตำนานเกี่ยวกับสถานที่และภูมิประเทศรอบๆ ตามลักษณะความเชื่อและความนิยมของคนในท้องถิ่นเข้าไปจนคนปัจจุบันอาจถือว่าเป็นเรื่องไร้สาระ ตำนานเหล่านี้มีส่วนช่วยให้เราเข้าใจความคิดและภูมิปัญญาของบรรพบุรุษของเราได้เป็นอย่างดี เช่น ตำนานแม่น้ำปิง

3. ตำนานเกี่ยวกับบุคคล มักเป็นเรื่องที่กล่าวถึงคุณธรรม ความฉลาด ความสามารถ ความกล้าหาญของบุคคล ซึ่งมีตัวตนจริง มีสถานที่ และกำหนดระยะเวลาของเหตุการณ์ที่แน่นอน บางครั้งมีเรื่องเหนือธรรมชาติที่เกิดจากการเล่าตกแต่งเสริมขึ้นแต่มีเค้าความจริงอยู่ เช่น พระเจ้าพรหมมหาราช

อุษณีย์ ชงไชย (2529, หน้า 6) แบ่งวรรณกรรมประเภทตำนานตามเนื้อหาเป็น 3 กลุ่มใหญ่ดังนี้

1. ตำนานที่เป็นเรื่องราวการกำเนิดเมืองต่างๆ ตำนานกลุ่มนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับเมืองในเขตล้านนาในสมัยก่อนพุทธศตวรรษที่ 18 เนื้อเรื่องจะไม่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ไทย ในยุคหลังแต่จะเป็นเรื่องของการกำเนิดและการสลายตัวของเมืองต่างๆ เช่น ตำนานสุวรรณโคมคำ ตำนานสิงหนวัติกุมาร เป็นต้น

2. ตำนานที่มีเนื้อหาแบบประวัติศาสตร์สากล หมายถึง ตำนานที่มีเนื้อหาค่อนข้างหลากหลาย คือ ส่วนแรกจะเป็นเรื่องกับพุทธประวัติการเผยแผ่พุทธศาสนา ฯลฯ บางครั้งเป็นเรื่องของการสังคายนาพุทธศาสนาในสมัยต่างๆ สามารถระบุชื่อผู้แต่งและระยะเวลาที่แต่งได้อย่างแน่นอน เนื้อเรื่องส่วนมากเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับราชวงศ์มังราย เช่น ชินกาลมาลีปกรณ์ จามเทวีวงศ์ ตำนานมูลศาสนา

3. ตำนานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูปและเจดีย์ที่สำคัญ เช่น ตำนานวัดพระธาตุดอยสุเทพ เป็นต้น

สรุปประเภทของตำนานแบ่งตามลักษณะที่เกี่ยวข้องคือ ปรากฏการณ์ธรรมชาติ สถานที่ บุคคล และเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของสิ่งนั้น

1.4 เนื้อหาของตำนาน

นาฏวิภา ชลิดานนท์ (2544, หน้า 120) กล่าวว่า ตำนานเป็นบันทึกเหตุการณ์ซึ่งย้อนกลับไปไกลที่สุดในอดีต และส่วนหนึ่งของตำนานยังเป็นเรื่องเกี่ยวกับคำบอกเล่าปรัมปรา ซึ่งเล่าถ่ายทอดกันมาโดยหาแหล่งกำเนิดไม่ได้ แต่ต่อมาเรื่องราวเหล่านี้จะถูกบันทึกลงไว้สมัยหนึ่งไม่ได้หมายความว่าเรื่องราวที่ปรากฏในตำนานจะแม่นยำ ถูกต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะการบันทึกตำนานมักทำขึ้นหลังจากเหตุการณ์นั้นๆ เกิดขึ้นนานแล้วและไม่ได้ผ่านการไต่สวนหาข้อเท็จจริง นอกจากนั้นยังมีลักษณะการจด คัดลอก รวบรวม ชำระแก้ไขโดยมีจุดประสงค์ต่างๆ กัน เช่น การสืบทอดศาสนา การแสวงหาบุญกุศล ฯลฯ

อานันท์ กาญจนพันธ์ (2527, หน้า 23-25) กล่าวว่า ตำนานเป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ของล้านนา ซึ่งประกอบกันขึ้นเป็นประจุมพงศาวดารท้องถิ่นของโยนกครอบคลุมระยะเวลาถึง 9 ศตวรรษ เริ่มตั้งแต่เป็นนิยายปรัมปรา เรื่องสร้างเมืองต่างๆ ราวพุทธศตวรรษที่ 16 จนถึงการเป็นประเทศราชของกรุงเทพฯ ในต้นสมัยรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ 24 โดยมีลักษณะของการผสมผสานเอาเรื่องราวอันเป็นที่เกิดจากความคิดและความเชื่อที่ต้องการความเข้าใจแบบหนึ่ง โดยเฉพาะที่แตกต่างจากปัจจุบันเพราะการแสดงออกของตำนาน มักเป็นไปในรูปของสัญลักษณ์ที่สร้างขึ้นจากลักษณะความคิดทางสังคม

อุษณีย์ ชงไชย (2529, หน้า 14) กล่าวว่า ตำนานต่างๆ ล้วนมีข้อมูลทางประวัติศาสตร์แฝงอยู่เพราะมีเรื่องราวหรือเหตุการณ์ในอดีตเป็นพื้นฐาน เสริมแต่งให้เหมาะสมกับศรัทธา ความเชื่อของคนตามกาลสมัย เป็นต้นว่า ลวะจักรราช ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของราชวงศ์มังราย หรือแม้แต่ขุนเจือง ซึ่งกล่าวว่าเป็นต้นตระกูลที่คนไทยทุกเผ่าอ้างอิงถึง บุคคลเหล่านี้จะถูกเสนอภาพออกมาในฐานะที่เป็นผู้ที่อยู่เหนือมนุษย์ มีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์สามารถเหาะเหินเดินอากาศได้ เป็นต้น

จึงสรุปได้ว่า เนื้อหาของตำนานเป็นบันทึกเหตุการณ์ในอดีต เป็นเรื่องเกี่ยวกับคำบอกเล่าปรัมปรา เล่าถ่ายทอดกันมาโดยหาแหล่งกำเนิดไม่ได้ เรื่องเกี่ยวกับท้องถิ่นซึ่งมีข้อมูลทางประวัติศาสตร์แฝงอยู่ มีลักษณะการจด คัดลอก รวบรวม ชำระแก้ไขโดยมีจุดประสงค์ต่างๆ ตามความสำคัญของแต่ละเรื่องราวนั้นๆ

2. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดสระบุรี

ลำดับวิวัฒนาการประวัติศาสตร์ เมืองสระบุรีเป็นเมืองเก่าแก่และมีความเจริญรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 16-20 แต่เพิ่งมาก่อตั้งเป็นเมืองอย่างจริงจังในสมัยอยุธยาเป็นราชธานี ในรัชสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ มูลเหตุแห่งการตั้งเมืองเนื่องจากต้องการใช้เป็นที่ระดมพลในยามสงคราม และดำรงสถานะเมืองมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 จึงได้รับการจัดตั้งเป็นจังหวัด มีการตัดทางรถไฟสายตะวันออกเฉียงเหนือและถนนมิตรภาพหรือทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 ผ่านไปยังจังหวัดนครราชสีมา จนปัจจุบันสระบุรีได้กลายเป็นชุมทางการคมนาคมที่สำคัญของทั้งภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือและจังหวัดทางแถบตะวันตก

ส่วนชื่อเมือง มีการสันนิษฐานว่า เดิมเป็นที่ตั้งเป็นเมืองมีพื้นที่อยู่ในท่าเลใกล้บึงหนองไทรงังหลังจากตั้งเป็นเมืองจึงนำเอาคำว่า“สระ”มารวมกับคำว่า“บุรี” และใช้เป็นชื่อเมือง“สระบุรี”มาจนถึงปัจจุบัน

การตั้งถิ่นฐานในอดีต สมัยก่อนประวัติศาสตร์ จากการศึกษาของนักธรณีวิทยาพบว่า พื้นที่อันเป็นที่ราบภาคกลางจากอ่าวไทยจนจรดอุตรดิตถ์เคยเป็นแอ่งที่เกิดจากการยุบตัวของเปลือกโลกจนน้ำทะเลท่วมหลังจากนั้นเป็นระยะเวลายาวนาน ก็มีการเปลี่ยนแปลงทางภาคพื้นธรณี บริเวณถิ่นนี้กลายเป็นที่ราบสูง เป็นผลให้ชายทะเลถอยร่นลงไปทางใต้ตรงตำแหน่งปัจจุบัน

หลังจากนั้นก็เริ่มมีมนุษย์มาอาศัยอยู่ถื่นนี้ ทั้งนี้ก็เพราะได้พบเครื่องมือเครื่องใช้ของมนุษย์สมัยหินกลางที่ถ้ำพระงาม (ถ้ำโพธิสัตว์) อำเภอแก่งคอย ได้พบเครื่องมือเครื่องใช้ของมนุษย์สมัยหินใหม่ที่ถ้ำเทพนิมิตวัดพุทไธศวรรย์ อำเภอพระพุทธบาท และพบภาพเขียน

สมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่พระพุทธรูป อำเภอมือง สระบุรี หลักฐานเหล่านี้แสดงว่าพื้นที่เมืองสระบุรีเคยมีมนุษย์มาอาศัยอยู่แล้วประมาณ 11,000 ปีหรือก่อนนั้นสมัยประวัติศาสตร์หลักฐานดังกล่าวแสดงว่ามีมนุษย์มาอยู่ที่สระบุรีสืบเนื่องมาจากสมัยก่อนประวัติศาสตร์และเจริญรุ่งเรืองมาตามลำดับถึงสมัยทวารวดี เมืองสระบุรีเห็นจะตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2092 โดยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงตั้งเมืองต่าง ๆ เพิ่มขึ้นเพื่อจะได้ช่วยเหลือเมื่อมีศึกสงคราม

การตั้งเมืองครั้งนั้นได้แบ่งพื้นที่เมืองลพบุรี เมืองนครนายกและเมืองนครราชสีมาบางส่วนมาเป็นเมืองสระบุรี เมื่อแรกตั้งเมืองที่ทำการเมืองอยู่ที่บริเวณบึงหนองโง้ง ตำบลเมืองเก่า อำเภอลำไทรให้ ปัจจุบันที่ชื่อว่า "เมืองสระบุรี" คงหมายถึงเมืองที่อุดมสมบูรณ์ ด้วยน้ำ เมืองสระบุรีสมัยกรุงศรีอยุธยาเกี่ยวข้องกับสงครามและการพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ เช่น มีหลายครั้งที่เมืองสระบุรีเข้าร่วมสงคราม การพระพุทธศาสนา คือ พ.ศ. 2149 ได้พบรอยพระพุทธบาท ที่เมืองสระบุรี ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ต่อมาได้พบพระพุทธรูปจากนั้นพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ก็เสด็จมานมัสการรอยพระพุทธบาทและพระพุทธรูป มีการสร้างถนนจากท่าเรือมาถึงพระพุทธบาท และแยกท้องที่ส่วนหนึ่งจากเมืองสระบุรีมาเป็นเมืองพระพุทธบาท จนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้ เมืองสระบุรีมีพลเมืองมากขึ้น โดยมี "ลาว" และ "ยวน" มาอยู่ในถิ่นนี้ โดยสาเหตุแห่งสงคราม ลาวมาอยู่เมืองสระบุรี 3 ครั้งด้วยกัน ครั้งแรก พ.ศ. 1814 ครั้งที่สอง พ.ศ. 2371 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ส่วน "ยวน" นั้นอพยพมาจากเมืองเชียงแสนมาตั้งบ้านเรือนที่ท้องที่ลำไทรให้ เมื่อ พ.ศ. 2347 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก แท้ที่จริงทั้งลาวและยวน ก็คือคนไทยด้วยกันทั้งสิ้น ปัจจุบันมีไทยลาวและไทยยวนอยู่ทั่วเมืองสระบุรี

สมัยรัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2435) มีการจัดรูปการปกครองใหม่เป็นเทศาภิบาล โดยจัดตั้งเป็นมณฑลเทศาภิบาล จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน ลดหลั่นกันลงกันไป เมืองสระบุรีขึ้นอยู่กับมณฑลกรุงเก่า มีการส่งข้าราชการมาปกครองแทนการตั้งเจ้าเมือง สำหรับที่ตั้งเมืองสระบุรีครั้งแรกไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่นอน คงทราบแต่เพียงว่าตั้งอยู่ที่หัวจวน บริเวณบึงหนองโง้ง ใกล้วัดจันทบุรี ตำบลศาลาลาว ปัจจุบันคือ ตำบลเมืองเก่า อำเภอลำไทร มีพระยาสระบุรี (เลี้ยว) เป็นเจ้าเมือง ปี พ.ศ. 2433 พระยาสระบุรี (เลี้ยว) ถึงแก่กรรม จำเริญเป็นเจ้าเมืองแทน ได้ย้ายศาลากลางเมืองสระบุรีไปอยู่ที่บ้านไผ่ล้อมน้อย อำเภอลำไทร (บ้านเรือนที่เจ้าเมืองสร้างอยู่อาศัยคือ ศาลากลางเมือง) จนถึงสมัยที่พระยาพิชัยณรงค์สงครามเป็นเจ้าเมือง เห็นว่าตัวเมืองเดิมที่ลำไทรให้อยู่ห่างจากทางรถไฟมาก (รัชกาลที่ 5 ได้โปรดให้สร้างทางรถไฟสายตะวันออกเฉียงเหนือขึ้นมาถึงเมืองสระบุรีเมื่อ พ.ศ.2439) ประกอบกับภูมิประเทศไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ในสมัยนั้น ยากแก่การขยายเมืองในอนาคตจึงได้สร้างศาลากลางขึ้นใหม่ที่ตำบลปากเพรียว การก่อสร้างเสร็จในสมัยเจ้าเมืองคนที่ 3 คือ พระยาบุรีศรีราชนิการ (เป้า จารุเสถียร) ในปี พ.ศ. 2509 ก็ได้รื้อและสร้างศาลากลางหลังใหม่ขึ้นแทน

ปัจจุบันจังหวัดสระบุรี แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 13 อำเภอ 111 ตำบล 963 หมู่บ้าน 21 เทศบาล 103 องค์การบริหารส่วนตำบล

3. มรดกทางวัฒนธรรม และสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่เมืองสระบุรี

มรดกทางวัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์ได้เคยสร้างไว้เพื่อประโยชน์ในการใช้สอย การดำรงชีพและพิธีกรรมต่างๆ หลักฐานทางวัฒนธรรมในอดีต เช่น ซากบ้านเรือน ซากโบสถ์วิหาร ศาสนสถาน ซากกำแพงคูเมือง และสถานที่ประกอบพิธีกรรมหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต เป็นต้น ซึ่งสามารถจำแนกได้ดังนี้

3.1 โบราณสถาน โบราณวัตถุ

3.1.1 โบราณสถาน หมายถึง อสังหาริมทรัพย์ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้างหรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของอสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ในทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี รวมทั้งเป็นแหล่งโบราณคดีและแหล่งประวัติศาสตร์ด้วย โบราณสถาน ที่มีความสำคัญและมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันทั่วไปในจังหวัดสระบุรี ได้แก่

1) พระพุทธรูป ประดิษฐานอยู่ที่วัดพระพุทธรูป ตำบลหนองปลาไหล อำเภอเมืองสระบุรี องค์พระพุทธรูปปรากฏเป็นเงาสีอิฐไม่เด่นชัดนัก ประทับอยู่บนหน้าผาบนเขาปลิวหรือเขาฆาฏกะ มีเส้นกรอบนอกคล้ายพระพุทธรูปยืน สูงประมาณ 5 เมตร

2) วังสีทา วังแห่งนี้พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างที่ริมลำน้ำป่าสักฝั่งตะวันตก ณ ตำบลบ้านสีทา คราวเดียวกับเมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างพระนารายณ์ราชนิเวศน์ ที่เมืองลพบุรี เพราะมูลเหตุแต่คราวที่สร้างราชธานีสำหรับเวลาสงครามได้โปรดฯให้พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นไปตรวจเมืองนครราชสีมา ทรงเห็นภูมิสำเนากันดารน้ำไม่เหมาะ มาโปรดที่เขาคอก ในจังหวัดสระบุรีว่ามีลักษณะพื้นที่เหมือนเป็นป้อมธรรมชาติ จึงทรงสร้างที่ประทับขึ้น ณ ตำบลสีทา ซึ่งสามารถเดินทางไปมาได้สะดวกทั้งทางบกและทางน้ำ ระยะทางจากจากบ้านสีทาไปเขาคอกทางบกประมาณ 9 กิโลเมตร ทางแม่น้ำป่าสักประมาณ 14 กิโลเมตร พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จไปประทับ ณ วังสีทา เพื่อตกแต่งเขาคอกไว้เป็นป้อมปราการต่อสู้ข้าศึก และก็ทรงโปรดวังแห่งนี้มากถึงกับเสด็จอยู่เนืองๆจนตลอดพระชนมายุ

3) วัดพระพุทธรูปราชวรมหาวิหาร วัดพระพุทธรูปราชวรมหาวิหาร นับเป็นสถานที่ท่องเที่ยวหรือสถานที่ ที่มีความสำคัญในทางประวัติศาสตร์และทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญที่สุดของอำเภอพระพุทธบาท หรืออาจจะเรียกได้ว่าสำคัญที่สุดของจังหวัดสระบุรี นับตั้งแต่ได้มีการค้นพบรอยพระพุทธรูปแห่งนี้ในรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม เมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ซึ่งพระองค์ได้โปรดให้สร้างวัดพระพุทธรูปขึ้น

พระพุทธรูป เป็นพระมหาเจดีย์สถานที่สำคัญยิ่งแห่งหนึ่งของประเทศไทย เป็นที่เคารพสักการะและได้รับความเลื่อมใสจากมหาชนทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่

พุทธศาสนิกชนทุกชาติ ทุกภาษา ด้วยเชื่อมั่นว่าพระพุทธรูปเป็นทั้งบริโศกเจดีย์ คือเป็นของเนื่องในพระศกคเจ้าและอุทเทสิกเจดีย์ คือของที่สร้างขึ้นโดยเจดนาอุทศต่อพระพุทธรูปเจ้าด้วยเหตุนี้จึงนับว่าพระพุทธรูปเป็นปูชนียสถานอันศักดิ์สิทธิ์แห่งหนึ่ง

4) พระราชวังโบราณ (ตำหนักท้ายพิบูล) พระราชวังโบราณหรือตำหนักท้ายพิบูล ตั้งอยู่ติดกำแพงพระพุทธรูปทางด้านเหนือพระราชวังแห่งนี้ พระเจ้าทรงธรรมทรงสร้างพร้อมกับบริเวณวัดพระพุทธรูป เพื่อเป็นที่ประทับเวลาเสด็จขึ้นไปมัสการรอยพระพุทธรูป ของเดิมเหลืออยู่แต่กำแพงวังและฐานพระตำหนักฐานเกยช้าง-ม้า ก่ออิฐถือปูน จากการขุดตรวจของนักโบราณคดี กรมศิลปากร พบซากฐานอาคารก่ออิฐถือปูนหลายจุด รวมทั้งเกยช้างเกยม้าที่ปรากฏในปัจจุบันก็มีการสร้างทับบนรากฐานเกยเดิมที่มีขนาดกว้างใหญ่กว่า นอกจากนี้ท่อน้ำดินเผาสมัยอยุธยา วางเป็นแนวมาจากธารทองแดง ระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร

5) ถ้ำโพธิสัตว์ (ถ้ำเขาน้ำผุด) ถ้ำโพธิสัตว์ ตั้งอยู่ที่ตำบลทับกวาง อำเภอแก่งคอย แรกพบถ้ำนี้มีผู้พบเครื่องมือหินที่แสดงให้เห็นว่า มีคนในสมัยก่อนประวัติศาสตร์และยุคต้นประวัติศาสตร์เข้ามาอยู่เหมือนกัน แต่สิ่งที่โดดเด่นที่แสดงให้เห็นว่าถ้ำนี้เป็นศาสนสถานที่สำคัญคือ มีภาพสลักปูนดำบนผนังถ้ำที่มีรูปพระพุทธรูปนั่งห้อยพระบาท มีรูปพระอิศวรพระนารายณ์ เรียงแถวต่อมาในลักษณะแสดงความอ่อนน้อม รวมทั้งมีภาพเทวดาหะและนั่งแสดงความเคารพ ลักษณะศิลปกรรมฝีมือช่างแบบทวารวดี มีทั้งหมด 7 ภาพ ซึ่งแต่ละภาพมีความหมายที่แตกต่างกันออกไป นอกจากนั้นแล้วบริเวณวัดและถ้ำยังมีสิ่งที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งคือ เจดีย์ทรงลังกา ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมมาจากแบบลังกา

6) วัดสมุหประดิษฐานราม วัดสมุหประดิษฐานรามตั้งอยู่ในเขตอำเภอเสนาให้เป็นวัดที่สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยใดไม่มีหลักฐานแน่ชัด แต่สถาปัตยกรรมตั้งแต่ด้านหน้ากุฏิสงฆ์และพระอุโบสถ ตลอดจนเจดีย์ด้านหลัง บ่งบอกว่าเป็นงานสมัยรัตนโกสินทร์ที่มีการผสมผสานระหว่างช่างไทยกับช่างจีน ภายในพระอุโบสถมีภาพจิตรกรรมฝาผนังงดงามมาก ซึ่งเชื่อกันว่าศาสนสถานแห่งนี้ เดิมเคยเป็นที่ตั้งจวนเจ้าเมืองสระบุรีและกลายเป็นศูนย์กลางปกครองของเมืองไปในที่สุด นอกจากสถาปัตยกรรมข้างต้นแล้ว ภายในวัดยังมีอาคารไม้เก่าแก่อีกจำนวนหลายหลัง แต่ละหลังล้วนทรงคุณค่าทางสถาปัตยกรรมไทย แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าส่วนใหญ่อยู่ในสภาพทรุดโทรม

7) วัดเขาแก้วรวิหาร ศาสนสถานแห่งนี้ เป็นอารามหลวงตั้งอยู่ที่ตำบลต้นตาล อำเภอเสนาให้ ผังชาวของแม่น้ำป่าสัก สิ่งสำคัญของวัด ได้แก่ องค์พระเจดีย์สูงเด่นบนยอดเขา ลักษณะคล้ายเจดีย์ภูเขาทองที่กรุงเทพมหานคร เดิมพระเจดีย์มีลักษณะเป็นเจดีย์ทรงไทยงดงามมาก มียอดแหลม 5 ยอด คือ บริเวณตรงกลางพระเจดีย์หนึ่งยอดสูง 34 เมตร กับเจดีย์ทิศสี่ทิศ มีลักษณะเป็นชุ่ม 4 ด้าน แต่ละชุ่มเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางต่างๆ และที่สำคัญที่สุด คือ บรรจุพระบรมธาตุและพระธาตุสาวก วัดโดยรอบเจดีย์กว้าง 43.4 เมตร และบันไดทางขึ้นก่อด้วยอิฐเสริมเหล็ก รวบบันไดเป็นรูปลำตัวพญานาคหันหัวกลับไปทางด้านบน

สร้างด้วยเศษกระเบื้องถ้วยชามหลากสีสันวิจิตรพิสดารมาก พระเจดีย์ที่เห็นปัจจุบัน เป็นการบูรณะขึ้นใหม่บนฐานเดิม เนื่องจากของเก่าได้ชำรุดพังเสียหายไปหมดแล้ว แต่ยังคงสวยงามทางสถาปัตยกรรมแบบผสมผสาน

8) เจดีย์พระคุณแม่ เป็นเจดีย์รูปทรงคล้ายพระปฐมเจดีย์ ภายในองค์เจดีย์มีรอยพระพุทธรูปสลักอยู่ บนฐานรูปดอกบัว ล้อมรอบด้วยพระประจำวัน กล่าวหาว่าเจดีย์แห่งนี้สร้างขึ้นเพื่อให้ผู้เป็นบุตรและธิดา ได้รำลึกถึงและตอบแทนพระคุณแม่ ตั้งอยู่บริเวณวัดคลองใหม่ ตำบลหนองหมู อำเภอวิหารแดง

3.1.2 โบราณวัตถุ ของจังหวัดสระบุรี ส่วนหนึ่งเก็บรักษาไว้ตามวัดเก่าที่สำคัญ อยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งพระพุทธรูปหรือพระวิหารหลวง ซึ่งตั้งอยู่ที่วัดพระพุทธรูปราชวรมหาวิหาร อำเภอพระพุทธรูป พิพิธภัณฑสถานแห่ง พระพุทธรูปนี้ ปัจจุบันเปิดให้เข้าชมเฉพาะงานเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูปในเทศกาลตรุษจีน ช่วงเดือน 3 และเดือน 4 จะเปิดเป็นครั้งคราวเป็นกรณีพิเศษ สำหรับผู้ประสงค์ที่จะเข้าชมแจ้งความจำนงมาเป็นหมู่คณะ นอกจากนี้ยังมีโบราณวัตถุและศิลปวัตถุในอำเภอต่างๆอีก เช่น

1) พระพุทธรูปนารายณ์พิตร อำเภอเมืองสระบุรี พระพุทธรูปนารายณ์พิตร เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง 23 เซนติเมตร สูงประมาณ 40 เซนติเมตรเป็นพระพุทธรูปที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงสร้างขึ้น ที่บ้านฐานพระบรรจู่พระพิมพ์ไว้องค์หนึ่ง พระพิมพ์นี้สร้างจากผงศักดิ์สิทธิ์ที่ได้จากทั่วทุกจังหวัด ซึ่งรวมทั้งเปลวทองจากพระพุทธรูป และผงเกสรบัวที่บูชาพระพุทธรูปกับผงพระพุทธรูปฉายรวมอยู่ด้วย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบัน ได้เสด็จพระราชดำเนินมาพระราชทานพระพุทธรูปนารายณ์พิตร ให้แก่ชาวสระบุรีไว้เป็นพระพุทธรูปประจำจังหวัด เมื่อวันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2511 ปัจจุบันพระพุทธรูปนารายณ์พิตรประดิษฐานอยู่ในห้องผู้ว่าราชการจังหวัด ณ ศาลากลางจังหวัดสระบุรี

2) พระพุทธรูปนารายณ์พิตรชัยวัฒน์จตุรทิศ

ความหมาย

นารายณ์ แปลว่า ปราศจาก ไม่มี

โรค แปลว่า ความเจ็บไข้ได้ป่วย

อันตราย แปลว่า เหตุที่ทำให้ถึงแก่ความแตกดับหรือพินาศ

ฉิบหายไป

ชัย แปลว่า ความชนะ

วัฒน์ แปลว่า ความเจริญ การพัฒนารุ่งเรือง ก้าวหน้า

จตุร แปลว่า ทั้ง 4 หรือ 4 เท้า

ทิศ แปลว่า ด้านหรือข้าง ทิศทาง

ความหมายรวม “พระพุทธที่ก่อให้เกิด ความเจริญก้าวหน้า ประสบชัย ชนะและปราศจากโรคภัยอันตราย โดยรอบทั่วทั้ง 4 ทิศ”

ประวัติความเป็นมา พระพุทธนิรโรคันตรายชัยวัฒน์จตุรทิศ เป็นพระที่สร้างขึ้นเพื่อประสงค์ให้เป็นธงชัย เคารพกราบไหว้สักการบูชาของปวงชนชาวไทยทั่วกันทั้ง 4 ทิศ กรมการรักษาดินแดนได้สร้างขึ้น เพื่อเป็นการแสดงความจงรักภักดีต่อองค์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6)และองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9 องค์ปัจจุบัน) สร้างขึ้นรวมด้วยกันเพียง 4 องค์เท่านั้น เมื่อวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2509 มีหน้าตักกว้าง 49 นิ้ว เป็นพระปางสมาธิ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

พระพุทธรูปทั้ง 4 พระองค์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมฯ ให้นำไปประดิษฐานไว้ตามทิศทั้ง 4 รวม 4 จังหวัดด้วยกัน คือ

ทิศเหนือ ประดิษฐานอยู่ที่ จังหวัดลำปาง

ทิศตะวันออก ประดิษฐานอยู่ที่ จังหวัดสระบุรี

ทิศใต้ ประดิษฐานอยู่ที่ จังหวัดพัทลุง

ทิศตะวันตก ประดิษฐานอยู่ที่ จังหวัดราชบุรี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้พระราชทานแก่ 4 จังหวัดพร้อมกัน ณ ตำหนักจิตรลดารโหฐาน เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2511

3.2 ขนบธรรมเนียมประเพณี การแข่งขันเรือของชาวบ้านคนยวนที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมแม่น้ำป่าสัก มีของเล่นสนุกอย่างหนึ่ง คือ การแข่งขันเรือยาว ผู้ใหญ่น้อย พานแก้วทอง บ้านสันประตู ผู้ที่สนใจเรื่องเรือยาวตลอดมาเล่าว่า เรือยาวเห็นจะมีมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา มีไว้เพื่อช่วยรบ ส่วนเรือยาวของคนยวนเส้าไห้ คงไม่ถึงกับมีไว้ช่วยรบ แต่มีไว้เพื่อพายแข่งขันกันให้สนุกเท่านั้น และจะเริ่มมีมาตั้งแต่เมื่อใดไม่ทราบ และน่าสังเกตว่าในเขตอำเภอเส้าไห้มีวัดอยู่ริมแม่น้ำอยู่หลายวัด แต่ก็มีแต่วัดบ้านคนยวนเท่านั้นที่มีเรือยาวไว้แข่งขัน เช่น วัดต้นตาล มีเรือยาวชื่อ “นารายณ์ประสิทธิ์” (46 ฝีพาย) ผู้ใหญ่น้อย พานแก้วทอง เล่าว่า เรือนารายณ์ประสิทธิ์นี้จะเก่าแก่กว่าเรือทุกลำ เล่ากันว่าชื่อมาจากขุนประสิทธิ์กรุงเทพฯ ซึ่งสมัยก่อนท่านขุน ท่านหลวง จะมีเรือไว้ประจำตน เมื่อชื่อมาแล้วก็ตั้งชื่อว่า “นารายณ์ประสิทธิ์” และวัดต้นตาลยังมีเรือยาวขนาดเล็กอีกสองลำ

วัดพระยาทศ มีเรือยาวชื่อว่า “หงส์ทอง” (36 ฝีพาย)

วัดท่าช้างเหนือ มีเรือยาวชื่อว่า “ดาวลอย” (36 ฝีพาย)

วัดท่าช้างใต้ มีเรือยาวชื่อว่า “ดาวเทียม” (22 ฝีพาย)

วัดปากบาง มีเรือยาวสองลำชื่อ “กนกเลขา” “สุวรรณเลขา” (31 ฝีพาย) ชื่อมาจากภาคอีสาน 2 ลำ ชื่อ “แม่คำเมือง” (46 ฝีพาย) และ “ทองคำใส” (58 ฝีพาย) ทั้งสองลำนี้ ชื่อมา 38,000 บาท

วัดเส้าไห้ชื่อมา เมื่อ พ.ศ. 2526 ชื่อว่า “เทพนรสิงห์” (51 ฝีพาย)

ฤดูกาลที่นิยมแข่งขันเรือยาวนั้น คือระยะ เดือน 11,12 แข่งขันในงานกฐิน, งานสลากภัตส่วนในฤดูแล้งนิยมแข่งขันกัน

พิธีสำหรับเรือยาวนั้น ก่อนที่จะเอาเรือลงน้ำต้องทำการบวงสรวงและเชิญขวัญเรือก่อนเพื่อให้ประสพชัยชนะและเป็นกำลังใจแก่ฝีพายด้วย

การแข่งขันเรือสมัยก่อน แข่งเพื่อความสนุกสนานไม่มีการพนันเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย วัดใดเป็นเจ้าของภาพ ก็จะแบ่งหมู่บ้านของตนรับผิดชอบ ลูกเรือหมู่บ้านละ 1 ลำเรือบ้าง 2 หมู่บ้านต่อ 1 ลำเรือบ้าง โดยทำข้าวห่อแจกกัน เรือที่ชนะในการแข่งขันก็จะได้รับรางวัลเพียงผ้าแถบสีต่างๆมาผูกหัวเรือของคนเท่านั้น บางทีก็จะได้ชะลอมจากวัดที่เป็นเจ้าภาพแจกให้ในชะลอมนั้นก็จะมีขนม ผลไม้ มาแบ่งกันกินเท่านั้น

ปัจจุบันการแข่งขันเรือมีการพนัน เป็นเงินทองมาเป็นปัจจัยสำคัญ การแข่งเรือแต่ละปีหนังสือพิมพ์จะลงข่าวว่ามีเดิมพันเป็นล้านบาทก็มี เรือของวัดใดชนะการแข่งขันบ่อยๆก็จะมีค่าตัวเพิ่มขึ้นและไปแข่งต่างจังหวัดบ่อยๆ สมัยก่อนการแข่งขันเรือในอำเภอเส้าไห้จะมีเฉพาะเรือในจังหวัดสระบุรีเท่านั้น แต่ในปัจจุบันนี้ถ้าจังหวัดอื่นมีการแข่งขันเรือนอกจากจะส่งเรือเข้าร่วมแข่งขันแล้ว คนอำเภอเส้าไห้ยังเหมารถไปดูการแข่งขันที่ต่างจังหวัดเช่นเดียวกับคนต่างจังหวัดเหมารถมาชมการแข่งขันเรือที่เส้าไห้

การแข่งขันเรือยาวประเพณีลุ่มแม่น้ำป่าสัก อำเภอเส้าไห้ จัดให้มีการแข่งขันเป็นประเพณี บริเวณท่าน้ำหน้าว่าการอำเภอเส้าไห้ กำหนดให้มีการแข่งขันเป็นประจำทุกปีในวันเสาร์-อาทิตย์ สุดท้ายของเดือนกันยายน

ประเพณีนมัสการรอยพระพุทธรูป ณ บริเวณวัดพระพุทธรูปราชวรมหาวิหาร ตำบลขุนโขลน อำเภอพระพุทธรูป จัดนมัสการปีละ 2 ครั้ง ครั้งที่ 1 เริ่มตั้งแต่วันที่ขึ้น 1 ค่ำถึง 15 ค่ำเดือน 3 รวม 15 วัน ครั้งที่ 2 เริ่มตั้งแต่วันที่ขึ้น 8 ค่ำ ถึง 15 ค่ำ เดือน 4 รวม 8 วัน

ประเพณีดักบาดรดอกไม้ ณ วัดพระพุทธรูปราชวรมหาวิหาร อำเภอพระพุทธรูป เป็นประเพณีที่สำคัญของจังหวัดสระบุรี และมีแห่งเดียวในประเทศไทย โดยถือเอาวันเข้าพรรษา วันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 ของทุกปี และของที่นำมาใส่บาตรคือ "ดอกเข้าพรรษา" ซึ่งขึ้นอยู่ตามไหล่เขาในละแวกวัดและจะมีเฉพาะในช่วงเข้าพรรษา เท่านั้น เป็นงานประเพณีที่สำคัญและยิ่งใหญ่ของจังหวัดสระบุรี

4. ภูมิปัญญาไทยในท้องถิ่น

หัตถกรรมสิ่งทอ

หัตถกรรมสิ่งทอ “ผ้าทอบ้านดันทาล” ตำบลดันทาล อำเภอเสนาให้ มีคนกลุ่มหนึ่งที่เรียกตัวเอง คนไทยวน เป็นกลุ่มคนที่มีรากฐานทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ ซึ่งไม่ต่างกับวัฒนธรรมทางภาคเหนือไม่ว่าจะเป็นเรื่องของภาษา วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อและรวมไปถึงศิลปะการแสดง

1. การทำหัวโขน และเครื่องละคร เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน ด้านการทำหัวโขน และเครื่องละคร ที่ยังมีการอนุรักษ์ไว้เพียงแห่งเดียวในจังหวัดสระบุรี คือ บ้านของนายธรรมบุญ เอิบกมล เลขที่ 36 หมู่ที่ 1 บ้านหนองกระทะตำบลคอนพุด อำเภอคอนพุด และได้นำภูมิปัญญาการทำหัวโขน เครื่องละคร ไปฝึกสอนเป็นหลักสูตรท้องถิ่น ให้กับนักเรียนในสถานศึกษาต่างๆ ทั้งระดับมัธยมศึกษาและประถมศึกษาในเขตอำเภอคอนพุดอีกด้วย

2. การทำเรือโบราณจำลอง สำหรับที่จังหวัดสระบุรี นอกเหนือจากความรู้ความสามารถของคนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องงานไม้โดยทั่วไป ยังปรากฏหัตถศิลป์เชิงช่างแขนงนี้ในรูปแบบที่แตกต่างจากรูปลักษณะงานไม้ทั่วไป คือ การประดิษฐ์เรือใบจำลองจากเศษไม้ ให้เป็นผลงานหัตถศิลป์ทรงคุณค่าจนมีชื่อเสียงปรากฏทั่วไป นายเสน ศรีมันตะ วัย 40 ปี เป็นผู้ประดิษฐ์เรือใบจำลอง ที่ตำบลหนองปลาไหล ในเขตอำเภอเมือง สระบุรีในปี พ.ศ. 2532 และประดิษฐ์เรือใบจำลองมาจนถึงทุกวันนี้

5. บุคคลสำคัญ

5.1 สมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ทรงเป็นนักปราชญ์ รอบรู้ในวิชาการหลายด้าน มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทรงปฏิบัติธรรมอย่างมั่นคง เป็นที่รักใคร่นับถือของบรรดาราชฎาและชาวต่างชาติ พระองค์ไม่นิยมการศึกสงคราม

ด้านพระราชกรณียกิจส่วนใหญ่ของพระองค์ มุ่งส่งเสริมทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในด้านต่าง ๆ เช่นโปรดเกล้าฯ ให้คัดลอกพระไตรปิฎกฉบับสมบูรณ์เป็นจำนวนมาก ทรงให้นักปราชญ์ราชบัณฑิตแต่ง มหาชาติคำหลวงถวาย นับเป็นวรรณคดีชิ้นสำคัญของสมัยอยุธยา ได้มีผู้พบรอยพระพุทธบาทบนยอดเขาสุวรรณบรรพต แขวงเมืองสระบุรี พระองค์ได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างมณฑปครอบรอยพระพุทธบาท พร้อมทั้งสร้างพระอุโบสถ พระวิหารการเปรียญ กับกุฏิสงฆ์ ถวายให้เป็นสมบัติในพระพุทธศาสนา พระพุทธบาทสระบุรี จึงมีความสำคัญเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางของพุทธศาสนิกชนตั้งแต่นั้นตราบถึงปัจจุบัน

5.2 หลวงพ่อเฮ็น สิริวิโส (วัดคอนทอง อำเภอคอนทุด จังหวัดสระบุรี)

ชาติสกุลท่านเกิดในสกุล ศิริวงศ์ บิดาชื่อนายอยู่ มารดาชื่อนางเขียว เชื้อชาติเดิมเป็นคนเขมรนับถือพระพุทธศาสนา เกิดวันเสาร์ที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2454 (แรม 4 ค่ำ เดือน 11 ปีกุน) ณ บ้านเลี้ยว ตำบลกะวา อำเภอปาราย จังหวัดคำปงทม ประเทศกัมพูชา

ท่านอุปสมบท ณ พัทธสีมาวัดพรณนารายณ์ ตำบลกะวา อำเภอปาราย จังหวัดคำปงทม ประเทศกัมพูชา โดยมีพระอาจารย์แก้วเป็นพระอุปัชฌาย์ พระอาจารย์กู่เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระอาจารย์มั่น เป็นพระอนุสาวนาจารย์ ได้รับฉายาว่า “สิริวิโส” พรรษาที่ 1-2 (พ.ศ. 2474 – 2475)

พรรษาที่ 3 (พ.ศ. 2476) ท่านได้กราบลาพระอุปัชฌาย์แก้ว เพื่อออกธุดงค์บำเพ็ญเพียรภาวนาตามป่า, เขา, ถ้ำ หลวงพ่อท่านได้ตั้งจิตอธิฐานจะไปกราบนมัสการรอยพระพุทธรูป จังหวัดสระบุรี โดยท่านได้ตั้งอธิษฐานว่า “หากตัวข้าพเจ้า พอมิบุญอยู่บ้างขอให้ไปถึงรอยพระพุทธรูปอย่างปลอดภัยด้วยเถิด” ท่านได้เดินธุดงค์เข้ามาในประเทศไทย

6. วรรณกรรม

ตำนาน “รอยพระพุทธรูป”

สมัยพระเจ้าทรงธรรม (พ.ศ. 2163-2171) มีพระภิกษุสงฆ์ไทยคณะหนึ่งเดินทางไปตั้งลัทธิที่ป่า เพื่อไปบูชารอยพระพุทธรูปที่มีอยู่ 5 รอยนั้น เขาสุวรรณบรรพต ก็อยู่ในประเทศไทย ไม่ไปบูชารอยพระพุทธรูป ณ ที่นั้น ดอกหรือจึงต้องไปบูชาตั้งลัทธิที่ป่า พระภิกษุสงฆ์ไทยคณะนั้นเมื่อเดินทางกลับมา จึงได้นำความมารายงานพระเจ้าทรงธรรม พระองค์จึงโปรดเกล้าฯ ให้มีตราสั่งหัวเมืองให้เที่ยวตรวจค้นดู ตามภูเขามีสรอยพระพุทธรูปอยู่ ณ แห่งใดหรือไม่

ต่อมาผู้ว่าราชการเมืองสระบุรีสืบได้ความจากพรานบุญว่า “ครั้งนี้อยู่ในป่าริมเชิงเขา ยิ่งธนูถูกเนื้อทรายบาดเจ็บไม่ถึงตาย เนื้อทรายนั่นวิ่งเข้าไปในซุ้มไม้รกบนไหล่เขาอีกสักครู่หนึ่งเห็นเนื้อทรายวิ่งกลับออกมา บาดแผลที่ถูกยิงบาดเจ็บนั้นหายหมดสิ้นเป็นปกติดังเก่า พรานบุญนึกแปลกใจจึงขึ้นไปดูบนไหล่เขานั้นพรานบุญก็คิดว่าเนื้อทรายที่ถูกยิงคงหายบาดเจ็บและบาดแผลที่หายเป็นปกติเพราะกินน้ำนั้น จึงดักน้ำนั้นขึ้นมากินพร้อมกับวกขึ้นลูบตามตัวกลางเกลื่อนที่เป็นอยู่นานก็หายหมด ผู้ว่าราชการเมืองสระบุรีไปตรวจดูเห็นมีรอยจริงดังที่พรานบุญว่า จึงมีใบบอกเข้าไปยังกรุงศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ. 2167 สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมจึงเสด็จขึ้นราชดำเนินไป ณ ที่เขานั้น โดยมีพรานบุญเป็นผู้นำเสด็จพระราชดำเนิน

สมเด็จพระเจ้าทรงธรรม เสด็จพระราชดำเนินกลับมายังอยุธยา จึงทรงเริ่มอานาสถาปนาพระพุทธรูปขึ้นเป็นมหาเจดีย์สถาน โปรดเกล้าฯ ให้สร้างมณฑลปยุตต์เดี่ยวสวมรอยพระพุทธรูป รวมไปถึงพระอุโบสถ พระวิหาร ศาลาการเปรียญ เสนาสนะสงฆ์จัดเป็นสังฆาราม (วัด) โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชนิเวศน์ที่เชิงเขาสำหรับเป็นที่ประทับเวลาเสด็จลงมานมัสการ

พระพุทธบาท ใช้เวลาให้ช่างสร้าง 4 ปี จึงสำเร็จ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นไปทำการฉลอง มีงานมหรสพสมโภชน์ 7 วัน แล้วเสด็จกลับอยุธยา ซึ่งบริเวณที่ทรงพระราชอุทิศ นั้นก็ได้นามว่า เมืองปรั้นตปะ เรียกกันเป็นสามัญว่าเมืองพระพุทธบาท และเกิดเทศกาลมหาชนขึ้นไปบูชาพระพุทธบาท ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาของชาวไทย “ ผู้ที่ได้มีโอกาสมาสักการะรอยพระพุทธบาท ถึง 7 ครั้ง ด้วยความศรัทธาจะได้ขึ้นสวรรค์ ” งานเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธบาทได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน โดยเริ่มงานเทศกาลเดือน 3 ตรงกับวันขึ้น 8 ค่ำ ถึงวันขึ้น 15 ค่ำ รวม 8 วัน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

1. ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

พวงรัตน์ ทวีรัตน์ (2530, หน้า 29) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ความรู้ ความเข้าใจความสามารถและทักษะทางด้านวิชาการ รวมทั้งสมรรถภาพทางสมองและมวลประสบการณ์ทั้งปวง ที่เด็กได้รับการเรียนการสอนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านต่างๆซึ่งแสดงให้เห็นได้ด้วยคะแนนจากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2537, หน้า 71) ให้ความหมาย ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ผลที่เกิดจากการสอนหรือกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมซึ่งแสดงออกมา 3 ด้าน ได้แก่ ด้านพุทธิพิสัย ด้านจิตพิสัย และด้านทักษะพิสัย

บุญชม ศรีสะอาด (2537, หน้า 68) ให้ความหมาย ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นจากการค้นคว้า การอบรม การสั่งสอน หรือประสบการณ์ต่าง ๆ รวมทั้งความรู้สึกรู้สึก ค่านิยม จริยธรรมต่าง ๆ ที่เป็นผลมาจากการฝึกสอน

ภพ เลหาไพบูลย์ (2542, หน้า 329) ให้ความหมาย ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกถึงความสามารถในการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้ จากที่ไม่เคยกระทำ หรือกระทำได้น้อยก่อนที่จะมีการเรียนการสอน ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่มีการวัดได้

จากความหมายดังกล่าวข้างต้นจึงสรุปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ผลที่เกิดจากการอบรม สั่งสอน การค้นคว้า ประสบการณ์ต่างๆ หรือการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความสามารถทางด้านพุทธิพิสัย ด้านจิตพิสัย และด้านทักษะพิสัย

2. จุดมุ่งหมายของการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

พวงรัตน์ ทวีรัตน์ (2530, หน้า 29-30) ได้อธิบายการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นการตรวจสอบระดับความสามารถของสมรรถภาพทางสมองของบุคคลว่า เรียนรู้แล้วรู้อะไรบ้างและมีความสามารถในด้านใด มากน้อยเพียงใด เช่นมีพฤติกรรมด้านความรู้ ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่ามากน้อยอยู่ในระดับใด นั่นคือ การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นการตรวจสอบพฤติกรรมของผู้เรียนในด้านพุทธิพิสัยนั่นเอง ซึ่งเป็นการวัด 2 องค์ประกอบตามจุดมุ่งหมายลักษณะของวิชาการที่เรียน คือ

1. การวัดด้านปฏิบัติ เป็นการตรวจสอบความรู้ความสามารถทางการปฏิบัติ โดยให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงให้เห็นเป็นผลงานปรากฏออกมาที่สังเกตและวัดได้ เช่น วิชาศิลปศึกษา พลศึกษา งานช่าง เป็นต้น การวัดแบบนี้จึงต้องวัดโดยใช้ "ข้อสอบภาคปฏิบัติ" ซึ่งเป็นการประเมินผล จะพิจารณาที่วิธีปฏิบัติและผลงานที่ปฏิบัติ

2. การวัดด้านเนื้อหา เป็นการตรวจสอบความรู้ความสามารถเกี่ยวกับเนื้อหา พฤติกรรมความสามารถในด้านต่าง ๆ ผลมาจากการเรียนการสอนมีวิธีการวัดได้ 2 ลักษณะ คือ

2.1 การสอบปากเปล่า การสอบแบบนี้มักจะทำโดยรายบุคคล ซึ่งเป็นการสอบที่ต้องการดูแลเฉพาะอย่าง เช่น การสอบอ่านหนังสือ การสอบสัมภาษณ์ ซึ่งต้องการดูการใช้ถ้อยคำในการตอบคำถาม ซึ่งต้องการวัดความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่ทำและตอบคำถามก็สามารถ เปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมได้ตามความต้องการ

2.2 การสอบแบบให้เขียนตอบ เป็นการสอบวัดที่ให้ผู้สอบเขียนเป็นตัวหนังสือตอบ ซึ่งมีรูปแบบอยู่ 2 รูปแบบ คือ

2.2.1 แบบไม่จำกัดคำตอบ ซึ่งได้แก่ การสอบวัดที่ใช้ข้อสอบแบบอัตนัย หรือความเรียง

2.2.2 แบบจำกัดคำตอบ ซึ่งเป็นการสอบที่กำหนดขอบเขตของคำถามที่จะให้คำตอบหรือกำหนดคำตอบที่ให้เลือก ซึ่งมีคำตอบอยู่ 4 รูปแบบ คือ แบบเลือกทางใดทางหนึ่ง แบบจับคู่ แบบเติมคำ และแบบเลือกคำถาม

การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกับพฤติกรรมที่ต้องการวัด ซึ่งการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน นั้นหมายถึงเป็นการวัดพฤติกรรม 3 กลุ่มพฤติกรรมด้วยกัน คือ

1. พฤติกรรมการเรียนรู้ด้านพุทธิพิสัย เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความสามารถและความคิด รวมทั้งการแก้ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ผลจากการเรียน การสอน ซึ่งพฤติกรรมด้านความรู้ ความคิด โดยจำแนกตามทฤษฎีของบลูม (Benjamin S. Bloom) ประกอบด้วยพฤติกรรมย่อย 6 ชั้นดังต่อไปนี้ (บุญธรรม กิจปริดาพิสุทธิ์, 2542, หน้า 76-77)

1.1 ความรู้ ความจำ หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่จะรักษาไว้ซึ่งเรื่องราวต่างๆ ที่ได้รับจากการเรียนการสอนและประสบการณ์ต่างๆ รวมทั้งสิ่งที่สัมพันธ์กับประสบการณ์นั้นๆ และสามารถถ่ายทอดออกมาได้ถูกต้อง

1.2 ความเข้าใจ หมายถึง ความสามารถในการแปลความ ตีความ และสรุปความเกี่ยวกับสิ่งที่ได้พบ ซึ่งเป็นเรื่องราวและเหตุการณ์ต่างๆ ที่ได้รับรู้และสามารถสื่อความเข้าใจที่ตนมีอยู่นั้นไปสู่ผู้อื่นได้อย่างถูกต้องด้วย

1.3 การนำไปใช้ หมายถึง ความสามารถในการนำความรู้ ทฤษฎี หลักการ กฎเกณฑ์ และวิธีการดำเนินการต่างๆ ซึ่งได้รับจากการเรียนรู้ไปใช้แก้ปัญหาในสถานการณ์จริงในชีวิตประจำวัน หรือสถานการณ์ใหม่ที่คล้ายคลึงกันได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

1.4 การวิเคราะห์ หมายถึง ความสามารถในการจำแนกเรื่องราว ข้อเท็จจริง หรือเหตุการณ์ใดๆ ออกเป็นส่วนย่อยๆ และสามารถบอกได้ว่าส่วนย่อยๆนั้นแต่ละส่วนสำคัญอย่างไร ส่วนใดสำคัญที่สุด แต่ละส่วนมีความสัมพันธ์กันอย่างไรและมีหลักการใดร่วมกันอยู่

1.5 การสังเคราะห์ หมายถึง ความสามารถในการผสมผสานส่วนย่อยๆ เข้าด้วยกันให้เป็นส่วนใหญ่ ทำให้ได้ผลผลิตที่แปลกใหม่และดีไปกว่าเดิม พฤติกรรมด้านนี้เน้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่

1.6 การประเมินค่า หมายถึง ความสามารถในการวิจัย ตีราคาประมาณการสิ่งต่างๆได้อย่างมีหลักเกณฑ์เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป

สรุปได้ว่า พฤติกรรมการเรียนรู้ด้านพุทธิพิสัย คือ พฤติกรรมย่อยด้านความรู้ ความจำเป็นพฤติกรรมที่มีระดับต่ำสุดถือเป็นพฤติกรรมย่อยด้านความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่าเป็นพฤติกรรมที่สูงขึ้นตามลำดับในการเรียนการสอนโดยหลักทั่วไปนั้น ต้องการให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมสูงกว่าความรู้ ความจำ คือเป็นการพัฒนาให้เกิดความคิด

2. พฤติกรรมการเรียนรู้ด้านจิตพิสัย เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ เจตคติ ค่านิยม ความสนใจ ความชื่นชมของบุคคลต่อสิ่งต่างๆ ประกอบด้วยพฤติกรรมย่อย 5 ชั้น ดังนี้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2544, หน้า 435-436; ศรีวรรณ มากชู, 2532, หน้า 44)

2.1 ชั้นการเรียนรู้ (receiving) จัดเป็นการพัฒนาขั้นแรกที่สุด ในขั้นนี้บุคคลจะมีความรู้สึกรับรู้ต่อสิ่งที่ปรากฏเมื่อได้รับการกระตุ้นจะเกิดความรู้สึกต่อสิ่งใด สิ่งหนึ่ง เป็นจุดเริ่มต้นที่จะเรียนรู้ในเรื่องราวต่างๆซึ่งเป็นจุดสำคัญยิ่งในการเรียนการสอนหรือการทำงาน เพราะถ้าไม่มีการรับรู้ นักเรียนไม่เปิดใจรับสิ่งเร้า ข้อมูลต่างๆ รูปแบบการปฏิบัติต่างๆแล้วย่อมไม่เกิดการเรียนรู้ใดๆ ทั้งสิ้น การรับรู้แบ่งเป็น 3 ชั้นย่อย ดังนี้

2.1.1 การรับรู้ เป็นการเริ่มรู้สึก นึกคิดต่อเหตุการณ์ และได้ตั้งข้อสังเกต รับรู้ความแตกต่างของสิ่งเร้าที่มากกระทบ เช่น รับรู้ความแตกต่างของภาพ เสียง รูปร่าง เหตุการณ์ต่างๆ เช่น รู้ตัวว่าขณะนี้กำลังจะเรียนวิชาอะไร หรือครูกำลังจะให้ทำอะไร

2.1.2 การตั้งใจรับรู้ เป็นการเต็มใจเอาใจใส่ ฝึกฝืนต่อสิ่งเร้า เริ่มสะสมความรู้ ประสบการณ์ในสิ่งเร้าเหล่านั้นและนำมารวมกัน หรือยอมรับเพื่อปฏิบัติแต่ยังไม่มีความคิดเห็น การประเมินหรือการตัดสินใจในการเรียนการสอนใดๆถ้านักเรียนตั้งใจรับรู้ก็จะรับสิ่งที่ จะเรียนได้มากถ้าตั้งใจน้อยก็รับได้น้อยหรือไม่ได้เลย

2.1.3 การเลือกรับรู้ เป็นการจำแนกความแตกต่างเพื่อเลือกสรรรับ เฉพาะอย่างหรือเฉพาะเรื่องที่สนใจหรือเลือกตอบเฉพาะบางคำถามที่สนใจ

2.2 ขั้นการตอบสนอง (responding) เป็นพัฒนาการสูงขึ้นซึ่งต่อเนื่องมาจากขั้นที่หนึ่ง กล่าวคือ บุคคลไม่เพียงแต่รับรู้สิ่งเร้าเฉยๆเท่านั้น แต่เริ่มมีปฏิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่ตนรับรู้ แบ่งเป็น 3 ขั้นย่อย ดังนี้

2.2.1 ยินยอมตอบสนอง เป็นความรู้สึกที่ยอมรับหรือยอมปฏิบัติตามสถานการณ์หรือเรื่องราวนั้นยินยอมปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ หรือหลักการที่ได้รับมา เช่น ในสิ่งที่เขาได้รับรู้มา เป็นการยอมทำตามด้วยความรู้สึกที่ว่าจำเป็นต้องทำตาม

2.2.2 เต็มใจตอบสนอง เป็นความรู้สึกว่าจะต้องทำตามปฏิบัติตามในกิจกรรมนั้นๆด้วยความสมัครใจ ในขั้นนี้บุคคลจะเริ่มอาสาที่จะทำหรือเริ่มปฏิบัติการกับผู้อื่นหรือพยายามหลีกเลี่ยงที่จะปฏิบัติในพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้อง เช่น อาสาตอบคำถาม สมัครเข้าร่วมชุมนุมต่างๆ

2.2.3 พอใจตอบสนอง เป็นการตอบสนองด้วยความรู้สึกเต็มใจ พอใจต่อพฤติกรรมหรือการแสดงออกของผู้อื่นในพฤติกรรมที่พึงประสงค์ แสดงความไม่พอใจหรือขัดแย้งในสิ่งที่เป็นพฤติกรรมไม่พึงประสงค์เป็นการเลือกสรรแสดงตอบสนองต่อสิ่งเร้า เช่น ในการพัฒนาระเบียบวินัย ในขั้นนี้นักเรียนจะเริ่มพอใจต่อพฤติกรรมหรือการแสดงออกของผู้อื่นที่เกี่ยวกับความมีระเบียบวินัยและหรือเริ่มมีความขัดแย้งต่อพฤติกรรมหรือการแสดงออกที่ไม่ระเบียบวินัย เป็นต้น

2.3 การเห็นคุณค่า เป็นขั้นที่บุคคลเริ่มเห็นคุณประโยชน์ของสิ่งที่เขารับรู้และสิ่งที่เขาตอบสนองแล้ว โดยยอมรับว่าเขาได้รับมา นำมาปฏิบัตินั้นเป็นสิ่งที่มีความหมายต่อเขาในสิ่งที่เป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ส่วนคุณลักษณะที่ไม่พึงประสงค์บุคคลจะเริ่มรู้สึกว่าไม่มีประโยชน์ไม่มีความหมายไม่มีค่าต่อเขาแล้ว บุคคลจะพัฒนาถึงความรู้สึกในขั้นนี้ได้ โดยอาศัยการสะสมไว้อะไรๆ ซึ่งเป็นการเกิดขึ้นอย่างช้าๆซึ่งต้องอาศัยเวลาจึงจะเป็นพฤติกรรมการเห็นคุณค่าที่มีความแน่นอนคงเส้นคงวา มีการกระทำที่สม่ำเสมอพอควร ในขั้นนี้แบ่งเป็น 3 ขั้นย่อย ดังนี้

2.3.1 การยอมรับคุณค่า เป็นการยอมรับในคุณค่าของสถานการณ์เรื่องราว เชื่อในคุณค่าของคุณลักษณะนั้นๆ และพยายามเพิ่มพูนประสบการณ์ในเรื่องราวนั้นๆ พยายามปฏิบัติตามบ่อยครั้ง

2.3.2 การชื่นชมในคุณค่าเป็นการยอมรับนิยม ในคุณค่าของสถานการณ์ถึงระดับที่ต้องการที่จะแสดงออกอย่างใดอย่างหนึ่ง ต้องการติดตามเข้าช่วยเหลือสนับสนุนให้ความร่วมมือในกิจกรรมที่ส่งเสริมสิ่งที่เขาเห็นด้วย

2.3.3 ยึดมั่นในคุณค่า มีความเชื่อมั่นและแน่วแน่ มีความศรัทธาในเรื่องราวนั้นว่าควรจะทำตามและพยายามหาโอกาสที่จะแสดงออกอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มหรือกิจกรรมหรือโต้แย้งขัดขวางการกระทำที่ไม่พึงประสงค์ที่เกิดขึ้นในคุณค่าที่เขายอมรับ

2.4 การจัดระบบ (organization) ในขั้นนี้บุคคลจะรวบรวมสิ่งที่เป็นคุณค่าไว้ในจิตใจหลายอย่างซึ่งจะทำให้เกิดระบบภายในโดยเขาพยายามปรับตัวเองให้เข้ากับคุณลักษณะหรือพฤติกรรมที่เขายอมรับและเห็นคุณค่านั้นและพยายามพิจารณาเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างค่านิยม(value) ที่เขาเห็นคุณค่าหลายๆอย่างพร้อมกัน แล้วพยายามจัดลำดับค่านิยมต่างๆที่รับมา แล้วปรับให้เข้ากับสิ่งต่างๆที่ยอมรับนั้นๆ แบ่งออกเป็น 2 ชั้นย่อย ดังนี้

2.4.1 การสร้างระบบคุณค่า เป็นการสรุปยอดระหว่างคุณค่าของเรื่องราวต่างๆที่บุคคลยึดมั่นเข้าด้วยกัน สร้างความเข้าใจในค่านิยมซึ่งเขาจะแสดงออกโดยการเข้ากลุ่มร่วมสร้างแนวคิด เป็นต้น

2.4.2 การจัดระบบค่านิยม เป็นการเรียงลำดับความสำคัญของสิ่งของที่มีคุณค่าต่างๆ แยกแยะและจัดคุณค่าต่างๆให้ผสมกลมกลืนเข้าด้วยกัน สร้างแผน สร้างกฎเกณฑ์ให้สอดคล้องกับสิ่งที่เขายอมรับ เมื่อสร้างระบบขึ้นแล้วจะนำไปใช้กับตัวเองหรือพยายามชักชวนให้ผู้อื่นยอมรับระบบนั้นด้วย

2.5 การสร้างลักษณะนิสัย เป็นการพัฒนาขั้นสูงสุดเมื่อบุคคลเริ่มต้นยอมรับสิ่งที่บุคคลเห็นว่าจัดระบบต่างๆจนเข้ารูปแล้ว บุคคลจะติดกับระบบจนเป็นลักษณะเฉพาะของตัวเอง แล้วปฏิบัติหรือยึดถือต่อไปจนเกิดเป็นการแสดงออกตอบสนองในรูปแบบที่คงเส้นคงวาจัดได้ว่าเป็นลักษณะประจำตัวของเขาในที่สุด ขั้นการสร้างลักษณะนิสัยแบ่งเป็น 2 ชั้นย่อย ดังนี้

2.5.1 สร้างข้อสรุป เป็นความพยายามปรับปรุงระบบตนเองให้สมบูรณ์ตามแนวที่ตนเองต้องการ

2.5.2 กิจนิสัย เป็นการแสดงออกอย่างสม่ำเสมอจนได้รับการยอมรับอย่างเป็นเอกลักษณ์ เฉพาะตัวของเขาซึ่งแสดงว่าได้เกิดคุณลักษณะเฉพาะนั้นๆในตัวของเขาแล้ว เมื่อบุคคลได้มาจนถึงขั้นเกิดกิจนิสัยแล้วจะมีความคงเส้นคงวาของการปฏิบัติการณ์มีส่วนร่วมหรือเข้าไปจัดกิจกรรมต่างๆของส่วนรวมที่สอดคล้องกับค่านิยมหรือคุณลักษณะของเขา มีการเกิดทุนหรือเสียสละเพื่อยืนยัน อุดมคติที่เขายึดมั่นหรือยกเล็ก ได้แย้ง หลีกเลี้ยงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์โดยทั่วไปจะมีปรากฏการณ์ที่เป็นที่ยอมรับของสังคมส่วนใหญ่ ได้แก่ การได้รับยกย่อง ยอมรับ รับรางวัลหรือเกียรติยศ ได้รับการกล่าวถึงในสังคมหรือกลุ่มชนที่เขาเป็นสมาชิก เช่นเมื่อกล่าวถึงความซื่อสัตย์จะนึกถึงบุคคลในบางกลุ่มที่มีคุณลักษณะด้านนี้เป็นพิเศษจนเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป เป็นต้น

3. พฤติกรรมการเรียนรู้ด้านทักษะพิสัย เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความสามารถในการใช้กลไกทางกายและทางสมองได้สัมพันธ์กันจนสามารถใช้ส่วนต่างๆของร่างกายทำงานอย่างมีจุดหมาย ซึ่งแบ่งพฤติกรรมออกเป็น 7 ชั้นย่อย ดังนี้

3.1 การรับรู้ เป็นการรับรู้โดยประสาทสัมผัสเกี่ยวกับรูปธรรม เช่น วัตถุ สิ่งของและนามธรรม เช่น คุณสมบัติหรือความสัมพันธ์

3.2 การเตรียมพร้อม เป็นความพร้อมทั้งทางใจ ความพร้อมทางกายและความพร้อมทางอารมณ์

3.3 การเลียนแบบ เป็นการทำตามหรือเลียนแบบ

3.4 การปฏิบัติได้ เป็นพฤติกรรมตอบสนองที่พัฒนาจนเป็นนิสัย

3.5 การตอบสนองที่ซับซ้อน เป็นการแสดงออกที่ซับซ้อนตามกระบวนการปฏิบัติอย่างไม่ลังเล และเป็นไปโดยอัตโนมัติ

3.6 การดัดแปลง เป็นขั้นที่ทดลองหาวิธีอื่นมาปฏิบัติหลังจากที่ได้ปฏิบัติวิธีเดิมจนชำนาญแล้ว เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้มากขึ้น

3.7 การริเริ่ม เป็นการประยุกต์สิ่งที่ได้ดัดแปลงแล้ว เพื่อให้เกิดสิ่งใหม่ขึ้น

3. ประเภทของการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

พวงรัตน์ ทวีรัตน์ (2530, หน้า 30-32) กล่าวว่า การทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสามารถกระทำได้ 2 ลักษณะ คือ

1. การทดสอบแบบอิงกลุ่ม หรือการวัดผลแบบอิงกลุ่ม เป็นการทดสอบหรือการสอบวัดที่เกิดจากแนวความเชื่อ ในเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล ที่ว่าความสามารถของบุคคลใดๆในเรื่องใดนั้นไม่เท่ากัน บางคนมีความสามารถเด่น บางคนมีความสามารถด้อยและส่วนใหญ่จะมีความสามารถปานกลาง การกระจายความสามารถของบุคคลถ้านำมาเขียนกราฟจะมีลักษณะคล้ายๆโค้งรูประฆังหรือที่เรียกว่า “โค้งปกติ” ดังนั้นการทดสอบแบบนี้จึงยึดคนส่วนใหญ่เป็นหลักในการเปรียบเทียบ โดยพิจารณาคะแนนผลการทดสอบของบุคคลอื่นที่สอบด้วยข้อสอบฉบับเดียวกัน จุดมุ่งหมายของการทดสอบแบบนี้ เพื่อจะกระจายบุคคลทั้งสองกลุ่มไปตามความสามารถของแต่ละบุคคล

2. การทดสอบแบบอิงเกณฑ์หรือการวัดผลแบบอิงเกณฑ์ ยึดความเชื่อ ในเรื่องการเรียนรู้เพื่อรอบรู้ กล่าวคือ ยึดหลักว่าในการเรียนการสอนนั้น จะต้องมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนทั้งหมดประสบความสำเร็จในการเรียน แม้ว่าผู้เรียนจะมีลักษณะแตกต่างกันก็ตาม แต่ทุกคนได้รับการส่งเสริมให้พัฒนาไปถึงขีดความสามารถสูงสุดของตน โดยอาจใช้เวลาแตกต่างกันในแต่ละบุคคล ดังนั้น การทดสอบแบบอิงเกณฑ์ จึงมีการกำหนดเกณฑ์ขึ้นแล้วนำผลการสอบของแต่ละบุคคลเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ไม่ได้นำผลการสอบไปเปรียบเทียบกับบุคคลอื่นๆในกลุ่ม ความสำคัญของการทดสอบนี้ จึงอยู่ที่การกำหนดเกณฑ์เป็นสำคัญ

ประโยชน์ของแบบทดสอบการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีดังนี้

1. ใช้สำรวจทั่วๆไปเกี่ยวกับตำแหน่งการเรียนในโรงเรียน เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ปกติ ทำให้เข้าใจนักเรียนได้ดีขึ้น

2. ใช้แนะแนวและประเมินค่าเกี่ยวกับการสอบได้ สอบตกของแต่ละบุคคล จุดอ่อนและจุดเด่นของแต่ละบุคคล การสอนซ่อมเสริมให้กับนักเรียนฉลาด และนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือ การปรับปรุงการสอน

3. ใช้จัดกลุ่มนักเรียนเพื่อประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอน
4. ช่วยในการวิจัยทางการศึกษา เปรียบเทียบผลการเรียนในวิชาที่สอนแตกต่างกันโดยใช้แบบทดสอบมาตรฐานเป็นเครื่องมือวัด

4. คุณลักษณะของข้อสอบที่ดี

วิเชียร เกตุสิงห์ (2517 ข, หน้า 27-30) กล่าวว่า การได้ทราบคุณลักษณะที่ดีของข้อสอบทำให้สามารถทดสอบมาตรฐานได้ตัวอย่างมีคุณภาพ ซึ่งคุณลักษณะที่ดีมี 10 ประการ คือ

1. มีความเที่ยง หมายถึง คุณลักษณะของข้อสอบที่สามารถวัดได้ตรงจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ความเที่ยงตรงนี้จำแนกออกเป็นหลายชนิด คือ

- 1.1 ความเที่ยงตามเนื้อหา คือ ข้อสอบที่มีคำถามสอดคล้องตรงตามเนื้อหาในหลักสูตร

- 1.2 ความเที่ยงตรงโครงสร้าง หมายถึง ลักษณะของข้อสอบที่วัดสมรรถภาพความเป็นจริงของสมองด้านต่างๆ ตรงตามที่ได้กำหนดไว้ในหลักสูตร

- 1.3 ความเที่ยงตามสภาพ หมายถึง ลักษณะของข้อสอบที่วัดได้ตรงสมรรถภาพความเป็นจริงของเด็กขณะนั้น

- 1.4 ความเที่ยงตรงเชิงพยากรณ์ คือ ข้อสอบที่วัดและทำนายไว้ว่าเด็กคนใดจะเรียนวิชาอะไรดีเพียงใดในอนาคต

2. มีความเชื่อมั่น หมายถึง แบบทดสอบที่สามารถวัดได้แน่นอนไม่เปลี่ยนแปลงการวัดครั้งแรกเป็นอย่างไร เมื่อวัดซ้ำอีกผลการวัดก็ยังคงเหมือนเดิม

3. มีอำนาจจำแนก คือ สามารถจำแนกเด็กเก่ง-อ่อนได้ เมื่อทดสอบแล้วบอกได้ว่า ใครเก่ง ใครอ่อน อย่างไร เมื่อทดสอบแล้วปรากฏว่าเด็กเก่งมักทำถูกและเด็กอ่อนมักทำผิดสามารถแยกเด็กได้ตรงสภาพความเป็นจริง

4. มีความเป็นปรนัย ข้อสอบที่มีความเป็นปรนัยมีคุณสมบัติ 3 ประการ คือ

- 4.1 มีความชัดเจนในความหมายของคำถาม ทุกคนอ่านแล้วเข้าใจตรงกันว่าถามอะไร

- 4.2 มีความคงที่ในการตรวจให้คะแนน คือ ให้ใครตรวจได้คะแนนเหมือนกัน

- 4.3 มีความแจ่มชัดในการแปลความหมายของคะแนน คือ ต้องแปลคะแนนที่ได้เป็นอย่างเดียวกัน เพื่อประโยชน์ในการเปรียบเทียบ

5. มีประสิทธิภาพ คือ มีคุณสมบัติที่แสดงถึงการประหยัด เช่น ลงทุนน้อย มีราคาถูก ง่ายในการดำเนินการสอบพิมพ์ชัดเจนง่ายและให้ผลในการสอบวัดที่เที่ยงตรงและเชื่อถือได้ เป็นต้น

6. มีการวัดลึกซึ้ง หมายถึง ข้อสอบที่ถามครอบคลุมพฤติกรรมหลายๆ ด้าน เช่น มีคำถามวัดความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการประเมินค่า ไม่ถามเพียงแต่พฤติกรรมด้านความรู้ ความจำ ตามตำราเพียงอย่างเดียว เป็นต้น

7. มีความยุติธรรม หมายถึง ข้อความของข้อสอบต้องไม่มีช่องทางนะให้เด็กฉลาดใช้ไหวพริบในการเดาได้ถูก หรือไม่เปิดโอกาสให้เด็กเกียจคร้านตอบได้ คือ ต้องเป็นข้อสอบที่ไม่ลำเอียงต่อกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดโดยเฉพาะ

8. มีความเจาะจง คือ คำถามต้องชัดเจน ไม่คลุมเครือ ไม่ถามหลายแง่มุม

9. มีความยากง่ายพอเหมาะ ไม่ยากหรือง่ายเกินไป ถ้ามีข้อยากก็ควรมีข้อง่ายเป็นการทดแทน โดยยึดหลักว่าเมื่อดูรวมๆหรือโดยเฉลี่ยแล้วมีความยากปานกลาง

10. มีการกระตุ้นยั่วยุ โดยจัดข้อสอบง่ายไว้ในตอนแรก แล้วจึงค่อยๆถามให้ยากขึ้นตามลำดับเป็นการเร้าให้เด็กเกิดความพยายามที่จะทำข้อสอบให้ได้ทั้งหมด

5. กระบวนการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

พวงรัตน์ ทวีรัตน์ (2530, หน้า 47-52) ในการปฏิบัติงานใดก็ตามหากผู้ปฏิบัติทราบกระบวนการทำงานว่ามีขั้นตอนอย่างไรและปฏิบัติไปตามขั้นตอนเหล่านั้น จึงทำให้สามารถดำเนินการไปตามเป้าหมายได้ในเรื่องการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หากผู้สร้างทราบขั้นตอนในการสร้างและปฏิบัติตามขั้นตอนจะทำให้สามารถสร้างข้อสอบได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้กล่าวถึงขั้นตอนในการสร้างข้อสอบ 4 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นวางแผน สิ่งที่ต้องปฏิบัติในการวางแผนสร้างข้อสอบ คือ

1.1 กำหนดจุดมุ่งหมาย ในการสร้างข้อสอบทุกครั้งต้องกำหนดจุดมุ่งหมายให้ชัดเจนและแน่นอนว่าเพื่อวัตถุประสงค์ใด

1.2 กำหนดเนื้อหาและพฤติกรรมที่ต้องการวัด ในขั้นนี้หากกำหนดขอบข่ายของเนื้อหาและพฤติกรรมที่จะออกข้อสอบได้เหมาะสม จะช่วยให้ข้อสอบมีความเที่ยงตรง

1.3 กำหนดชนิดและรูปแบบของข้อสอบ ในการสอบวัดต้องเลือกใช้ชนิดและรูปแบบของข้อสอบให้เหมาะสม

1.4 กำหนดส่วนประกอบอื่นๆที่จำเป็นในการออกข้อสอบและในการเลือกข้อสอบ คือ การกำหนดเวลาในการสร้างข้อสอบ บุคลากรในการสร้างข้อสอบ จำนวนข้อสอบ เวลาในการทดสอบ วิธีการตรวจ และให้คะแนน เป็นต้น

2. ขั้นเตรียมงาน เป็นการเตรียมสิ่งที่เอื้ออำนวยต่อการสร้างข้อสอบ ได้แก่ หลักสูตรหนังสือแบบเรียน ทำการวิเคราะห์หลักสูตร อุปกรณ์ในการพิมพ์ การอัดสำเนา ฯลฯ

3. ขั้นลงมือปฏิบัติ เป็นขั้นลงมือเขียนข้อสอบ ในกรณีสร้างข้อสอบนั้นทำในรูปแบบคณะกรรมการ คณะกรรมการแบ่งงานกันเขียนข้อสอบ แล้วนัดหมายหรือมาประชุมวิเคราะห์

4. ขั้นประเมินหรือตรวจสอบคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำผลไปปรับปรุงข้อสอบ ข้อสอบที่สร้างขึ้นมีขั้นตอนดังนี้

4.1 ขั้นประเมินเบื้องต้น คือ การวิจารณ์ข้อสอบ โดยพิจารณาในประเด็นต่อไปนี้ คือ

4.1.1 ข้อคำถามวัด วัดในสิ่งที่ต้องการวัดหรือไม่

4.1.2 ข้อคำถามชัดเจนเข้าใจตรงกันหรือไม่

4.1.3 ข้อคำถามมีคำตอบที่แน่นอนมีคำตอบเดียวหรือไม่

4.1.4 ข้อคำถามในภาษารัดกุม เหมาะสมกับระดับชั้นของนักเรียนหรือไม่

ในกรณีเป็นข้อสอบเลือกตอบ พิจารณาว่าตัวลวงเหมาะสมหรือไม่ เช่น เรียงลำดับเนื้อหาเรียงจากง่ายไปหายาก และการเรียงตัวเลือกในแต่ละข้อเหมาะสมสวยงามหรือไม่ เป็นต้น

4.2 ขั้นตรวจสอบคุณภาพหลังการทดสอบ ข้อสอบที่ผ่านการวิเคราะห์ และปรับปรุงแก้ไขแล้วนำไปพิมพ์เพื่อนำไปทดลอง (try out) เมื่อนำไปทดลองแล้วนำมาตรวจให้คะแนนและตรวจสอบคุณภาพ โดยพิจารณาในเรื่องต่อไปนี้

4.2.1 ความยากง่ายของข้อสอบ

4.2.2 อำนาจจำแนกของข้อสอบ

4.2.3 ค่าความเที่ยง

4.2.4 หาค่าสถิติพื้นฐานของข้อสอบ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย

สรุปได้ว่า การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นพฤติกรรมหรือความสามารถของบุคคลที่เกิดจากการเรียนการสอนเป็นพฤติกรรมที่พัฒนามาจากการฝึกอบรมสั่งสอนโดยตรง อันประกอบด้วยพฤติกรรม 6 ด้าน คือ ความรู้ ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า ดังนั้น ในการจัดการเรียนการสอน และการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ควรให้ครอบคลุมพฤติกรรมทั้ง 6 ด้าน

1. ความหมายของการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

2. จุดมุ่งหมายของการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

3. ประเภทของการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

4. คุณลักษณะของข้อสอบที่ดี

5. กระบวนการสร้างแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

เจตคติ

การทดสอบเจตคติของผู้เรียนเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก เพราะเจตคติของแต่ละบุคคลนั้นแตกต่างกัน นอกจากนั้นยังขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่นๆอีก เช่น อายุ เพศ สถิติปัญญา สิ่งแวดล้อม ประสบการณ์ การศึกษา อาชีพ ฯลฯ ซึ่งจะกล่าวถึงเรื่อง เจตคติในหัวข้อต่างๆ ดังนี้

1. ความหมายของเจตคติ

นักการศึกษาและนักจิตวิทยาได้ให้ความหมายของ "เจตคติ" ไว้หลายท่านด้วยกัน ดังนี้

เทอร์นสโตน (thurnstone, 1995, p.531) กล่าวว่า เจตคติ หมายถึง ผลรวมเกี่ยวกับความรู้สึก อคติ ความกลัวต่อบางสิ่งบางอย่าง การแสดงออกทางการพูด เป็นความคิดอย่างใดอย่างหนึ่ง และความคิดนี้เป็นสัญลักษณ์ของเจตคติ

เลฟตัน, และลัวร์า (lefton, & Laura, 1997, p.354) กล่าวว่า เจตคติ หมายถึง ความรู้สึกความเชื่อ และการโน้มน้าวให้แสดงพฤติกรรมต่อคน หรือสิ่งต่าง ๆ

ทรงพล ภูมิพัฒน์ (2538, หน้า 184) กล่าวว่า เจตคติ หมายถึง ความพร้อมที่บุคคลจะตอบสนองต่อสิ่งเร้าต่างๆ ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ซึ่งอาจจัดได้ในเชิงของความเข้มข้นของการตอบสนองนั้นๆว่า อ่อนหรือเข้มข้นมากน้อยเพียงใด

สำเร็จ บุญเรืองรัตน์ (2538, หน้า 8) กล่าวว่า เจตคติ เป็นการแสดงออกซึ่งความรู้สึกชอบ การมีเจตคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งย่อมมีจิตใจจดจ่อ มีสมาธิในการทำสิ่งนั้นๆ ซึ่งมีส่วนช่วยให้เกิดโอกาส ที่จะได้รับความสำเร็จในด้านนั้นมากขึ้น

สรุปได้ว่า เจตคติ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลแต่ละคนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น เหตุการณ์ วัตถุสิ่งของ หรือบุคคลที่อยู่รอบๆตัวเราว่า ยอมรับหรือปฏิเสธที่ส่งผลต่อบุคคลที่จะตอบสนองต่อสิ่งเร้านั้นๆตามความรู้สึกและสภาพทางจิตใจของบุคคลนั้นๆ

2. องค์ประกอบของเจตคติ

เจตคติ เป็นความรู้สึกของบุคคล ที่มีต่อสิ่งต่างๆ เช่น ต่อสิ่งของ บุคคล และการกระทำ ต่อเหตุการณ์ต่างๆ โดยมีนักจิตวิทยาและนักการศึกษากล่าวถึงองค์ประกอบของเจตคติไว้ มีดังนี้

เลฟตัน (lefton, 1997, p.354) กล่าวว่า องค์ประกอบของเจตคติมี 3 ประการ คือ

1. ด้านความรู้ – ความเข้าใจ (the cognitive component) เป็นความเชื่อที่มีต่อสิ่งนั้นๆ

2. ด้านอารมณ์ (the emotional component) เป็นความรู้สึกที่มีต่อสิ่งนั้นๆ

3. ด้านพฤติกรรม (the behavioral component) เป็นการแสดงออกของความเชื่อและความรู้สึกที่มีต่อสิ่งนั้นๆ

สุชา จันท์เอม, และสุรางค์ จันท์เอม (2539, หน้า 242) แบ่งองค์ประกอบของเจตคติไว้ 3 ประการ คือ

1. องค์ประกอบเกี่ยวกับความรู้ (cognitive component)

2. องค์ประกอบด้านความรู้สึก (feeling component) เป็นความรู้สึกของบุคคลซึ่งมีอารมณ์เข้ามาเกี่ยวข้อง หากบุคคลมีความรู้สึกชอบพอบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จะช่วยให้เกิดเจตคติที่ดีต่อบุคคลนั้น หรือสิ่งนั้น

3. องค์ประกอบเกี่ยวกับพฤติกรรม (action tendency component) เกิดจากพฤติกรรมของบุคคล คือ มีแนวโน้มเอียงที่บุคคลจะแสดงพฤติกรรมตอบโต้อย่างใดอย่างหนึ่ง

ออกมา พฤติกรรมที่แสดงออกมานั้นเกิดจากความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับบุคคล เหตุการณ์ หรือ สิ่งเร้าอื่นๆ

ดังนั้น สรุปได้ว่า องค์ประกอบของ เจตคติ มีด้วยกัน 3 ประการ คือ

1. ด้านความคิด - ความเข้าใจ
2. ด้านอารมณ์ ความรู้สึก
3. ด้านพฤติกรรม การกระทำ

ซึ่งองค์ประกอบทั้ง 3 ประการ มีความสอดคล้องและสัมพันธ์กัน โดยอาจเกิดได้

ทั้งในทางบวกและทางลบ

3. ลักษณะของเจตคติ

จากความหมายและองค์ประกอบของเจตคติที่กล่าวมาข้างต้น คงพอทราบ ลักษณะของเจตคติบ้าง มีนักจิตวิทยาและนักการศึกษาหลายท่าน ได้กล่าวถึงลักษณะของ เจตคติไว้ดังนี้

กฤษณา ศักดิ์ศรี (2530, หน้า 185-187) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของเจตคติดังนี้

1. เจตคติ เกิดจากการเรียนรู้หรือประสบการณ์มิได้เป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด เมื่อเด็กเกิดการเรียนรู้ก็ย่อมจะมีความรู้สึก ความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งนั้น นั่นคือ เกิดเจตคติ ขึ้นแล้ว
2. เจตคติเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ มิใช่ว่าคนเราเกลียดหรือชอบอะไรไปตลอดชีวิต อาจเปลี่ยนแปลงไปในทางตรงกันข้ามก็ได้ ถ้าสภาพแวดล้อม สถานการณ์ เปลี่ยนแปลงไป เจตคติของบุคคลนั้นก็เปลี่ยนแปลงจากที่ยอมรับเป็นไม่ยอมรับก็ได้
3. บุคคลแต่ละบุคคลย่อมมีเจตคติต่อบุคคล หรือ เหตุการณ์ที่แตกต่างกัน แล้วแต่ประสบการณ์ของบุคคลนั้น
4. เจตคติมีลักษณะคงทนถาวรพอสมควร บุคคลจะมีเจตคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ ย่อมใช้เวลานาน ต้องพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบ เจตคติเกิดจากความรู้สึกที่สะสมมานาน จริงอยู่ เจตคติสามารถเปลี่ยนแปลงได้ แต่ไม่ได้หมายความว่า เปลี่ยนแปลงในระยะเวลาชั่วครู่ ชั่วยามหรือในวันหนึ่งวันเดียว ชอบกลับไปกลับมาไม่รู้ก็หน หากบุคคลมีความรู้สึกเช่นนั้น ตลอดไปจนกระทั่งเหตุการณ์ สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป เกิดการเรียนรู้ใหม่ใจยอมรับ นั่นแสดงว่ามีกระบวนการซึ่งต้องใช้เวลาไม่ใช่เปลี่ยนแปลงได้ง่าย
5. เจตคติ อาจเกิดจากจิตสำนึก หรือจากไร้จิตสำนึกก็ได้ เมื่อบุคคลมีการเรียนรู้ จากประสบการณ์เกี่ยวกับอะไรก็ตาม ก็จะมีจิตสำนึกบริบูรณ์ เพราะได้สังเกตเห็น คิดพิจารณา เหตุผล วิเคราะห์จนแน่ใจว่าถูกหรือผิด ควรหรือไม่ควรประการใด เรียกว่า เจตคติเกิดจาก จิตสำนึก แต่ในบางกรณีอาจเกิดจากจิตไร้สำนึก
6. เจตคติเป็นสิ่งที่ซับซ้อน เนื่องจากเจตคตินั้นขึ้นอยู่กับประสบการณ์การรับรู้ ความรู้สึก ความคิดเห็น อารมณ์ สิ่งแวดล้อม เป็นต้น ฉะนั้นจะแปรผันได้

7. ทิศทางหรือปริมาณของเจตคติ มีตั้งแต่พอใจอย่างยิ่ง ปานกลางจนถึงไม่พอใจอย่างยิ่ง ทิศทางของเจตคติมี 2 ประเภท คือ สนับสนุนหรือต่อต้าน

8. เจตคติเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมทั้งภายนอกและภายใน เราสามารถรู้ได้ว่าบุคคลใดมีเจตนาในทางยอมรับหรือไม่ยอมรับ โดยสังเกตจากพฤติกรรมที่บุคคลนั้นแสดงออก อาจจะด้วยคำพูด สีหน้า หรือท่าทางว่าพอใจหรือไม่พอใจ

9. เจตคติ จากการเลียนแบบ เจตคติก็สามารถถ่ายทอดสู่บุคคลอื่นๆได้ด้วยการคล้อยตามธรรมชาติที่พึงมี ถ้าเราเคารพรัก นับถือ พอใจและศรัทธาใครก็ย่อมมีเจตคติว่า พฤติกรรมที่เรายอมรับนั้นดีงาม จึงเลียนแบบเป็นเยี่ยงอย่างไม่ว่าจะเป็นการพูด จากท่าทาง หรือนิสัย

สุรางค์ โคว์ตระกูล (2541, หน้า 246-247) ได้กล่าว ลักษณะของของเจตคติ ดังนี้

1. เจตคติ เป็นสิ่งที่เรียนรู้ เป็นแรงจูงใจที่จะทำให้บุคคลกล้าเผชิญหรือหลีกเลี่ยงสิ่งเร้าฉะนั้น เจตคติ จึงมีทั้งทางบวกและทางลบ
2. สังคมประกิต มีความสำคัญต่อการพัฒนาเจตคติของเด็ก โดยเฉพาะเจตคติต่ออุดมคติ
3. เจตคติมีองค์ประกอบ คือ เชิงความรู้สึก เชิงการรู้จัก และเชิงพฤติกรรม
4. เจตคติเปลี่ยนแปลงได้ ตามสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกจากองค์ประกอบของเจตคติสามารถสรุปได้ดังนี้
 - 4.1 เจตคติเกิดจากการเรียนรู้หรือประสบการณ์ ไม่ใช่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด
 - 4.2 เจตคติเปลี่ยนแปลงได้
 - 4.3 เจตคติเป็นตัวกำหนดพฤติกรรม ภายนอกและภายใน
 - 4.4 เจตคติเป็นเครื่องกำหนดวิถีชีวิตของแต่ละบุคคล
 - 4.5 เจตคติเป็นสิ่งที่คงทนถาวร
 - 4.6 เจตคติเป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้

4. การเกิดเจตคติ

ไคลเดอร์ (clider, 1994, pp. 422-425) กล่าวว่า อิทธิพลที่ทำให้เกิดเจตคติ มีดังนี้

1. อิทธิพลของพฤติกรรม เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดเจตคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้
2. อิทธิพลทางสังคม พ่อแม่จะเป็นผู้มีอิทธิพลคนแรกต่อเจตคติ จากนั้นจะเป็นกลุ่มเพื่อน ในการสร้างเจตคติของพ่อแม่และเพื่อน คือการให้ข้อมูล การให้กำลังใจ และชี้แนะ
3. อิทธิพลของความรู้ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อเจตคติ เพราะทำให้เกิดเจตคติ โดยมีเหตุผล

ธัญญา บุปผเวส (2537, หน้า 302) กล่าวถึง อิทธิพลที่ทำให้เกิดเจตคติ ดังนี้

1. อิทธิพลของสื่อมวลชน จะมีอิทธิพลต่อเจตคติของบุคคลอย่างมาก เช่นการรายงานการกระทำต่างๆของบุคคลอื่นในสังคม ไม่ว่าจะได้รับรางวัลหรือถูกลงโทษก็ตาม เป็นการทำให้เกิดเจตคติต่อการกระทำนั้นๆแก่บุคคลอื่น

2. อิทธิพลจากกลุ่ม ระเบียบ หรือกฎเกณฑ์ต่างๆทางสังคมที่สมาชิกในสังคมนั้นๆ เช่น เมื่อเข้าโรงเรียน ครูและเพื่อนมีบทบาทต่อการเกิดเจตคติในการเรียนแบบอย่างมาก

3. อิทธิพลของประสบการณ์ส่วนตัวโดยตรง จะเป็นการพัฒนาเจตคติค่อนข้างหนักแน่น

4. อิทธิพลของครอบครัว พ่อแม่เป็นผู้มีอิทธิพลต่อเด็กในวัยก่อนเรียน เด็กจะมีค่านิยม ความเชื่อ ความรู้สึกต่างๆ ภายใต้กรอบความคิดของพ่อแม่เป็นหลัก

สุชา จันท์ธรม, และสุรางค์ จันท์ธรม. (2539, หน้า 244-245) กล่าวถึงองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเกิดเจตคติ คือ

1. บุคลิกภาพ เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการเกิดเจตคติของบุคคลมากเช่นกัน พวกที่ชอบออกสังคม หนีสังคม ชอบเด่น พวกอ่อนน้อม ก็จะมีเจตคติที่แตกต่างกันออกไป

2. กลุ่มเพื่อน มีอิทธิพลมากเมื่อเข้าโรงเรียน ทั้งนี้เพราะเด็กต้องการเป็นที่ยอมรับและคำแนะนำจากเพื่อน

3. ครอบครัว เป็นแหล่งที่ให้การอบรมเด็กอันดับแรก จึงมีอิทธิพลมากที่สุดในการสร้างเจตคติ เด็กจะเลียนแบบและเชื่อฟังพ่อแม่

4. วัฒนธรรม เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อชีวิตของคนทุกคนตั้งแต่เกิดจนตาย เริ่มจากครอบครัว โรงเรียน วัด สถาบันอื่นๆในสังคม วิทยุ โทรทัศน์ สื่อมวลชนต่างๆย่อมมีอิทธิพลต่อการเกิดเจตคติ

สรุป การเกิดเจตคติ เกิดขึ้นจากสิ่งต่างๆดังนี้

1. เกิดจากพฤติกรรม
2. เกิดจากประสบการณ์ตรง
3. เกิดจากการเรียนรู้
4. เกิดจากสื่อมวลชน
5. เกิดจากครอบครัว
6. เกิดจากกลุ่มเพื่อน
7. เกิดจากวัฒนธรรม

5. ประโยชน์ของเจตคติ

ในอดีตด้านการเรียนการสอนนั้นครูเป็นศูนย์กลางของกระบวนการเรียนรู้ โดยครูเป็นผู้ให้ความรู้ นักเรียนปฏิบัติตามกิจกรรมตามครูเห็นชอบ ซึ่งในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลง คือ ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ครูต้องทราบว่าเรื่องที่จะสอนนั้นนักเรียนมีความสนใจหรือไม่ หากไม่สนใจครูต้องจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดความสนใจมากขึ้น

สำเร็จ บุญเรืองรัตน์ (2538, หน้า 7) กล่าวว่า ในการจัดการเรียนการสอนวิชาต่างๆ นอกจากมีจุดมุ่งหมายให้นักเรียนมีความรู้ความสามารถในวิชาที่เรียนแล้ว ยังต้องปลูกฝังให้นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อการเรียน สนใจในการเรียนและแสวงหาความรู้อย่างดี หากนักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อครูผู้สอน กิจกรรมการเรียนการสอน วิชาที่เรียน ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้นอีกด้วย

6. หลักการวัดเจตคติ

ประจิด รัตนสุวรรณ (2525, หน้า 330-332) ได้กล่าวว่า หลักสำคัญในการวัดเจตคติมีดังนี้

1. ต้องยอมรับข้อตกลงเบื้องต้น (basic assumption) เกี่ยวกับการวัดเจตคติ คือ เจตคติบุคคล ไม่สามารถวัดหรือสังเกตได้โดยตรง การวัดเป็นแบบวัดทางอ้อม โดยวัดจากแนวโน้มที่บุคคลจะแสดงออกหรือประพฤติอย่างสม่ำเสมอ ความคิดเห็น ความรู้สึก หรือเจตคติของบุคคลนั้นจะมีลักษณะคงที่ หรือ คงเส้นคงวายุ่ช่วงหนึ่ง
2. การวัดเจตคติด้วยวิธีใดก็ตามต้องมีสิ่งประกอบ 3 อย่าง คือ วัดสิ่งเร้า และวัดตัวบุคคล วัดการตอบสนอง
3. การวัดเจตคติ จะต้องคำนึงถึงความเที่ยงตรงของการวัดเป็นพิเศษ
4. สิ่งเร้าที่นิยมใช้ คือ ข้อสอบวัดเจตคติ (attitude statement) ซึ่งในสิ่งเร้าทางภาษาที่ใช้อธิบายถึงคุณค่า ลักษณะของสิ่งนั้น เพื่อให้บุคคลตอบสนองออกมาเป็นระดับความรู้สึก (attitude scale) เช่น มาก ปานกลาง น้อย
5. การวัดเจตคติเป็นการสรุปผลการตอบสนองของบุคคล จึงจำเป็นที่การวัดนั้นๆ จะต้องครอบคลุมคุณลักษณะต่างๆ ครบถ้วนคุณลักษณะ

7. การวัดเจตคติ

การวัดเจตคติ จะให้ได้หากจะทำให้ได้ผลที่ถูกต้องนั้น เป็นเรื่องที่ทำได้ยาก ทั้งนี้เพราะเจตคติของแต่ละบุคคลย่อมแตกต่างกันไป และขึ้นอยู่กับองค์ประกอบอื่นๆ อีก เช่น อายุ เพศ สติปัญญา สิ่งแวดล้อม ประสบการณ์ พัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์และสังคม สถานะทางเศรษฐกิจ การศึกษา อาชีพ ฯลฯ แต่อย่างไรก็ตามได้มีผู้สนใจที่จะศึกษาแนวทางในการวัดเจตคติของแต่ละบุคคล

รวีวรรณ อังคนุรักษ์พันธ์ (2533, หน้า 17-29) ได้กล่าวถึงการวัดเจตคติ ไว้ดังนี้

1. การสัมภาษณ์ (interview) มี 2 ประเภท คือ
 - 1.1 แบบมีโครงสร้าง (structured interview)
 - 1.2 แบบไม่มีโครงสร้าง (unstructured interview)
2. การสังเกต (observation) มี 2 ประเภท คือ
 - 2.1 การสังเกตทางตรง (direct observation)
 - 2.2 การสังเกตทางอ้อม (indirect observation)

3. แบบสอบถาม (questionnaire) มี 7 รูปแบบ คือ
 - 3.1 แบบสอบถามปลายเปิด (opened form)
 - 3.2 แบบสอบถามปลายปิด (closed form)
 - 3.3 แบบตรวจสอบรายการ (checklist)
 - 3.4 แบบมาตราส่วนรายการ (rating scale)
 - 3.5 แบบจัดอันดับ (ranking)
 - 3.6 แบบเติมคำสั้นๆ (completion)
 - 3.7 แบบสอบถามชนิดรูปภาพ
4. ชนิดรายงานตนเอง (self - report)
 - 4.1 เทอร์สโตน (Thurstone)
 - 4.2 ลิกเคอร์ต (Likert)
 - 4.3 ออสกู๊ด (Osgood)
 - 4.4 กัตต์แมน (Guttman)
5. เทคนิคจินตนาการ (projective technique) แบ่งตามลักษณะแบบทดสอบได้

3 แบบ คือ

- 5.1 แบบทดสอบที่มีโครงสร้างแบบเลือนราง เช่น แบบหมึกหยดของ รอร์ชาร์ท (Rorschach ink – blot test)
 - 5.2 แบบที่เกี่ยวข้องกับภาษา เช่น การเติมประโยคให้สมบูรณ์
 - 5.3 แบบที่ให้แสดงออก เช่น การวาดภาพ การแสดงบทบาทสมมติ
6. การวัดทางสรีระภาพ (physiological measurement)
 7. สังคมมิติ (sociometry)

วิธีวัดเจตคติของผู้เรียนของนักวิจัยหลายท่านที่กล่าวมาข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่าวิธีวัดเจตคตินั้นมีมากมาย ล้วนแต่ให้ความเชื่อถือได้ทั้งสิ้น เพราะได้ผ่านการทดลองใช้แล้วได้ผลเป็นอย่างดี ในการที่จะนำวิธีวัดเจตคติแบบใดมาใช้ นั้นจึงขึ้นอยู่กับว่าจะนำไปใช้วัดกับใคร สถานการณ์ใด นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายๆด้านด้วยกัน ดังนั้น สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามวัดเจตคติแบบตรวจสอบรายการ (checklist)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

กุหลาบ พรหมบางญวน (2546, บทคัดย่อ) ได้สร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง “เล่าขานตำนานสวี” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผลการทดลองปรากฏว่าหนังสืออ่านเพิ่มเติมมีประสิทธิภาพซึ่งประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิอยู่ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด และมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด คือ 85.86/86.64 และผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อหนังสืออ่านเพิ่มเติมในด้านรูปเล่มและการพิมพ์ด้านเนื้อเรื่อง ด้านภาพประกอบ ด้านคุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับ อยู่ในระดับมากที่สุด

จันทกานต์ สิทธิราช (2547, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการสร้างนิทานภาพจากวรรณกรรมคว่ำขอ เรื่อง “นกกระจาบ” เพื่อใช้เป็นหนังสืออ่านประกอบในกิจกรรมการสอนเรื่อง วรรณกรรมล้านนาสำหรับนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 2 (ป.4-6) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย แบบสอบถามความคิดเห็นของครูผู้สอนวรรณกรรมล้านนา และแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อหนังสือนิทาน ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคือครูผู้สอนวรรณกรรมบ้านจำนวน 20 คน และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 50 คน ผลการศึกษาพบว่า ครูผู้สอนวรรณกรรมล้านนามีความคิดเห็นว่าหนังสือนิทานที่สร้างขึ้นมีความเหมาะสม และนักเรียนมีความคิดเห็นต่อหนังสือนิทานที่สร้างขึ้นอยู่ในระดับมาก

นิภาวรรณ วรภู (2547, หน้า 71) การสร้างหนังสืออ่านเพิ่มในสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เรื่องทวีปอเมริกาเหนือและทวีปอเมริกาใต้ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องทวีปอเมริกาเหนือและทวีปอเมริกาใต้ และหาประสิทธิภาพของหนังสืออ่านเพิ่มเติม ผลการวิจัยพบว่าหนังสืออ่านเพิ่มเติมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเป็นหนังสือชุด จำนวน 2 เล่ม เล่มแรกเรื่องทวีปอเมริกาเหนือ และเล่มที่สองเรื่องทวีปอเมริกาใต้มีขนาด 21x29 เซนติเมตร จำนวนเล่มละ 63 หน้า (ไม่รวมปกหน้าและปกหลัง) ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นเกี่ยวกับหนังสือ โดยสรุปว่าหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องทวีปอเมริกาเหนือและทวีปอเมริกาใต้รวมทั้งชุดมีเนื้อหาถูกต้องตามหลักวิชาการ มีประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมมีความยากง่ายเหมาะสมกับระดับชั้น หนังสือทั้งชุดมีประสิทธิภาพเท่ากับ 90.28/81.83 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ร้อยละ 80/80

รัตนา ศรีตระกูล (2549, บทคัดย่อ) ได้พัฒนาหนังสืออ่านเพิ่มเติมเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมด้านความมีวินัย ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องความมีวินัย สาระการเรียนรู้ พระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของนักเรียนที่มีต่อการเรียน และพฤติกรรมคุณธรรม จริยธรรมด้านความมีวินัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2548 โรงเรียนบ้านเหล่าโง้ง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 จำนวน 17 คน ผลการศึกษาวิจัย ปรากฏผล ดังนี้ ประสิทธิภาพหนังสืออ่านเพิ่มเติม สาระพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

มีประสิทธิภาพ 90.12/ 82.16 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน เรื่อง ความมีวินัย สาระพระพุทธศาสนาในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ความพึงพอใจนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนด้วยหนังสืออ่านเพิ่มเติม สาระพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม พบว่า เป็นไปในทางบวกระดับมาก คือ มีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับพึงพอใจมาก และการประเมินพฤติกรรมคุณธรรม จริยธรรมด้านความมีวินัย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า เป็นไปในทางบวกระดับมาก

สนชยา อะโน (2549, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่าน เรื่อง ตำนานเวียงมะลิกา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่าน เรื่อง ตำนานเวียงมะลิกา เป็นหนังสืออ่านประกอบในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย รายวิชาวรรณกรรมท้องถิ่น สำหรับนักเรียนในช่วงชั้นที่ 2 (ป.4-6) ผลการศึกษาพบว่า ได้หนังสือส่งเสริมการอ่าน เรื่อง ตำนานเวียงมะลิกาที่มีความสมบูรณ์ถูกต้อง สามารถนำไปใช้เป็นหนังสืออ่านประกอบได้ และผลการประเมินคุณค่าของหนังสือจากผู้เชี่ยวชาญอยู่ในระดับดี ความคิดเห็นของครูผู้สอนวรรณกรรมท้องถิ่น อยู่ในระดับดีมาก ส่วนความคิดเห็นของนักเรียนอยู่ในระดับดีมาก

สุธีรา ทับเกตุ (2551, บทคัดย่อ) ได้สร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เรื่อง "ประวัติศาสตร์เมืองปราจีน" สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผลการวิจัยปรากฏว่า ได้หนังสืออ่านเพิ่มเติมกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เรื่อง "ประวัติศาสตร์เมืองปราจีน" สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ขนาด 8 x 10 นิ้ว จำนวน 30 หน้า และผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านก่อนและหลังอ่านหนังสืออ่านเพิ่มเติมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยหลังการอ่านหนังสือมีคะแนนสูงกว่าก่อนการอ่านหนังสือ การศึกษาเจตคติต่อประวัติศาสตร์จังหวัดปราจีนบุรีหลังการอ่านหนังสืออ่านเพิ่มเติม พบว่านักเรียนมีเจตคติต่อประวัติศาสตร์จังหวัดปราจีนบุรีอยู่ในระดับดี ($\bar{x} = 4.03$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. งานวิจัยต่างประเทศ

พอลเลอร์ (Pauler, 1991, abstract) แห่งมหาวิทยาลัย University of Georgia ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง อิทธิพลของการอ่านและการเขียนจดหมายถึงเพื่อนนานาชาติในการเรียนเรื่องอเมริกาใต้และทัศนคติของนักเรียนระดับ 6 ที่มีต่ออเมริกาใต้ กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาในระดับ 6 จำนวน 70 คน ใน 3 ห้องเรียน ในโรงเรียนระดับกลางของเมืองมหาวิทยาลัยเซาท์อีสเทิร์น มีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบความรู้และทัศนคติของนักเรียนที่มีต่ออเมริกาใต้ ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาวันละ 40 นาที 4 วันต่อสัปดาห์ เป็นระยะเวลาต่อเนื่องถึง 10 สัปดาห์มีการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน นักเรียนทุกคนถูกสอนโดยครูคนเดียวและใช้เครื่องมือในการสอนเหมือนกัน ในวันที่ 5 ครูให้นักเรียนกลุ่มทดลองกลุ่มที่ 1 เขียน จดหมาย

ถึงเพื่อนที่อยู่ประเทศเอกวาดอร์ กลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มเสริมการอ่านให้อ่านเอกสารและหนังสืออ่านเพิ่มเติมเกี่ยวกับอเมริกาใต้ กลุ่มที่ 3 เป็นกลุ่มเขียนบันทึกประจำวันให้จดบันทึกการพูดสนทนา ส่งครู ผลการวิจัยปรากฏว่า วิธีการเขียนจดหมาย ให้ทัศนคติดีว่าการอ่านเพิ่มเติมและวิธีการจดบันทึก และยังให้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเทศเอกวาดอร์ดีกว่าวิธีการอ่านเพิ่มเติมเป็นอย่างมาก แต่เมื่อเปรียบเทียบวัตรระดับความรู้ วิธีการเขียนจดหมายไม่มีความแตกต่างจากวิธีการอ่านเพิ่มเติมและวิธีการจดบันทึกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเมื่อเปรียบเทียบวัตรระดับความรู้ ในระหว่างเด็กผู้หญิงและเด็กผู้ชาย ด้วยการมองประเทศอื่นจากสายตาคนต่างชาติ สำหรับเด็กผู้ชายวิธีการอ่านเพิ่มเติมมีผลเช่นเดียวกับวิธีการเขียนจดหมาย แต่ในเด็กผู้หญิงมีผลแตกต่าง โดยได้รับความรู้จากวิธีการอ่านหนังสือเพิ่มเติมดีกว่าวิธีการเขียนจดหมาย และวิธีการจดบันทึกมีผลเช่นเดียวกับการเขียนจดหมาย ดังนั้นวิธีการเขียนจดหมายจึงไม่ได้มีผลต่อความรู้เรื่องประเทศเอกวาดอร์ในเด็กผู้หญิง แต่มีผลในเด็กผู้ชาย

รูเบนเทียน (Rubenstein, 1994, abstract) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แม็กซิโก “บาปที่ชั่วร้าย” หนังสือการ์ตูนแนวอนุรักษนิยม การวิจารณ์ของรัฐแม็กซิกัน ปี ค.ศ. 1934-1976 ซึ่งผลการศึกษาพบว่า หนังสือการ์ตูนนี้สามารถช่วยสะท้อนถึงหลักการของศีลธรรม และเป็นตัวชี้แนวทางในการดำเนินชีวิตให้กับชาวแม็กซิกัน ซึ่งหนังสือการ์ตูนเรื่อง แม็กซิกัน “บาปที่ชั่วร้าย” นี้ เป็นหนังสือที่ถูกวิพากษ์จากสำนักวิพากษ์วิจารณ์หนังสือพิมพ์ว่า เป็นหนังสือการ์ตูนที่ช่วยสนับสนุนการศึกษาาระบบอนุรักษนิยมของแม็กซิโก

สมิท, และยัง (Smith, & Young, 1995, pp.14-22) แห่งมหาวิทยาลัยรัทเจอร์ (Rutgers University) ได้ทำการศึกษาวินิจฉัยเรื่อง การประเมินความชอบในการอ่านเรื่องสั้นของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจปัจจัยที่ส่งเสริมให้นักเรียนชอบอ่านหนังสือเรื่องสั้นที่ตนชอบมากที่สุด กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในระดับ 7 ถึงระดับ 12 จำนวน 169 คน ผลปรากฏว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมความชอบของนักเรียน จำแนกตามแตกต่างออกได้เป็น 3 ลักษณะ ตามลำดับคือ ชอบแนวความคิดของเรื่อง ชอบประสบการณ์ที่ได้จากการอ่าน ชอบลักษณะของการผูกเรื่อง ผลการวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำไปสร้างเครื่องมือสำรวจความคิดเห็นลักษณะความชอบ แบ่งออกเป็น 4 ระดับ ได้ข้อคำถาม จำนวน 26 ข้อ การวิเคราะห์ใช้หลักทฤษฎีปฏิบัติการตอบสนองของนักเรียน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนมัธยมศึกษาในระดับ 9 ถึง ระดับ 12 จำนวน 118 คน โดยสุ่มตามระดับชั้น เพศ และความสามารถที่ถูกประเมินผลไว้แล้ว ผลการวิจัยปรากฏว่า มีผลคล้ายคลึงกับการวิจัยในครั้งแรก ลำดับความแตกต่างของลักษณะความชอบเหมือนกัน ผู้วิจัยได้เสนอแนะว่า ครูผู้สอนควรจะได้นำผลการวิจัยไปเป็นข้อกำหนดเลือกหนังสือให้นักเรียนอ่าน ให้ตรงตามลักษณะความชอบของนักเรียน

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหนังสืออ่านเพิ่มเติม ทั้งในประเทศและต่างประเทศ สรุปได้ว่าการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมมาประกอบการสอนซึ่งสามารถทำให้นักเรียนมีความรู้กว้างไกล ผักผ่อนทักษะการอ่านและนิสัยรักการอ่านตลอดจนการศึกษาค้นคว้า

ให้กับนักเรียนได้ในการพัฒนาหนังสืออ่านเพิ่มเติม ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับความหมาย ขั้นตอนการสร้าง การเสริมเนื้อหา การจัดทำรูปเล่มที่เหมาะสม และการหาประสิทธิภาพ เพื่อนำมากำหนดเป็นกรอบในการพัฒนาหนังสืออ่านเพิ่มเติม ในการพัฒนาหนังสืออ่านเพิ่มเติมนั้น ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา ความหมายแนวคิดทฤษฎี หลักเกณฑ์ในการสร้างหนังสือให้มีคุณภาพ และการหาประสิทธิภาพหนังสืออ่านเพิ่มเติม เพื่อให้ได้หนังสืออ่านเพิ่มเติมที่ตรงตามกรอบ และมีประสิทธิภาพโดยนำมาบูรณาการกับการสอนสอดแทรกในสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 โดยคัดเลือกในรายวิชา ประวัติศาสตร์ โดยเน้นวัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคมสืบสานตามอาชีพในท้องถิ่นที่อยู่ของตนเอง พร้อมทั้งจะพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าต่อไป ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวกับการวัดเจตคติ เพื่อนำมาประเมินความพึงพอใจต่อการเรียนด้วยหนังสืออ่านเพิ่มเติม ซึ่งเป็นผลดีต่อการพัฒนาผู้เรียน ปรับปรุงแก้ไขสำหรับครูผู้สอนและเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป